

Onderzoeksverslag

inzake

Esperaza Holding BV

Willem Jan van Andel
onderzoeker

31 oktober 2022

Inhoudsopgave

Terminologie	3
1. Inleiding en verantwoording	7
1.1 Onderzoeksopdracht	7
1.2 Feitelijk verloop van het onderzoek	10
2. Voorgeschiedenis	18
3. Het Arbitraal Vonnis voor zover betrekking hebbend op de periode tot 1 januari 2017	22
4. Banco Bic en EuroBic	25
5. De ontwikkelingen in 2017 en 2018	27
5.1 De Betalingsafpraak	27
5.2 Het ontslag van Dos Santos	40
5.3 De Resolutions	47
5.4 De betalingen inzake Matter	82
5.5 De dividendbetalingen	98
5.6 De ontwikkelingen vanaf december 2017	121
6. Analyse van de ontwikkelingen in 2017 en 2018	132
6.1 Inleiding	132
6.2 Aanleiding tot de Betalingsafpraak	134
6.3 De ontwikkelingen tussen 8 en 17 november 2017	142
6.4 De ontwikkelingen van december 2017 t/m december 2018	166
7. Conclusies	168
Lijst van bijlagen	176

Terminologie

AKZ of Kwanza	De munteenheid van Angola
Amorim Energia	Amorim Energia B.V.
Arbitraal Vonnis	Final award van 23 juli 2021 in procedure NAI 4687 tussen Exem en Sonangol
Arends	Notaris Mark Jan Arends van Clifford Chance te Amsterdam
Banco Bic	Banco BIC Cabo Verde S.A.
Beschikking	De beschikking van de Ondernemingskamer van 17 september 2020, waarin de onderhavige enquête gelast is
Betalingsafspraken	De in 2017 tussen Sonangol en Exem gemaakte afspraak om de Vendor Loan niet in euro's maar in termijnen in Kwanza's te betalen, inclusief de bevestiging van Sonangol van 9 november 2017 dat Exem met de betaling op 13 oktober 2017 van een bedrag van AKZ 11.888.704.792,= gekweten was ter zake van de Vendor Loan.
Carvalho	Kid dos Santos Carvalho
Cunha	Nuno Ribeira da Cunha
Da Silva	Mario Filipe Moreira Leita da Silva
Deed of Transfer	De notariële akte van 29 december 2006 waarmee overdracht van 40% van de aandelen in Esperaza van Sonangol aan Exem beoogd werd
De Wit	Robin de Wit

Dokolo	Sindika Dokolo, echtgenoot van Dos Santos tot zijn overlijden op 29 oktober 2020
Dos Santos	Isabel dos Santos, dochter van wijlen José dos Santos
Drop	Maarten Drop, advocaat van Esperaza en Sonangol
Esperaza	Esperaza Holding B.V.
EuroBic	Banco Bic Português S.A.
Exem	Exem Energy B.V.
Exem Energia	Exem Energia E Investimentos S.A.
Exem Holding	Exem Holding A.G.
Galp	Galp Energia, SGPS, S.A.
Henriques	Bruno Henriques
Interne Rapport	Een vertrouwelijk binnen Sonangol opgemaakt rapport van 19 december 2017 met de titel “Relatório de incidente de segurança da informação”
Jeronimo	Paulino Fernando Carvalho Jeronimo
José dos Santos	José Eduardo dos Santos, president van Angola van 10 september 1979 tot 26 september 2017, overleden op 8 juli 2022
Lemos	Manuel Lemos
Lourenço	João Manuel Gonçalves Lourenço, president van Angola sinds 26 september 2017

Luanda Leaks	De op 19 januari 2020 door het International Consortium of Investigative Journalists openbaar gemaakte documenten die onder meer betrekking hebben op de situatie in Angola onder het regime van José dos Santos en waarin zijn dochter Isabel dos Santos een belangrijke rol speelt
Matter	Matter Business Solutions DMCC
Mwenenge	Konema Mwenenge
Oliveira	Paula Cristina Fidalgo Carvalho Das Neves Oliveira
Onderzoeker	Willem Jan van Andel
Raikundalia	Sarju Raikundalia
Resolutions	De drie op 14 november 2017 gedateerde <i>resolutions of the general meeting of Esperaza Holding B.V.</i> en de op 14 november 2017 gedateerde <i>Written resolution and confirmations of the board of Esperaza Holding B.V.</i>
Rodrigues	Antonio Rodrigues
Schutte	Camilo Schutte
Shareholders Resolutions	De drie op 14 november 2017 gedateerde <i>resolutions of the general meeting of Esperaza Holding B.V.</i> ¹
SHA	Shareholders' Agreement van December 2006 tussen Sonangol, Exem en Esperaza
Sonangol	Sociedade Nacional de Combustiveis de Angola - Sonangol E.P.

¹ De Shareholders Resolutions en de *Written resolution and confirmations of the board of Esperaza Holding B.V.* vormen dus tezamen de Resolutions.

Sonangol Ltd	Sociedade Nacional de Combustiveis de Angola Ltd
SPA	De Share Purchase Agreement van 21 december 2006 tussen Sonangol (als verkoper), Esperaza (als vennootschap) en Exem (als koper).
Spruijt	Evelijn Spruijt
TCA	Trust Company Amsterdam B.V.
Teles	Fernando Leonido Mendes Teles
Terra Peregrin	Terra Peregrin S.A.
UBO	Ultimate Beneficial Owner
UTC	Coordinated Universal Time
Uiterwijk	Rick Uiterwijk
United	United International Management B.V.
Van der Meent	Kees van der Meent
Van der Velden	Robert van der Velden
Van Lier	Robert van Lier
Veloso	Jacinto Manuel Veloso
Vendor Loan	De lening van Sonangol aan Exem als bedoeld in artikel 3.3 van de SPA.

1 Inleiding en verantwoording

1.1 Onderzoeksopdracht

- 1.1.1 Bij beschikking van 17 september 2020 heeft de Ondernemingskamer op verzoek van Sonangol en Esperaza een onderzoek bevolen naar het beleid en de gang van zaken van Esperaza over de periode vanaf 1 januari 2017, dat zich met name dient te richten op hetgeen in de Beschikking onder 3.21, 3.24 en 3.25 is overwogen. De betreffende rechtsoverwegingen luiden als volgt:

3.21 De op 14 november 2017 genomen besluiten leveren naar het oordeel van de Ondernemingskamer gegronde redenen op om aan een juist beleid en juiste gang van zaken van Esperaza te twijfelen. Zo roepen om te beginnen de *timing* en de haast waarmee de besluiten zijn genomen vraagtekens op. De besluiten zijn genomen de dag voorafgaand aan het ontslag van Dos Santos als *Chairwoman of the Board* van Sonangol. Onverklaard is voorts gebleven waarom de zittende bestuurders A met onmiddellijke ingang zouden moeten

worden vervangen. Opvallend is ook de snelheid waarmee het nieuwe bestuur vervolgens goedkeuring aan de dividenduitkering heeft verleend. Ten slotte valt de stelling van Exem dat thans wel dividend kon worden uitgekeerd terwijl dividenduitkering in de afgelopen jaren steeds had moeten wachten op het voltooien van een fiscale herstructurering van Sonangol – die er volgens Exem op was gericht dat Sonangol niet langer 15% dividendbelasting verschuldigd zou zijn – lastig te verenigen met het gegeven dat deze fiscale herstructurering op 14 november 2017 kennelijk nog niet was afgerond, aangezien 15% dividendbelasting is ingehouden en afgedragen. De hiervoor omschreven gegronde redenen voor twijfel rechtvaardigen een onderzoek bij Esperaza.

(...)

- 3.24 Naar het oordeel van de Ondernemingskamer lijdt het geen twijfel dat de verdenkingen die zijn gerezen tegen Dos Santos, Dokolo en Da Silva en de strafrechtelijke onderzoeken die in verband daarmee worden verricht, negatieve gevolgen hebben voor Esperaza. Daargelaten de vraag of ook Dos Santos als UBO van Exem moet worden beschouwd, valt te verwachten dat het feit dat Dokolo en Da Silva aan Exem verbonden zijn, reputatie- en andersoortige problemen oplevert voor Esperaza. Dit heeft zich al gemanifesteerd in de terugtrekking van Centralis, die gevolgen heeft verbonden aan het feit dat, anders dan toegezegd, de splitsing

van Esperaza geen doorgang heeft gevonden waardoor het uitgangspunt dat zij slechts voor Sonangol werkzaam zou zijn, geen doorgang kon vinden. Daarnaast kan Esperaza nog slechts beschikken over één bankrekening en is niet ondenkbaar dat ook beschikking over deze bankrekening in Kaapverdië problematisch wordt. Dat zij bij een voortdurende betrokkenheid van Da Silva en van Dos Santos en/of Dokolo middels Exem zonder problemen een ander trustkantoor kan vinden, elders een bankrekening kan openen of een accountant bereid kan vinden diensten voor haar te verrichten, is voorts niet aannemelijk. De omstandigheid dat Amorim Energia aanleiding heeft gezien het uit te keren dividend niet langer onder zich te houden, gelet op de toezegging van Sonangol dat zij doorbetaling aan Exem zal blokkeren, neemt de overige bezwaren niet weg en onderstreept nog eens dat van een normale bedrijfsvoering geen sprake is. Daarbij komt dat onduidelijk is hoe Esperaza de beschikking zal kunnen krijgen en houden over dit dividend, gelet op het beslag op de Portugese bankrekening en de onzekere status van de bankrekening in Kaapverdië.

3.25 Ook de verhoudingen binnen het bestuur acht de Ondernemingskamer problematisch. In de eerste plaats is duidelijk dat de verhoudingen ernstig zijn verstoord en dat de bestuurders over belangrijke onderwerpen niet op één lijn zitten. Het voorbeeld van de inschakeling van Loyens & Loeff (zie 2.38) is hiervoor illustratief en overstijgt de kwalificatie van een louter verschil van inzicht. Het meningsverschil over de vertegenwoordiging van Esperaza in de algemene vergadering en in het bestuur van Amorim Energia is een ander voorbeeld, waarbij valt op te merken dat Da Silva door Exem als bestuurder B is benoemd en de belangen van Exem niet steeds parallel lopen met die van Esperaza. Ook al zijn de meningsverschillen binnen het bestuur tot nu toe uiteindelijk door compromissen opgelost, een dergelijke conflictueuze situatie is niet in het belang van Esperaza. In de tweede plaats, zoals ook ter zitting aan de orde is geweest, bestaat onduidelijkheid over de geldende *governance*. De status van de *Governance Agreement* is onduidelijk en de geldigheid van de (her)benoemingsbesluiten van Carvalho en Veloso wordt betwist. Een dergelijke onduidelijkheid, die tevens onzekerheid over de (rechtsgeldigheid van) besluitvorming meebrengt, is onwenselijk.

(...)

3.27 Gelet op het voorgaande, zal de Ondernemingskamer een onderzoek bevelen naar het beleid en de gang van zaken van Esperaza over de periode vanaf 2017, dat zich met name richt op hetgeen onder 3.21, 3.24 en 3.25 is overwogen.

1.1.2 De Ondernemingskamer besliste verder:

schorst, bij wijze van onmiddellijke voorziening en vooralsnog voor de duur van het geding, met ingang van heden Mario Felipe Moreira Leite da Silva als bestuurder B van Esperaza Holding B.V.;

benoemt bij wijze van onmiddellijke voorziening met onmiddellijke ingang en vooralsnog voor de duur van het geding – voor zover nodig in afwijking van de statuten – een nader aan te wijzen en aan partijen bekend te maken persoon tot bestuurder van Esperaza Holding B.V. met beslissende stem en bepaalt dat deze bestuurder zelfstandig bevoegd is Esperaza

Holding B.V. te vertegenwoordigen en dat zonder deze bestuurder Esperaza Holding B.V. niet vertegenwoordigd kan worden;

bepaalt vooralsnog voor de duur van het geding dat de aandelen van Exem Energy B.V. in Esperaza Holding B.V. ten titel van beheer met ingang van heden zijn overgedragen aan een nader aan te wijzen en aan partijen bekend te maken persoon;

1.1.3 Op 22 september 2020 besliste de Ondernemingskamer:

De Ondernemingskamer:

wijst aan als onderzoeker zoals bedoeld in de beschikking van de Ondernemingskamer van 17 september 2020 in deze zaak: mr. W.J.M. van Andel te Utrecht;

wijst aan als bestuurder zoals bedoeld in de beschikking van de Ondernemingskamer van 17 september 2020 in deze zaak: dr. mr. C.B. Schutte te Amsterdam;

wijst aan als beheerder van aandelen zoals bedoeld in de beschikking van de Ondernemingskamer van 17 september 2020 in deze zaak: mr. J.R. Berkenbosch te Amsterdam;

1.1.4 Voor de opbouw van het onderzoeksverslag wordt verwezen naar de inhoudsopgave.

1.2 Feitelijk verloop van het onderzoek

- 1.2.1 De Onderzoeker heeft na zijn benoeming delen van de administratie van Esperaza en overige relevante stukken bij de verschillende betrokkenen opgevraagd.
- 1.2.2 De Onderzoeker heeft op 26 november 2020 een concept van een plan van aanpak toegezonden aan partijen en hun in de gelegenheid gesteld om daar uiterlijk op 3 december 2020 commentaar op te leveren. Op 6 december 2020 heeft de Onderzoeker het definitieve plan van aanpak toegezonden aan de Ondernemingskamer.
- 1.2.3 Bij beschikking van 18 januari 2021 heeft de Ondernemingskamer het bedrag dat het onderzoek ten hoogste mag kosten, vastgesteld op EUR 150.000,=, de verschuldigde omzetbelasting daarin niet begrepen.
- 1.2.4 Bij e-mail van 29 april 2021 heeft de Onderzoeker aan partijen een planning met betrekking tot de verdere enquête doen toekomen.
- 1.2.5 Bij e-mail van 27 januari 2022 berichtte de Onderzoeker partijen als volgt:

“Ik verwijs naar mijn mail hieronder van 29 april 2021. Uiteindelijk is het anders gelopen dan destijds verwacht.

Op 3 mei 2021 kwam mr Schutte met zijn rapport getiteld “Assessment of Exem Energy BV’s claimed interests in Esperaza Holding BV”, gevolgd door een (afwijzende) beschikking van de OK op 23 juni 2021 naar aanleiding van een door Exem Energy aanhangig gemaakt verzoek om Schutte te ontheffen uit zijn functie van tijdelijk bestuurder en om Carvalho en Veloso te schorsen als bestuurders van Esperaza. Op 23 juli 2021 wezen arbiters in de zaak NAI 4687 een final award waarin onder meer geoordeeld is dat “Sonangol has remained at all times the rightful owner of 100% of the shares in Esperaza.” Op 21 september 2021 is Exem Energy door de rechtbank Amsterdam in staat van faillissement verklaard met aanstelling van De Wit tot curator. Dit faillissement is op 14 december jl. bekrachtigd door het hof Amsterdam. Er is geen cassatie ingesteld. Kort nadien is Van de Meent aangesteld tot mede-curator. Op 9 november 2021 heeft Exem Energy (voorheen bijgestaan door Leedekerken en Schellaars, thans door Berlage) Sonangol doen dagvaarden voor het hof Amsterdam met een vordering strekkende

tot vernietiging van het in de zaak NAI 4687 gewezen arbitraal vonnis. De curatoren van Exem Energy dienen zich er - op de voet van art. 27 Fw - nog over uit te laten of zij deze procedure zullen overnemen.

Als gevolg van deze ontwikkelingen was het vanaf mei 2021 onzeker of er uiteindelijk nog wel behoefte zou zijn aan een onderzoek. Niet ondenkbaar was dat Sonangol, indien bij in kracht van gewijsde gegane uitspraak zou worden vastgesteld dat zij 100% aandeelhouder van Esperaza is, een verzoek tot intrekking van de enquête zou doen. Om die reden heb ik het onderzoek, in nauw overleg met Schutte, tijdelijk on hold gezet.

Inmiddels zijn we echter negen maanden verder en begrijp ik uit het telefonisch contact dat ik gisteren met Schutte had dat niet de verwachting is dat binnen afzienbare termijn een verzoek tot intrekking van de enquête zal worden gedaan. Zekerheidshalve verneem ik graag van de advocaten van Sonangol of dat ook hun verwachting is. In het bevestigende geval zal ik het onderzoek in februari reactiveren en zal ik u een nieuwe planning - en een onderzoeksprotocol - doen toekomen.”

- 1.2.6 Hierop is geen reactie gekomen. In februari 2022 heeft de Onderzoeker besloten het onderzoek te reactiveren.
- 1.2.7 Op 16 april 2022 heeft de Onderzoeker een concept-onderzoeksprotocol aan partijen toegezonden en hen in de gelegenheid gesteld om hierop binnen twee weken commentaar te leveren. Hierop is van partijen geen inhoudelijk commentaar ontvangen. De Onderzoeker heeft het protocol op 3 mei 2022 definitief vastgesteld en, samen met een Engelse vertaling ervan, aan partijen en te interviewen personen toegezonden (zie **bijlage 1**).
- 1.2.8 De Onderzoeker heeft gesprekken gevoerd met de volgende betrokkenen:
 - Carvalho
 - Veloso
 - Da Silva
 - Raikundalia
 - Pereira
 Van alle gesprekken is een bandopname en een transcriptie gemaakt.

- 1.2.9 Daarnaast heeft de Onderzoeker per e-mail en telefonisch contact gehad met (advocaten van) Sonangol, United, Van Lier en de curatoren van Exem.
- 1.2.10 De Onderzoeker heeft voorts meerdere keren gesproken met Schutte.
- 1.2.11 De Onderzoeker was voornemens ook gesprekken te voeren met Dos Santos, Lemos en Mwenenge, maar diverse pogingen om met hen in contact te komen hebben niet tot resultaat geleid.² Hun adressen zijn de Onderzoeker niet bekend.
- 1.2.12 Met een aantal betrokkenen heeft de Onderzoeker na het interview nog - in sommige gevallen uitgebreid - mailcontact gehad in het kader van nadere vragen die waren gerezen. Daarbij zijn door betrokkenen ook een aanzienlijk aantal nieuwe brondocumenten aan de Onderzoeker toegezonden, die zich niet in de administratie van Esperaza bevonden en waarover ook Schutte niet beschikte.
- 1.2.13 Op 20 juni 2022 ontving de Onderzoeker namens Sonangol en Esperaza de brief die als **bijlage 2** aan dit verslag gehecht is. In de brief staat onder meer het volgende:

² Op 8 juni 2022 mailde de Onderzoeker aan mr. J. Ph. de Korte te Amsterdam (die Dos Santos bijstaat in een door PT Ventures SGPS S.A. tegen haar en andere gedaagden voor de rechtbank Amsterdam aangespannen procedure met zaaknummer / rolnummer: C/13/688380 / HA ZA 20-840, waarin op 21 april 2022 een zitting plaatsvond): *“Ik ben door de Ondernemingskamer benoemd als onderzoeker in de enquête van Esperaza Holding BV (zie bijlagen). Ik zou graag de gelegenheid krijgen om in het kader van het onderzoek mevrouw Isabel dos Santos te interviewen, maar ik weet niet hoe haar te bereiken. Naar ik begrepen heb, treedt u op voor mevrouw Dos Santos en/of een of meer vennootschappen waarbij zij betrokken is. Staat het u vrij om mij met haar in contact te brengen? Zo niet, zou u haar dan willen vragen om per mail contact met mij op te nemen voor het plannen van een interview?”*.

Dit heeft niet tot enig resultaat geleid.

Sinds het onderzoek naar het beleid van Esperaza is gelast bij beschikking van 17 september 2020 van de Ondernemingskamer (**de OK-beschikking**) heeft er inmiddels zich een aantal belangrijke gebeurtenissen voorgedaan. De belangrijkste gebeurtenissen die relevant zijn voor uw onderzoek zijn u bekend en memoreer ik hier alleen kort:

- in 2021 heeft Esperaza zelf vastgesteld dat Exem Energy B.V. (**Exem**) geen rechtmatige aandeelhoudster van Esperaza is (geworden), beslissing die de Ondernemingskamer in stand heeft gehouden in haar beschikking van 23 juni 2021;
- een NAI-scheidsgerecht heeft bij vonnis van 23 juli 2021 hetzelfde vastgesteld tussen Sonangol en Exem;
- Exem is in het najaar van 2021 in staat van faillissement verklaard; en
- eind 2021 is de (reeds geschorste) heer Da Silva afgetreden als bestuurder van Esperaza.

Dit brengt mee dat er geen direct belang meer is van Esperaza om nadere feiten te laten onderzoeken naar - kort gezegd - de verhoudingen tussen Sonangol en Exem in het bestuur van Esperaza. Weliswaar loopt er nog een vernietigingsvordering van Exem tegen het vonnis van 23 juli 2021 van het NAI-scheidsgerecht, maar de kans dat dat nog tot een wezenlijke verandering van de herstelde rechtssituatie in Esperaza zal leiden, acht ik klein. Bovendien kan zo'n procedure nog erg lang duren.

Onder meer door de COVID-epidemie en andere onzekerheden heeft uw onderzoek vertraging opgelopen. U kon daardoor pas begin dit jaar voortvarend beginnen, zo heb ik begrepen. Intussen heeft Esperaza er groot belang bij dat het deel van uw onderzoek dat betrekking heeft op de gang van zaken rond de ava-besluiten van Esperaza gedateerd 14 november 2017, zoals bevolen in rov. 3.21 van de OK-beschikking, zo spoedig mogelijk wordt afgerond, of dat minst genomen alvast een tussenrapportage daarvan wordt gedaan. Uw bevindingen rond die feiten kunnen van groot belang zijn om de waarheidsvinding compleet te maken en te bepalen of ook een oordeel wegens wanbeleid zal worden gevraagd aan de Ondernemingskamer. Bovendien zijn die feiten van belang voor een verzoek dat de curatoren van Exem zullen doen om een enquête in te stellen naar, onder meer, de daarmee verband houdende feiten die zich binnen Exem hebben voorgedaan.

Alle voorgaande omstandigheden afwegend, verzoek ik u namens Esperaza daarom zo mogelijk alvast verslag te doen van uw bevindingen verband houdende met rov. 3.21, ook al hebt u uw bevindingen verband houdende met rov. 3.24 en 3.25 nog niet klaar.

Daarbij merk ik op dat wat Esperaza betreft u uw onderzoek naar de feiten als bedoeld in 3.24 en 3.25 niet hoeft voort te zetten of af te ronden als dit een uitbreiding van het onderzoek in de tijd en qua budget vergt. Het belang van Esperaza bij onderzoek naar die feiten is inmiddels zeer gering geworden en staat niet meer in verhouding tot het belang bij spoedige afronding van uw onderzoek naar de feiten bedoeld in rov. 3.21.

Bovendien voorzie ik dat Esperaza een verzoek zal doen aan de Ondernemingskamer om de gang van zaken rond andere gebeurtenissen in of rond Esperaza te onderzoeken, parallel aan het verzoek van de curatoren van Exem om een enquête naar Exem. Bij gelegenheid zal de Ondernemingskamer dan kunnen beoordelen of en in welke mate onderzoek naar de feiten bedoeld in rov. 3.24 en 3.25 alsnog nodig is.

Aangezien het verzoek om onderzoek naar de feiten bedoeld in rov. 3.24 en 3.25 is gedaan door Esperaza en Sonangol en aangezien deze beide partijen dit verzoek tot beperking van uw onderzoek onderschrijven, kan gevoegelijk worden aangenomen dat andere partijen en belanghebbenden in de lopende enquêteprocedure geen bezwaar tegen die beperking zullen hebben, als zij al belang zouden hebben zich te verzetten tegen een verzoek tot beperking van uw onderzoek.

- 1.2.14 Op basis van deze brief heeft de Onderzoeker besloten (i) eerst het onderzoek naar de feiten als bedoeld in r.o. 3.21 van de Beschikking af te ronden en daarvan verslag te doen en (ii) het onderzoek naar de feiten als bedoeld in r.o. 3.24 en 3.25 van de Beschikking voorlopig aan te houden, zulks in afwachting van de beslissing op het aangekondigde verzoek van Esperaza en Sonangol als bedoeld in de voorlaatste alinea van de brief.
- 1.2.15 Op of kort na 11 juli 2022 is een concept van dit verslag met bijlagen op de voet van artikel 2:351 lid 2 BW toegezonden aan:
 - Esperaza
 - Sonangol
 - Exem
 - Da Silva
 - Raikundalia
 - Pereira
 - United
 - Van Lier
 - Van der Velden
- 1.2.16 Aan de betrokkenen is daarbij tot en met 20 september 2022 de gelegenheid geboden schriftelijk te reageren op de inhoud van het concept.
- 1.2.17 Op 27 augustus 2022 berichtte de Onderzoeker aan betrokkenen onder meer:

“Further to my message below, I inform you that due to technical problems, the transcripts of the interviews with mr Da Silva and mr Pereira were not yet

available on 11 July 2022. In order not to further delay the investigation process, I have decided to (i) send you the draft report on 11 July (ii) process the final transcripts of interviews with mrs Da Silva and Pereira (and possibly other new information that came up after 11 July and that I deem relevant for the investigation) in an adjusted draft report as soon as those final transcripts will be available and (iii) send you that adjusted draft report as soon as it is available. In the adjusted draft report, the changes in comparison to the draft report you received on 11 July will be visible. The final transcripts of the interviews with mr Da Silva and mr Pereira will be appendices to the final report.”

- 1.2.18 Op 12 september 2022 zijn de transcripties van de interviews met Da Silva en Pereira definitief vastgesteld. Aan betrokkenen is per e-mail van 13 september 2022 - onder toezending van het tweede concept-verslag en de betreffende transcripties - de gelegenheid geboden om uiterlijk op 30 september 2022 schriftelijk te reageren op het (tweede) concept-verslag, waarmee de sub 1.2.16 genoemde termijn dus met tien dagen werd verlengd.
- 1.2.19 Van de gelegenheid om te reageren op het concept-verslag hebben Esperaza, Sonangol, Da Silva, Raikundalia, Pereira, Van der Velden, Van Lier en United gebruik gemaakt. Voor zover de Onderzoeker daartoe aanleiding zag, is met de reactie van de betrokkenen rekening gehouden bij het opstellen van de eindversie van het verslag.³
- 1.2.20 Banco Bic bevindt zich sinds juli 2022 in liquidatie. Nadat de Onderzoeker enkele relevante mailadressen had weten te achterhalen, heeft hij Banco Bic (in liquidatie) op 11 september 2022 in de gelegenheid gesteld om te reageren op het concept-verslag. Daarop werd de volgende reactie ontvangen:

³ Hetzelfde geldt voor de reactie van EuroBic, zie hierna sub 1.2.23.

Van: Sérgio Monteiro <sergio.monteiro@bancobic.cv>
Verzonden: maandag 12 september 2022 15:53
Aan: Willem Jan van Anandel <w.j.vanandel@wijnenstael.nl>
CC: Benhur Andrade <benhur.andrade@bancobic.cv>; Jaime Pereira <jaime.pereira@bancobic.cv>
Onderwerp: FW: Investigation Esperaza [WS-56538]

Dear Mr. Van Anandel,

I hope you are doing well.

I'm referring to your email to Mrs. Raquel Medina and Mr. Timoteo Ramos, to inform you that a Liquidation Commission of BIC Cabo Verde has been appointed since July 2022. The members of LC are as follows:

1. Jaime Pereira, who Presides.
2. Benhur Andrade
3. Sérgio Monteiro

Going forward, all communications should be addressed to the liquidation committee.

We'd like to comment on the draft of the investigation report. Please let us know the next steps.

Thank you.

Melhores cumprimentos

Sérgio Veiga Monteiro
 Comissão Liquidatária | Liquidation Commission

BancoBIC

Cabo Verde

Telf.: +238 262 48 61 | Telm: +238 996 90 90
 Edifício Ferreira Cars – 2º Piso
 7602, Achada Santo António, CP 320A,
 Praia, Cabo Verde
sergio.monteiro@bancobic.cv

- 1.2.21 Vervolgens heeft de Onderzoeker, om de *Liquidation Commission* te faciliteren, naast de Nederlandse versie ook een in opdracht van Sonangol opgestelde Portugese vertaling van het tweede concept-verslag toegezonden met het verzoek om vóór 15 oktober 2022 te reageren.
- 1.2.22 Op 16 oktober 2022 liet (de *Liquidation Commission* van) Banco Bic via haar Nederlandse advocaat, mr X. van Leeuwen te Amsterdam, weten dat zij niet inhoudelijk op het concept-verslag zal reageren. Dat betekent dus een afwijking van het eerder in de e-mail van 12 september 2022 door de *Liquidation Commission* zelf ingenomen standpunt (“*We’d like to comment on the draft of the investigation report*”).
- 1.2.23 Op 11 september 2022 heeft de Onderzoeker ook EuroBic in de gelegenheid gesteld om op het concept-verslag te reageren. De Onderzoeker heeft, om EuroBic te faciliteren, naast de Nederlandse versie ook de in opdracht van Sonangol opgestelde Portugese vertaling van het tweede concept-verslag

toegezonden met - na accordering van een door EuroBic verzochte verlenging van de reactietermijn - het verzoek om uiterlijk 24 oktober 2022 te reageren. Bij brief van diezelfde datum heeft EuroBic van deze gelegenheid gebruik gemaakt.

- 1.2.24 Aan het bestuur van Esperaza is door de Onderzoeker verantwoording afgelegd ten aanzien van de door hem in rekening gebrachte kosten van het onderzoek.

Aldus ondertekend en uitgebracht aan de Ondernemingskamer op 31 oktober 2022

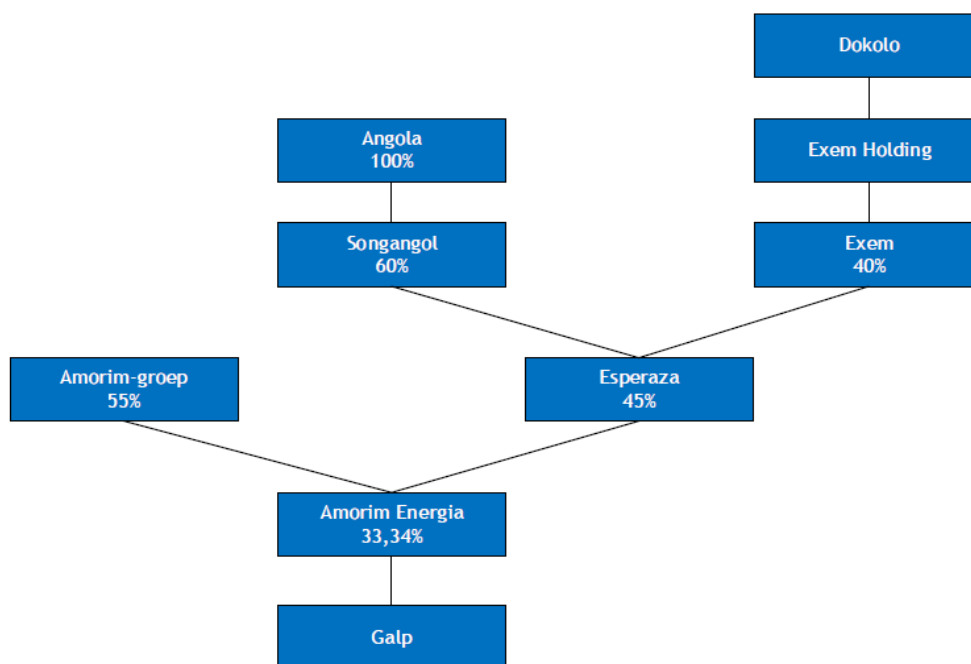
A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized 'W' followed by several loops and a long horizontal stroke extending to the right.

Willem Jan van Andel

2 Voorgeschiedenis

2.1 In dit hoofdstuk wordt kort de gang van zaken voorafgaande aan de onderzoeksperiode (die loopt vanaf 1 januari 2017) beschreven. Die beschrijving houdt nog geen rekening met de implicaties van het Arbitraal Vonnis (**bijlage 3**). Op dat vonnis wordt in hoofdstuk 3 ingegaan.

2.2 Esperaza, opgericht op 4 december 1962, was in het najaar van 2005 een lege “plankvennootschap” waarin ABN AMRO de aandelen hield. Die aandelen werden op 6 december 2005 overgedragen aan de Portugese vennootschap Amorim Holding II SPGS S.A., die deze aandelen op haar beurt op 30 januari 2006 overdroeg aan Sonangol. Op 29 december 2006 droeg Sonangol 40% van de aandelen in Esperaza over aan Exem. Vanaf dat moment was de vennootschappelijke structuur als volgt:⁴

2.3 Indien de tussenholdings worden weggedacht komt het erop neer dat:

- (i) Esperaza een indirect belang in Galp houdt van 15,003%
- (ii) Sonangol een indirect belang in Galp houdt van 9,0018%
- (iii) Exem een indirect belang in Galp houdt van 6,0012%

⁴ Het is niet geheel zeker dat Dokolo in de periode van 29 december 2006 tot zijn overlijden op 29 oktober 2020 steeds de aandeelhouder van Exem Holding geweest is. Het betreft hier een toonderaandeel dat eenvoudig overdraagbaar is. Denkbaar is dat op enig moment niet Dokolo maar Dos Santos de aandeelhouder was of is. Voor de onderzoeksbevindingen maakt dit verder geen verschil.

- 2.4 Galp is een bedrijf dat wereldwijd actief is in de olie- en gasindustrie, waarvan ongeveer 60% van de aandelen worden verhandeld op de Euronext Lissabon. De overige aandelen zijn in handen van Amorim Energia (33,45%) en (indirect) van de Portugese staat (ca. 7%). De huidige beurswaarde van Galp bedraagt ca. EUR 7,5 miljard.
- 2.5 De door Sonangol gehouden kwalificeren als aandelen A, de door Exem gehouden aandelen als aandelen B.
- 2.6 Het bestuur van Esperaza bestaat uit twee bestuurders A en één bestuurder B. Artikel 9.2 van de statuten van Esperaza bepaalt dat bestuurders A worden benoemd door de vergadering van houders van aandelen A en bestuurders B door de vergadering van houders van aandelen B. Op grond van artikel 11.1 van de statuten wordt de vennootschap vertegenwoordigd door het bestuur en daarnaast komt de bevoegdheid tot vertegenwoordiging slechts toe aan één bestuurder A en één bestuurder B, gezamenlijk handelend.
- 2.7 Carvalho en Veloso zijn bestuurders A van Esperaza vanaf 5 november 2015.⁵
- 2.8 Da Silva was bestuurder B van Esperaza van 12 oktober 2007 tot 14 december 2021. Als gevolg van de Beschikking was Da Silva vanaf 17 september 2020 geschorst als bestuurder B van Esperaza.
- 2.9 Over de aan de verwerving op 29 december 2006 door Exem van een belang van 40% in Esperaza ten grondslag liggende titel zegt r.o. 2.10 van de Beschikking:

⁵ Hierbij wordt uitgegaan van de nietigheid van het hun beweerdelijk op 14 november 2017 verleende ontslag. Verwezen zij in dit verband naar de hoofdstukken 5 t/m 7 van dit verslag.

Op 21 december 2006 heeft Sonangol 40% van de aandelen in Esperaza verkocht aan Exem. Met betrekking tot deze transactie is op 21 december 2006 een *Share Purchase Agreement* (hierna: de SPA) ondertekend. De koopprijs voor de aandelen bedroeg € 75.075.880. De SPA bepaalt dat 15% van de koopprijs, derhalve € 11.261.382, voorafgaand aan de overdracht moest worden betaald (artikel 3.2). Dit bedrag is op 18 december 2006 overgemaakt door Exem Africa Ltd., gevestigd op de Britse Maagdeneilanden (hierna: Exem Africa). De resterende 85% van de koopprijs, € 63.814.498 werd door Sonangol gefinancierd door een aan Exem verstrekte *vendor loan*. Het geleende bedrag, te vermeerderen met rente, “*shall be paid by the Buyer to the Seller and shall be settled out of all ordinary and extraordinary dividends and any other payments to be received by the Buyer from the Company [Esperaza, toevoeging OK] from time to time*” (artikel 3.4). De SPA bevat verder de bepalingen dat de koper, of een door de koper aangewezen vennootschap, te allen tijde gerechtigd is zonder boete het restant van de koopprijs te betalen (artikel 3.5, slotzin) en dat uiterlijk op 31 december 2017 aan de betalingsverplichtingen moet zijn voldaan bij gebreke waarvan sprake is van een *Event of Default* (artikel 3.7).

2.10 Over de *governance* van Esperaza zeggen de r.o. 2.12 t/m 2.14 van de Beschikking:

2.12 Met betrekking tot de (totstandkoming van de) samenwerking tussen Exem en Sonangol en de *governance* van Esperaza zijn, naast de statuten die op 22 januari 2007 en nadien op 5 november 2015 zijn gewijzigd, een viertal documenten voorhanden, daterend uit de periode 2006/2007:

- een *Memorandum of Understanding* (MoU) tussen Exem Africa en Sonangol dat betrekking heeft op de toelating van Exem Africa of een door haar aan te wijzen vennootschap als aandeelhouder van Esperaza en als datum 25 januari 2006 vermeldt, maar later is opgesteld;
- een aandeelhoudersovereenkomst tussen Sonangol, Exem en Esperaza, gedateerd december 2006;
- een ongedateerde brief van Sonangol aan Exem waarin nadere afspraken worden bevestigd over de *governance* van Esperaza (hierna: de Governance Agreement), inhoudende, kort gezegd, dat Sonangol besluiten van Esperaza over bepaalde onderwerpen (waaronder – sub d – *The appointment, dismissal and remuneration of the corporate bodies of the Company*) niet zal goedkeuren zonder instemming van Exem en/of door Exem benoemde bestuurders; en
- een bestuursreglement gedateerd 12 oktober 2007.

2.13 Artikel 13 lid 3 van de per 22 januari 2007 geldende statuten bepaalt (in lijn met wat daarover in de MoU en de aandeelhoudersovereenkomst was overeengekomen) dat het bestuur een *Executive Manager* kan benoemen die onder meer verantwoordelijk is voor de algemene coördinatie van de relatie tussen de vennootschap, haar aandeelhouders en haar dochtervennootschappen. Da Silva fungeert sinds het begin van de samenwerking tussen Sonagol en Exem als *Executive Manager* van Esperaza.

2.14 Artikel 5 van de aandeelhoudersovereenkomst betreft het dividendbeleid van Esperaza en houdt in: *'To the extent permitted by the applicable laws and the Articles of Association, the Parties undertake to distribute each year all profits of the Company to the Shareholders.'* Over de jaren 2006 – 2017 heeft Esperaza van Amorim Energia een bedrag van €147.401.006 aan dividend uitgekeerd gekregen.

- 2.11 Esperaza keerde tot november 2017 geen dividend uit aan haar aandeelhouders. Exem heeft bij haar verweerschrift stukken in het geding gebracht⁶ waaruit blijkt dat in het najaar van 2014 en 2015 de vraag aan de orde was of de binnen Esperaza aanwezige liquiditeiten (in de orde van EUR 120-125 miljoen) dienden te worden aangewend voor een dividenduitkering. Anders dan gold voor Exem - voor wie als Nederlandse vennootschap de deelnemingsvrijstelling van toepassing was - diende bij een dividenduitkering aan Sonangol 15% dividendbelasting te worden ingehouden. Uiteindelijk is destijds besloten om geen dividend uit te keren.
- 2.12 In maart 2016 kondigde José dos Santos aan dat hij na de presidentsverkiezingen van 2017 - na 38 jaar president van Angola te zijn geweest - zou aftreden.
- 2.13 Op 3 juni 2016 werd Dos Santos door haar vader benoemd tot bestuursvoorzitter van Sonangol.

⁶ Producties 22 t/m 26

3 Het Arbitraal Vonnis voor zover betrekking hebbend op de periode tot 1 januari 2017

3.1 In de arbitrale procedure NAI 4687 vorderde Sonangol onder meer:

- (i) Declare the SPA and the Deed of Transfer to be null and void ('nietig');
- (ii) Declare that Sonangol has remained at all times the rightful owner of 100% of Esperaza;

3.2 R.o. 8.15, 8.17 en 8.18 van het Arbitraal Vonnis luiden als volgt:

8.15. On the basis of these facts and circumstances the Tribunal concludes that Sonangol has proven that the SPA has not only not been concluded on an arms' length basis but also that there is no economic justification for the advantages and profits that Exem through Ms Isabel dos Santos and Mr Dokolo acquired through the SPA. Neither Ms Isabel dos Santos's intermediary role in bringing together the two partners (the Amorim Group and Sonangol) in the Galp investment nor any real financial risk inherent to the acquisition of the shares in Esperaza can explain the financials gain that already and substantially materialised on the dates of the conclusion of the MoU and – more importantly – of the SPA. Prior to the December 2006 SPA Exem did not join in the Galp investment and it is common ground between the parties that Exem did not bring any equity, staff or relevant professional expertise to that investment. When Exem later joined the Galp investment at the time of the MoU and the SPA, it did so at the original share price agreed between Amorim and Sonangol without there being any reasonable business explanation for that price. It also obtained excessive financial advantages from Sonangol in terms of long term vendor finance at very low interest rates without adequate security. Taken together, the Tribunal holds that there is no other explanation for the Esperaza transaction than that it is the result of illegal actions committed by Exem and its partner at the time, Sonangol. The transaction was rendered possible by Ms Isabel dos Santos' unique position as the daughter of the Angolan President and Mr. Vicente's position – very close to the Presidential family – as President of the Board of Directors of Sonangol.

(...)

8.17. On the basis of the Tribunal's findings and conclusions above, the question arises as to the civil law consequences of Exem's actions and conduct. In this respect, the Tribunal has considered the Parties' submissions, the expert reports filed with their submissions, the Parties' oral arguments at the hearing, the examinations of their experts at the hearing and the answers of the Parties and their experts to Tribunal questions at the hearing. Sonangol has raised a number of theories in relation thereto such as violation of public policy in Angola applicable as a supermandatory rule in Dutch based arbitrations⁷² and non-compliance with transnational public policy.⁷³ The Tribunal considers that it does not need to address these theories given that the SPA provides for the application of Dutch law and that, under Dutch contract law, here can be no doubt that kleptocratic transactions by the ruling elite or establishment – in particular of this type and on this scale – is contrary to the "*openbare orde*" (public order/public policy). This is confirmed by the adoption by The Netherlands of international conventions regarding corruption and implementing legislation which address various forms of corruption as criminal offences. As to private remedies, these conventions are to be applied by courts and arbitral tribunals on the basis of existing statutory rules regarding public policy.⁷⁴ In

this respect, public policy is to be understood as those standards which are fundamental to the economic and social structure of Dutch society and need to be observed by everyone, also in relation to international transactions or relations which are governed by Dutch law. Article 3:40 para. 1 Dutch Civil Code ("DCC") is the most prominent expression of Dutch public policy in contract law.

8.18. Furthermore, as the case law of the Supreme Court of the Netherlands makes clear, for the operation of Article 3:40 para. 1 DCC it is not required that a legal act has been concluded or performed in violation of a specific statutory rule, in particular a rule contained in the Dutch Criminal Code.⁷⁵ Therefore, in spite of extensive discussion between the parties and at the Hearing, there is no need for the Tribunal to enter into an assessment of possible criminal law aspects of the case at hand and the Tribunal will not do so.⁷⁶ In other words, Sonangol's illegality case under Article 3:40 para. 1 DCC does not need to establish that Exem engaged in acts constituting the criminal offences of public active or passive bribery, embezzlement, forgery (regarding the alleged backdated MoU), influence padding or abuse of power by a civil servant. It is sufficient for purposes of Article 3:40 para. 1 DCC that the allegations Sonangol raised with regard to Exem's conduct amount to violations of the foundations on which Dutch society is based. As the Tribunal has indicated, the nature and size of Exem's part of the Esperaza transaction which on any basis cannot be explained but for grand corruption by the daughter of a head of state and her husband – corroborated by violations of market integrity rules on EU capital markets at the time of the Galp IPO and of basic rules of corporate governance regarding the Payment Agreement – cannot be tolerated under Dutch private law.

8.19. According to Article 3:40 para. 1 Dutch Civil Code the consequence of non-compliance with public policy is that the legal acts discussed above in this award are null and void.⁷⁷ This is in particular true for the MoU, the SPA and the Deed of Transfer.
It is also true for the Payment Agreement. Evidently, that Agreement would also be null and void as a consequence of the nullity of the SPA, which it was supposed to perform.
The same is true for the Deed of Pledge of 29 December 2006.⁷⁸

8.20. For completeness' sake, the Tribunal adds that, under Dutch law, the nullity brought about by Article 3:40 para. 1 DCC is absolute. Any person can invoke that nullity and rely on it. That includes the co-contracting party, in this case Sonangol, even if that party itself has contributed to the corruption.⁷⁹ And it includes the parties' right to claim restitution of what they have rendered in performing the contract.

3.3 De beslissing luidt, voor zover hier van belang, als volgt:

DECISION

FOR THE FOREGOING REASONS, the Tribunal decides as follows in accordance with the rules of law:

- (1) All relief requested by Exem is rejected;
- (2) The Tribunal declares the SPA and the Deed of Transfer to be null and void ('nietig') ;
- (3) The Tribunal declares that Sonangol has remained at all times the rightful owner of 100% of the shares in Esperaza;

3.4 Exem, dat inmiddels in staat van faillissement verkeert, heeft bij het gerechtshof Amsterdam vernietiging van het Arbitraal Vonnis gevorderd. De curatoren van Exem - De Wit en Van der Meent - hebben deze procedure niet overgenomen.

4 Banco Bic en EuroBic

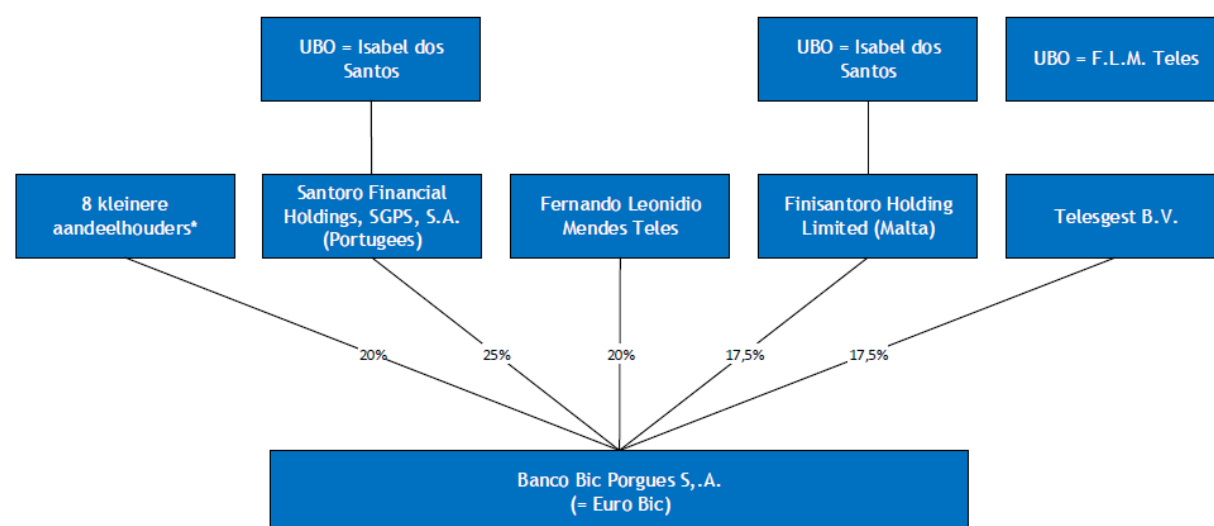
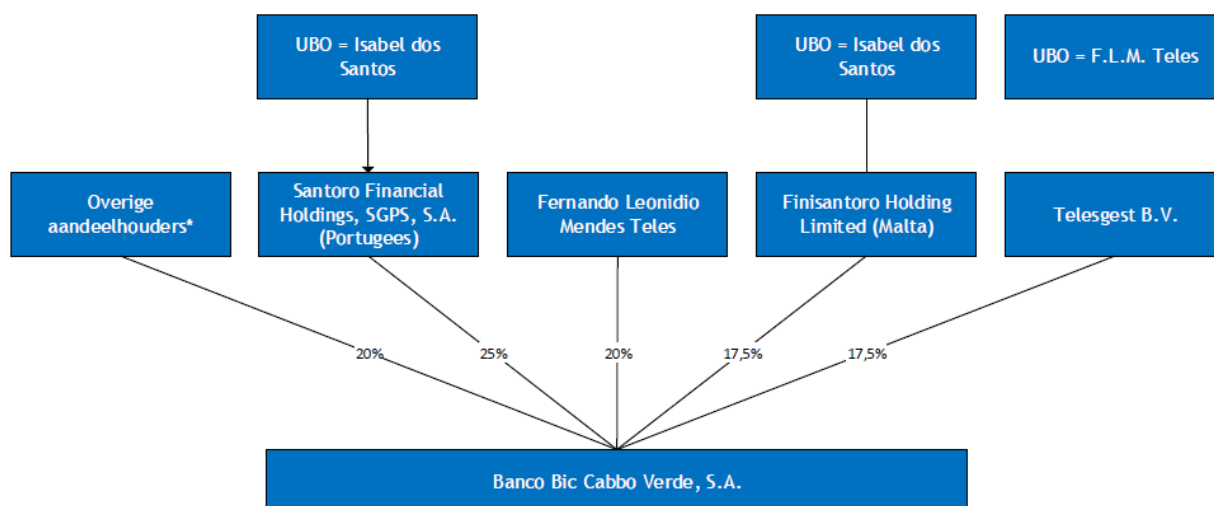
- 4.1 In de in hoofdstuk 5 te beschrijven ontwikkelingen in november 2017 spelen Banco Bic en EuroBic een belangrijke rol.
- 4.2 Esperaza hield rekeningen aan bij Banco Bic en EuroBic. Sonangol hield rekeningen aan bij EuroBic.
- 4.3 Aanvankelijk hield Esperaza een rekening aan bij Deutsche Bank in Nederland en niet bij Banco Bic. Pas eind 2015 stapte Esperaza over naar Banco Bic. Als reden voor de wijziging van bank vermeldt (de Engelse vertaling van) een interne notitie van Sonangol van 19 december 2017 (bijlage 4):⁷

Currently, Sonangol does not have access to the statements and bank control of Esperaza. In late 2015, a decision was made to transfer the bank balance Esperaza had in an account domiciled at the Deustch Bank in the Netherlands, for this bank had declined to provide financial services to the company due to the pressure exerted by the Dutch authorities because of the condition of *politically exposed person* (PEP) of Exem's ultimate beneficiary. The amount of EUR 125.4 million was transferred to an EuroBIC account, Exem's affiliated bank.

Since then, the account has been controlled by Exem, although in order to carry out bank transactions there is the by-laws' obligation of signature by three members of Esperaza's Board of Directors.

- 4.4 De organigrammen van Banco Bic en EuroBic zijn hieronder weergegeven. Hieruit blijkt dat Dos Santos (indirect) aandeelhouder is in beide banken voor 42,5% en Teles voor 37,5%. Tezamen houden zij dus (indirect) een belang van 80% in beide banken.

⁷ In zijn commentaar op het concept-verslag schreef Da Silva: "It's not true that Sonangol did not have access to the bank account at EuroBic. It's important to emphasize that the interest rates with Deutsche Bank were negative at that time in the Netherlands and EuroBic offered better rates to remunerate the cash (Esperaza had, at that time, more than 125 Million euros on its bank account) - this can be checked with UNITED, Esperaza's service provider in 2015."

5 De ontwikkelingen in 2017 en 2018

5.1 De Betalingsafpraak

5.1.1 Bij brief van 30 juni 2017 schreef Exem aan Sonangol:

We refer in particular to Clause 3 (*Price and Payment*) of the SPA and to the provisions of Clauses 3.3, 3.5 and 3.7 of the SPA, according to which the Buyer shall be entitled to pay the Remainder and Interest at any time before 31 December 2017 without penalties.

According to our calculations (see the calculation table attached), interest accrued as from the date of execution of the SPA until the date hereof pursuant to Clause 3.3 of the SPA amounts to EUR 8,986,963.47 (as from 13 September 2016 3M Euribor has been negative). On this basis, the total outstanding amount due and payable by the Buyer to the Seller pursuant to the SPA is EUR 72,801,461.47 (the **Payable Amount**).

In light of the above and taking into account that we have access to immediately available funds in Kwanzas, we hereby propose and ask for your agreement to the conversion of the Payable Amount into Kwanzas and its swift liquidation in favour of the Seller by way of bank transfer of immediately available funds to the bank account designated in writing by you for such a purpose.

5.1.2 Exem ging hier dus uit van een verschuldigde hoofdsom van EUR 63.814.498,= en van een verschuldigde rente van EUR 8.986.963,47. Op de vraag welke “*access to immediately available funds in Kwanzas*” Exem precies had, wordt hierna nog teruggekomen.

5.1.3 Op 23 augustus 2017 werd Lourenço gekozen als de nieuwe president van Angola. Hij werd ingezworen op 26 september 2017.

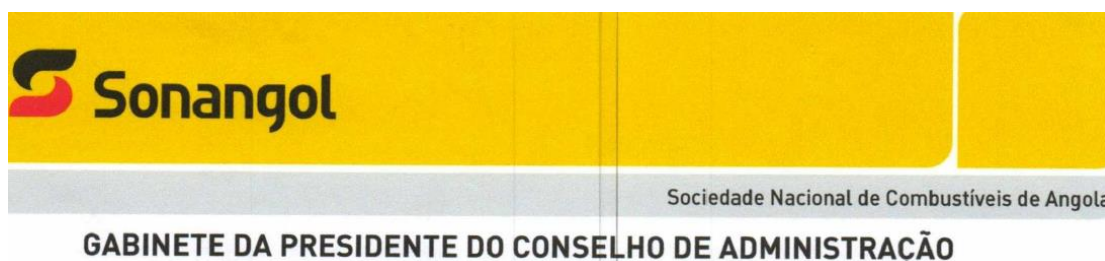
5.1.4 Op 31 augustus 2017 reageerde Sonangol als volgt:

We acknowledge receipt of your letter dated 30 June 2017 on the above mentioned subject, for which we thank you, and took good note of your proposal to, in accordance with Clauses 3.3, 3.5 and 3.7 of the SPA, pay the Remainder and Interest without penalties - EUR 72,801,461.47 (the Payable Amount).

We understand the rational of your proposal to pay the Payable Amount in Kwanzas and agree with that procedure, subject to the following:

1. We are on the process of restructuring the international group of Sonangol and to correct a number of inefficiencies of the existing group structure. For that reason, it is our intention to postpone the process of distribution of dividends at the Esperaza level up to a moment when such restructuring is completed, i.e., until the end of October, 2017. Please let us know if this is acceptable to you.
2. We are willing to accept your proposal, assuming the payment of the Payable Amount is made within a maximum period of six months following final agreement. Please let us know what is your proposal on this matter.
3. We accept that following and subject to payment and receipt of the Payable Amount, the SPA will be discharged in full, no amount being due by any of the Parties pursuant to the SPA for any reason whatsoever and the Deed of Pledge will then be automatically terminated pursuant to Clause 13 of the Deed of Pledge.

5.1.5 Het briefhoofd is als volgt:

De brief komt dus van het kabinet van de president, zijnde Dos Santos.

5.1.6 De ondertekening van de brief is als volgt:

The image shows a handwritten signature in blue ink, which appears to be 'Isabel dos Santos'. Below the signature is a blue rectangular stamp. The stamp contains the text 'Isabel dos Santos' in bold, black capital letters, followed by 'SOCIEDADE NACIONAL DE COMBUSTÍVEIS' in smaller, blue capital letters, and 'The Chairwoman of the Board of Directors' in bold, black capital letters. At the bottom of the stamp, the letters 'EP' are printed in blue.

- 5.1.7 De handtekening is van Jeronimo, op dat moment de CEO van Sonangol.⁸ Het feit dat hij zijn handtekening zet boven een voorgedrukte tekst met de woorden:

“Isabel dos Santos
The Chairwoman of the Board of Directors”

in combinatie met het briefhoofd (“Gabinete da Presidente...”) en het feit dat beide pagina’s van de brief de hieronder weergegeven paraaf van Dos Santos bevatten, lijken erop te duiden dat Jeronimo deze brief *namens* Dos Santos tekende.⁹

- 5.1.8 Deze vaststelling is van belang omdat tussen partijen onweersproken is dat, indien niet Dos Santos de UBO van Exem was, Dokolo tot zijn overlijden op 29 oktober 2020 zowel de UBO van Exem als de echtgenoot van Dos Santos was. Wie van beiden op enig moment daadwerkelijk de UBO was - de eigendom van het aandeel in de topholding Exem Holding AG te Zug, Zwitserland, kon eenvoudig worden overgedragen omdat het een toonderaandeel was - doet voor dit onderzoek waar het betreft de vraag in hoeverre Dos Santos ten aanzien van het namens Sonangol verrichten van rechtshandelingen met Exem een (potentieel) tegenstrijdig belang had, niet ter zake. Zie in dit verband ook de volgende rechtsoverweging uit het Arbitraal Vonnis:

⁸ Jeronimo was *executive director* en *President of the Executive Committee* van Sonangol, Dos Santos was *non-executive director* en *President of the Board of Directors* van Sonangol.

⁹ In NAI 4687 betoogde Sonangol (Sonangol’s statement of rejoinder and reply on counterclaims, sub 319): *Second*, Sonangol’s response to Exem’s proposal dated 31 August 2017 is from “*Isabel dos Santos*”, with her office’s letterhead (office of the President of the Board of Directors), her signature block and her initials.⁴⁰² Remarkably, her signature block was preceded by the letter “P”, which stands for “*por*” or “*pela*” in Portuguese, both translating to “on behalf of”.⁴⁰³ This can only mean that she either signed the letter herself or that Mr Jerónimo signed it on her behalf.

8.14. As to Ms Isabel dos Santos' relation with Exem, the following can be noted. Exem Holdings's (and Exem's) director was Mr. Sindika Dokolo, who was Ms Isabel dos Santos' husband until his untimely death on 29 October 2020. The parties agree that Mr. Dokolo was Exem's UBO (ultimate beneficial owner), but differ as to the question whether also Ms Isabel dos Santos can be considered as such. However, the Arbitral Tribunal does not consider that she needs to be characterized as Exem's UBO for purposes of assessing Sonangol's illegality case. As a very close relative of the President of Angola and the – then – spouse of Mr. Dokolo, she is a politically exposed person whose actions may be scrutinized from an illegality perspective. In addition, a review of the file indicates that she – together with Mr. Dokolo – was in control of Exem and related entities, that she took part in and was interested in financial dealings of Exem and that she was instrumental in the initial negotiations and present at various stages of the implementation of the Galp transaction with Amorim and Sonangol. It suffices to mention the following points. As mentioned in para. 5.5 above, she contacted Sonangol on Mr. Amorim's behalf in connection with the Galp investment. The down payment in the SPA transaction originated from a company (a British Virgin Islands entity) owned by her, Vidatel Ltd. and was paid through Exem Africa Ltd.⁶⁶ She represented Esperaza (that is, both

Exem and Sonangol) in a general meeting of Amorim Energia in 2008, discussing dividend distribution.⁶⁷ She was active in all stages of the Payment Agreement, which unmistakably testifies to a conflict of interests on her side.⁶⁸ The kwanzas paid originated from, again, Vidatel Ltd.⁶⁹ and were paid through another of her companies, Exem Energia E Investimentos.⁷⁰

Finally, Ms Isabel dos Santos herself has reported to the Portuguese Competition Authority that she has "*financial shareholdings*" in Esperaza; and she has been publicly reported as claiming ownership interests in Galp.⁷¹

5.1.9 De conclusie is dus dat Dos Santos Sonangol vertegenwoordigde in correspondentie met een vennootschap van haar of haar echtgenoot, die uiteindelijk tot een belangrijke verandering van de in de SPA overeengekomen betalingsafspraken leidde. Zoals hierna zal worden besproken waren die afspraken *zeer gunstig* voor Exem en (derhalve) *zeer nadelig* voor Sonangol.

5.1.10 Exem antwoordde in een brief van 20 september 2017, gericht aan Sonangol ter attentie van *President of the Board of Directors* (dat is Dos Santos) als volgt:
We have no problem in postponing the process of distribution of dividends at the Esperaza level until the end of October, 2017. And we confirm we will proceed with the payment of the Payable Amount in three instalments of one third each, payable every two months.

5.1.11 Opmerking verdient dat met de correspondentie tussen Sonangol en Exem van 31 augustus en 20 september 2017 een wijziging van artikel 3.3 e.v. van de SPA beoogd werd.

5.1.12 Artikel 7.4 van de SPA luidt:

No purported alteration of this Agreement shall be effective unless it is in writing, refers to this Agreement and is duly executed by each Party.

5.1.13 Partij bij de SPA is naast Sonangol en Exem ook Esperaza. Dit betekent dat volgens artikel 7.4 van de SPA de beoogde wijziging pas effectief is als niet alleen Sonangol en Exem, maar ook Esperaza daarmee ingestemd heeft. In het dossier is geen bewijs van de instemming van Esperaza met deze wijziging van de SPA aangetroffen. Verwezen zij in dit verband ook naar de volgende passage uit de transcriptie van het interview met Da Silva op 30 mei 2022:¹⁰

- 7 MR VAN ANDEL: And this vendor loan was part of an agreement. That was the SPA
- 8 MR SILVA: Um hum.
- 9 MR VAN ANDEL: Between Sonangol, Exem and Esperaza.
- 10 MR SILVA: Um hum.
- 11 MR VAN ANDEL: And it says in a certain article, "Alterations of this agreement can only be
- 12 made with, with all parties agreeing to that".
- 13 MR SILVA: Um hum.
- 14 MR VAN ANDEL: What is not clear to me is whether Esperaza also agreed to this varying
- 15 agreement. I have not seen any proof of that. Did you talk about that with your directors
- 16 A?
- 17 MR SILVA: No, they were-- they sign the resolution to propose the, the dividends---
- 18 MR VAN ANDEL: I know, I know, but for-- I know, but before-- normally you would say, if
- 19 you have, if you have an agreement which is, which alters the SPA, it says, it reads at
- 20 Article 7.4: "No purported alteration of this agreement shall be effective unless in writing
- 21 and is duly executed by each party". So my question is, this was a alteration of the SPA and
- 22 it says it should be in writing executed by each party. My question was just, did Esperaza
- 23 agree to this payment in kwanzas?
- 24 MR SILVA: Esperaza was not involved. Esperaza was informed in November when the
- 25 dividends were decided to propose to the shareholders, and the shareholders decided to
- 26 make the payment. The board acknowledge the letter of 9 of November.

5.1.14 Raikundalia verklaarde tijdens zijn verhoor in de arbitrale procedure NAI 4687 (zie bijlage 6, p. 139-142) over de in 2017 gemaakte betalingsafspraken:¹¹

¹⁰ Zie bijlage 5, p. 37

¹¹ Raikundalia's antwoorden worden weergegeven achter de letter A. In zijn commentaar op het concept-verslag schreef Raikundalia met betrekking tot zijn antwoord "It's a disadvantage, especially in a different currency than the original agreement" het volgende: "This comment is out of context since it does not consider the rational that was used for the change of payment currency. This decision of changing the currency benefited Sonangol as

Q. If we assume that the UBO of Exem was Isabel Dos Santos, this course of dealing that we've seen here is improper, right?

A. Yes. It is what I call personally a conflict of interest, if that is the case.

Q. And that's the same whether it's her or whether it's her husband, right?

A. It could be. It could be.

Q. It would be, right?

A. It's not ethical.

Q. It's not ethical?

A. It's not ethical.

Q. And it's to Sonangol's detriment, right?

A. Sorry?

Q. It's to Sonangol's detriment?

A. I didn't understand that.

Q. It disadvantages Sonangol to receive money later, right? To receive money later than it's due is a disadvantage, right?

A. It's a disadvantage, especially in a different currency than the original agreement.

(...)

Knowing that she's dealing with her own company, it's improper for her to do this, right?

A. As again I said, that's based on that assumption, and there's of course a conflict of interest.

Q. Even if it's her husband it's still a conflict of interest, we're agreed, right?

A. It's what I said, that was unethical. Because it depends on the term that you use as a conflict of interest. I would say at least it's unethical.

(...)

explained in my witness statement and also during the interview."

De Onderzoeker constateert dat de verklaring die Raikundalia tijdens zijn verhoor ten overstaan van de arbiters heeft afgelegd niet voor tweërlei uitleg vatbaar is. Dat Raikundalia bij andere gelegenheden een andersluidende verklaring heeft afgelegd moge zo zijn, maar dat maakt niet dat zijn verklaring ten overstaan van de arbiters "out of context" is. Hij heeft simpelweg bij verschillende gelegenheden verschillende verklaringen afgelegd.

Q. And again we agreed that if you had have known the information that you know now, this would have all raised a number of red flags, right?

A. If you say you are in the scenario where you mentioned that Mrs Isabel Dos Santos would be UBO of Exem, and I confirm that that would be a conflict of interest in my opinion.

- 5.1.15 Op 13 oktober 2017 maakte Exem Energia vanaf een rekening bij Banco Bic een bedrag van AKZ 11.888.704.792,= over naar Sonangol.

BancoBIC

EXEM - ENERGIA E INVESTIMENTOS SA
RUA RAINHA GINGA 177 5
LUANDA
ANGOLA

Data
Serviços Centrais, 11 de Setembro de 2018

Referência
2871 59638

Moeda
AKZ

Data Valor
2018-09-11

Detalhe

De acordo com as instruções recebidas, procedemos nesta data ao débito da conta D/O nº 394751315001, pela importância de AKZ 11.888.704.792,00 , com data-valor de 2017-10-13.

A favor de: SONANGOL E.P.
Motivo:

Cnt:

- 5.1.16 Exem Energia is een Angolese vennootschap. De betrokkenheid van Dos Santos bij Exem Energia blijkt onder meer uit het volgende document van 16 oktober 2007, waarin, kort gezegd, staat dat Dokolo 96% van de aandelen in Exem Energia houdt en dat hij deze aandelen overdraagt aan Dos Santos:

DECLARAÇÃO DE CESSÃO DE ACÇÕES da EXEM-ENERGIA E INVESTIMENTOS, SA

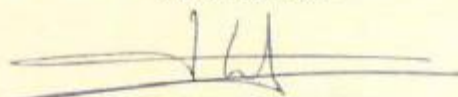
Eu, **SINDIKA DOKOLO**, titular do Cartão de Estrangeiro Residente nº P017008/0147308, emitido aos 13 de Janeiro de 2006 em Luanda, titular de 4.800 acções representativas de 96% do capital social da **EXEM-ENERGIA E INVESTIMENTOS, SA**, criada por escritura notarial lavrada aos 18 de Julho de 2007 do Primeiro Cartório Notarial da Comarca de Luanda, sociedade matriculada sob o nº 1175-06 na Conservatória do Registo Comercial de Luanda;

Nos termos e para efeitos do disposto no artº 348º da Lei das sociedades comerciais declaro ceder a totalidade das acções de que sou titular na sociedade **EXEM-ENERGIA E INVESTIMENTOS, SA**, à Senhora **ISABEL JOSÉ DOS SANTOS**, titular do Bilhete de Identidade nº 000194006OE033 emitido aos 11/09/2002.

Mais declaro que a referida transmissão foi feita pelo respectivo valor nominal e de cujo recebimento ora dou quitação.

Feita e assinada em Luanda aos 16/10/2007

O Declarante

Sindika Dokolo

- 5.1.17 Uit vergelijkbare documenten blijkt dat Dos Santos die dag ook de resterende 4% van de aandelen in Exem Energia verwierf.
- 5.1.18 Exem Energia ontving het bedrag van AKZ 11.888.704.792,= op haar beurt van Vidatel, zo blijkt uit onderstaand bankafschrift:

**Exmos Senhores
EXEM - ENERGIA E INVESTIMENTOS SA
RUA RAINHA GINGA 177 5
LUANDA
ANGOLA**

BALÇÃO **Serviços Centrais** DATA **2017-11-29** PERÍODO **2017-10-13 a 2017-11-29**

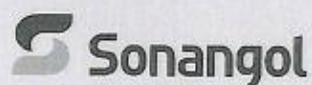
CONTA **Dep. à Ordem Empresas - MN** AKZ **3947513.15.001**

IBAN **A00 600 510 000 039 475 131 5142**

Data Mov.	Data Val.	Nº Doc.	Tipo de Movimento	Débito	Crédito
					Saldo inicial
2017-10-13	2017-10-13	558486906	ORD:VIDATEL		11.888.704.792,00
2017-10-13	2017-10-13	558505235	BEN:SONANGOL EP	11.888.704.792,00 -	
					Saldo final

- 5.1.19 Vidatel Ltd is een vennootschap naar het recht van de Britse Maagdeneilanden, waarvan Dos Santos de UBO is.¹²
- 5.1.20 The Eastern Caribbean Supreme Court, High Court of Justice, Virgin Islands, oordeelde op 2 mei 2019 in een zaak tussen PT Ventures, SGPS, S.A. en Vidatel, dat Vidatel een Worldwide Freezing Order (WFO) had geschonden door gelden van Vidatel tot een totaal van AKZ 65,57 miljard (USD 400 miljoen) over te boeken naar derden (zie bijlage 7). Tot die derden behoorde dus ook Exem Energia, zoals blijkt uit het hiervoor weergegeven bankafschrift.
- 5.1.21 De conclusie is derhalve dat Exem Energia op 13 oktober 2017 in opdracht van Exem een bedrag van AKZ 11.888.704.792,= overmaakte aan Sonangol, welk bedrag Exem Energia in strijd met een WFO ontvangen had van Vidatel.
- 5.1.22 Bij brief van 9 november 2017 schreef Dos Santos namens Sonangol aan Exem:

¹² Zie onder meer: <https://www.verangola.net/va/en/042021/Telecommunications/25168/Vidatel-de-Isabel-dos-Santos-represented-by-a-judicial-administrator-at-the-Unitel-meeting.htm> en <https://www.ecofinagency.com/telecom/1012-42157-supreme-court-of-the-british-virgin-islands-seizes-isabel-dos-santo-s-shares-in-vidatel>

Sociedade Nacional de Combustíveis de Angola

MDD 655

To
EXEM ENERGY, BV
Orlyplein 10, 21st floor
1043 DP Amsterdam
The Netherlands

N/REF. 822/GPCA/2017

S/REF.:

Date: 09/11/17

Esperaza Holding BV SPA - Remainder and Interest

Dear Sir,

We acknowledge receipt of your letters on the above mentioned subject, for which we thank you, and acknowledge receipt of the payment, in accordance with Clauses 3.3, 3.5 and 3.7 of the [defined] SPA, of the Remainder and Interest (the Payable Amount). We hereby declare that the Payable Amount has been well received in the bank account of Sonangol and therefore declare the SPA to be fully discharged, no amount being due by any of the Parties pursuant to the SPA for any reason whatsoever and that the Deed of Pledge is automatically terminated pursuant to Clause 13 of the Deed of Pledge.

Thank you and kind regards.

ISABEL DOS SANTOS
The Chairwoman of the Board of Directors

- 5.1.23 Dat Dos Santos namens Sonangol *“the SPA to be fully discharged”* verklaarde en dat *“no amount being due by any of the parties whatsoever”*, is opmerkelijk. Op 6 oktober 2017 mailde Armando Sebastiao van Sonangol aan Alicides Andrade van Sonangol:

From: Alcides Fernandes Mendes de Andrade
Sent: sexta-feira, 6 de outubro de 2017 18:24
To: Sarju Raikundalia <sarju.raikundalia@sonangol.co.ao>
Subject: Fwd: EXEM (ESPERAZA)

Sarju boa noite, please find below as discussed.

Thank you
 Alcides

Enviado a partir do meu smartphone Samsung Galaxy.

----- Original Message -----

From: Armando Camoes Sebastiao <armando.sebastiao@sonangol.co.ao>
Data: 06/10/17 18:20 (GMT+01:00)
To: Alcides Fernandes Mendes de Andrade <alcides.andrade@sonangol.co.ao>
Subject: EXEM (ESPERAZA)

Good evening Alcides,

Below is the amounts to be received from EXEM for the 40% of esperaza's share.

Description	Balance EUR	AOA – Change BNA 186,301	AOA - Commercial Banking (BNA+3%) 191,89003
Interest	8.986.963	1.674.280.194	1.724.508.600
Loan MoU 85%	63.814.498	11.888.704.792	12.245.365.936
	72.801.461	13.562.984.986	13.969.874.535

Any questions please feel free to contact us.

Best regards

Sonangol

Armando Camoes Sebastiao
 Chefe de Departamento
 Direcção de Finanças

Telefone: (+244) 226 643 285
 Rua Rainha Ginga nº29/31 - C. Postal 1316
 Luanda - Angola

- 5.1.24 In de kolom “Balance” staan de bedragen die Exem in EUR aan rente en hoofdsom verschuldigd was, in de kolom “AOA - Change BNA” staan de bedragen in AKZ, geconverteerd tegen de door de Banco Nacional de Angola (BNA) gehanteerde

wisselkoers en in de kolom “AOA - Commercial Banking” staan de bedragen in AKZ, geconverteerd tegen de door de commerciële banken in Angola gehanteerde wisselkoers.

- 5.1.25 Sonangol ontving AKZ 11.888.704.792,=. Dat is dus exact de verschuldigde *hoofdsom* in AKZ, geconverteerd tegen de door BNA gehanteerde wisselkoers. Hieruit blijkt dat Exem niet de verschuldigde rente van EUR 8.986.963,= betaalde, terwijl Exem in haar brief van 30 juni 2017 nog met zoveel woorden schreef:

According to our calculations (see the calculation table attached), interest accrued as from the date of execution of the SPA until the date hereof pursuant to Clause 3.3 of the SPA amounts to EUR 8,986,963.47 (as from 13 September 2016 3M Euribor has been negative). On this basis, the total outstanding amount due and payable by the Buyer to the Seller pursuant to the SPA is EUR 72,801,461.47 (the Payable Amount).

- 5.1.26 Dit bedrag van EUR 72.801.461,47 (dus het bedrag inclusief rente) wordt herhaald in de brief van Dos Santos namens Sonangol van 31 augustus 2017:

We acknowledge receipt of your letter dated 30 June 2017 on the above mentioned subject, for which we thank you, and took good note of your proposal to, in accordance with Clauses 3.3, 3.5 and 3.7 of the SPA, pay the Remainder and Interest without penalties - EUR 72,801,461.47 (the Payable Amount).

- 5.1.27 De transcriptie van het interview met Raikundalia op 30 mei 2022 zegt over deze gang van zaken onder meer:¹³

13 MR VAN ANDEL: How is it possible that nobody saw this, that they paid the wrong
14 amount?

15 MR RAIKUNDALIA: I don't know.

16 MR VAN ANDEL: You don't know.

17 MR RAIKUNDALIA: Did the team -- the team has clear instructions. If they fail -- no, of
18 course, I'm accountable for that in case of failure, because it's my team, anyway, but
19 those mistakes are not supposed to happen and mistakes happened.

- 5.1.28 Uit de hiervoor sub 5.1.23 weergegeven e-mails blijkt dat Alcides Andrade op 6 oktober 2017 met Raikundalia de inhoud van de e-mail van Armando Sebastiao van diezelfde datum besprak, waarin gespecificeerd wordt dat de Kwanza-betaling van Exem meer dan AKZ 13,5 miljard dient te bedragen (het precieze

¹³ Bijlage 8, p. 37

bedrag is afhankelijk van de te hanteren wisselkoers). Tegen deze achtergrond is het minst genomen onbegrijpelijk, maar eigenlijk volstrekt ongeloofwaardig, dat het niemand binnen het team van Raikundalia - en Raikundalia zelf evenmin - is opgevallen dat er een week later tenminste afgerond AKZ 1,7 miljard te weinig betaald werd door Exem, terwijl Sonangol in die periode volgens Raikundalia een grote behoefte aan Kwanza's had. Raikundalia laadt hiermee wel enige schijn op zich dat hij hier verder geen punt van gemaakt heeft omdat "zijn" CEO Dos Santos dat niet wilde, waardoor Dos Santos de gelegenheid kreeg om de kwijtingsbrief van 9 november 2017 te schrijven en daarmee de rente-vordering van bijna EUR 9 miljoen onder de mat te vegen.

5.1.29 De conclusie is dus dat Dos Santos:

(i) namens Sonangol met Exem, waarvan zij of haar echtgenoot de UBO was, afsprak om, in afwijking van de SPA, de lening inclusief rente ter zake van resterende koopsom (inclusief rente) voor het 40%-belang in Esperaza te betalen in Kwanza's

en

(ii) vervolgens, nadat slechts de hoofdsom betaald was, namens Sonangol kwijting verleende aan Exem ter zake van haar verplichtingen tot betaling van de resterende koopsom onder de SPA, ondanks dat de rente van EUR 8.986.963,47 onbetaald bleef

en

(iii) in dezen geen strobreed in de weg gelegd werd door "haar" CFO Raikundalia en zijn team.¹⁴

¹⁴ Dat Dos Santos en Raikundalia op goede voet met elkaar stonden blijkt onder meer uit het feit dat Raikundalia enige tijd na zijn ontslag als CFO van Sonangol, voor Dos Santos is gaan werken. Raikundalia verklaarde daarover op 30 mei 2022 tegenover de Onderzoeker: *"Yes, April 2018. Mrs Isabel dos Santos approaches me saying that she needed my help, okay, because she wanted me to do turnaround plans and restructure some of her companies, some of her assets in Angola. So she hired me in June - 1 June 2018 - and I resigned my role in April 2020."* (bijlage 8, p. 79).

5.2 Het ontslag van Dos Santos

- 5.2.1 Op 8 november 2017 berichtte de Financial Times onder de kop “Angola’s new president defies critics to shake up dos Santos elite” (zie **bijlage 9**):

When José Eduardo dos Santos, the man who ran Angola with near-absolute authority for 38 years, made João Lourenço his chosen successor last year, Mr Lourenço swore he would not be anyone’s puppet.

Few took him at his word. Mr dos Santos, who remains head of the Popular Movement for the Liberation of Angola (MPLA), would, most believed, continue to run the oil-rich nation for the benefit of the elite in general and his family in particular.

Yet less than three months after the national elections that sealed Mr Lourenço’s ascendancy, the new president of sub-Saharan Africa’s third-biggest economy appears to be keeping his promise. So sweeping are some of the changes the 63-year-old has wrought that there is even speculation that he has the dos Santos power structure in his sights — including billionaire daughter Isabel, who heads Sonangol, the state oil company cash machine.

If that proves the case, it could have big implications for the global oil industry and for Angola’s 13m people, many of whom live in poverty despite the country’s vast, if dwindling, oil wealth.

Mr Lourenço’s bold moves have involved personnel changes and a rhetorical laying down of the gauntlet. In his inauguration speech in September, he hit out at monopolies in telecoms and cement, a barely disguised attack on Ms dos Santos, who has become Africa’s richest woman on the back of these, among other, industries. In another apparent swipe at the dos Santos clan, he abolished a government communications department through which money had been funnelled, via lucrative contracts, to one of the former president’s other daughters.

(...)

Even more significant for a government that derives the bulk of its revenue from petroleum, this month Mr Lourenço appointed Carlos Saturnino as his secretary of state for oil. Mr Saturnino had been sacked by Ms dos Santos from Sonangol last year. Now he has popped up again in a position of oversight and in charge of a 30-day review of the sector.

“Lourenço cannot govern without controlling the finances, particularly the oil revenues,” said Paula Roque, a political analyst at Oxford university specialising in Angola, adding that this helped explain his apparent circling of Ms dos Santos. “I think he will push for her to leave but there will be furious resistance.”

(...)

5.2.2 Dos Santos had dus in ieder geval vanaf 8 november 2017 alle reden om te vrezen dat zij op korte termijn door Lourenço ontslagen zou worden als bestuursvoorzitter van Sonangol. Een week later - op 15 november 2017 - gebeurde dat ook daadwerkelijk. Zes van de acht zittende bestuurders werden op die dag ontslagen - naast Dos Santos ook Raikundalia, CFO van Sonangol, en Lemos - onder gelijktijdige benoeming van zeven nieuwe bestuurders. Twee non-executive directors (José Lime en André Lelo) bleven aan. Een en ander blijkt uit het hierna weergegeven Decreto Presidencial no. 283/17 resp. no. 285/17.

Decreto Presidencial n.º 282/17
de 15 de Novembro

Por conveniência de serviço;

O Presidente da República decreta, nos termos da alínea d) do artigo 119.º e do n.º 3 do artigo 125.º, ambos da Constituição da República de Angola, o seguinte:

É exonerado Carlos Saturnino Guerra Sousa e Oliveira, do cargo de Secretário de Estado dos Petróleos, para o qual havia sido nomeado através do Decreto Presidencial n.º 248/17, de 13 de Outubro.

Publique-se.

Luanda, aos 15 de Novembro de 2017.

O Presidente República, JOÃO MANUEL GONÇALVES LOURENÇO.

Decreto Presidencial n.º 283/17
de 15 de Novembro

Por conveniência de serviço;

O Presidente da República decreta, nos termos da alínea d) do artigo 120.º e do n.º 1 do artigo 125.º, ambos da Constituição da República de Angola, conjugados com o n.º 2 do artigo 46.º da Lei n.º 11/13, de 3 de Setembro — Lei de Bases do Sector Empresarial Público, o seguinte:

São exoneradas as seguintes entidades que integram o Conselho de Administração da empresa SONANGOL - E.P., nomeadamente:

1. Isabel dos Santos, do cargo de Presidente do Conselho de Administração, para o qual havia sido nomeada através do Decreto Presidencial n.º 120/16, de 3 de Junho;
2. Eunice Paula Figueiredo Carvalho, do cargo de Administrador Executiva, para o qual havia sido nomeada através do Decreto Presidencial n.º 120/16, de 3 de Junho;
3. Edson de Brito Rodrigues dos Santos, do cargo de Administrador Executivo, para o qual havia sido nomeado através do Decreto Presidencial n.º 120/16, de 3 de Junho;
4. Manuel Lino Carvalho Lemos, do cargo de Administrador Executivo, para o qual havia sido nomeado através do Decreto Presidencial n.º 120/16, de 3 de Junho;
5. João Pedro de Freitas Saraiva dos Santos, do cargo de Administrador Executivo, para o qual havia sido nomeado através do Decreto Presidencial n.º 120/16, de 3 de Junho;
6. José Gime, do cargo de Administrador Não Executivo, para o qual havia sido nomeado através do Decreto Presidencial n.º 120/16, de 3 de Junho;
7. André Lelo, do cargo de Administrador Não Executivo, para o qual havia sido nomeado através do Decreto Presidencial n.º 120/16, de 3 de Junho.

8. Sarju Raikundalia, do cargo de Administrador Não Executivo, para o qual havia sido nomeado através do Decreto Presidencial n.º 120/16, de 3 de Junho.

Publique-se.

Luanda, aos 15 de Novembro de 2017.

O Presidente da República, JOÃO MANUEL GONÇALVES LOURENÇO.

Decreto Presidencial n.º 284/17
de 15 de Novembro

Por conveniência de serviço;

O Presidente da República decreta, nos termos da alínea d) do artigo 119.º e do n.º 3 do artigo 125.º, ambos da Constituição da República de Angola, o seguinte:

É nomeado Paulino Fernando de Carvalho Jerónimo, para o cargo de Secretário de Estado dos Petróleos.

Publique-se.

Luanda, aos 15 de Novembro de 2017.

O Presidente República, JOÃO MANUEL GONÇALVES LOURENÇO.

Decreto Presidencial n.º 285/17
de 15 de Novembro

Por conveniência de serviço;

O Presidente da República decreta, nos termos da alínea d) do artigo 120.º e do n.º 1 do artigo 125.º, ambos da Constituição da República de Angola, conjugados com o n.º 2 do artigo 46.º da Lei n.º 11/13, de 3 de Setembro — Lei de Bases do Sector Empresarial Público, o seguinte:

São nomeadas as seguintes entidades para integrarem o Conselho de Administração da empresa SONANGOL - E.P., nomeadamente:

1. Carlos Saturnino Guerra Sousa e Oliveira — Presidente do Conselho de Administração;
2. Sebastião Pai Querido Gaspar Martins — Administrador Executivo;
3. Luis Ferreira do Nascimento José Maria — Administrador Executivo;
4. Carlos Eduardo Ferraz de Carvalho Pinto — Administrador Executivo;
5. Rosário Fernando Isaac — Administrador Executivo;
6. Baltazar Agostinho Gonçalves Miguel — Administrador Executivo;
7. Alice Marisa Leão Sopas Pinto da Cruz — Administradora Executiva;
8. José Gime — Administrador Não Executivo;
9. André Lelo — Administrador Não Executivo.

Publique-se.

Luanda, aos 15 de Novembro de 2017.

O Presidente da República, JOÃO MANUEL GONÇALVES LOURENÇO.

- 5.2.3 Het ontslag vond plaats op 15 november 2017 om 13.00 uur (Angolese tijd)¹⁵ en werd diezelfde dag om 13.45 UTC (gelijk aan 14.45 uur Angolese tijd) door Reuters wereldkundig gemaakt met het volgende bericht:¹⁶

WORLD NEWS

NOVEMBER 15, 2017 1:45 PM

Isabel dos Santos dismissed as chair of Angola's Sonangol - presidency

By Reuters Staff

LUANDA (Reuters) - Angolan President Joao Lourenco has dismissed Isabel dos Santos as chair of the country's state oil company Sonangol, the president's spokesperson said on Wednesday.

Dos Santos will be replaced by Carlos Saturnino, a former Sonangol executive who was most recently secretary of state for oil.

- 5.2.4 In een update op 15 november 2017 om 14.35 UTC (gelijk aan 15.35 uur Angolese tijd) berichtte Reuters:¹⁷

LUANDA (Reuters) - Angolan President Joao Lourenco dismissed Isabel dos Santos as chair of the state oil company Sonangol on Wednesday, in a dramatic move against the family of the former president.

¹⁵ Zie p. 16 van productie 18 bij het verzoekschrift van Sonangol en Esperaza

¹⁶ Zie <https://www.reuters.com/article/uk-angola-sonangol-idUKKBN1DF1SL>

¹⁷ Zie <https://www.reuters.com/article/us-angola-sonangol-idUSKBN1DF1X5>

Analysts said the change was likely aimed at cementing Lourenco's power and trying to avoid a decline in production at the country's biggest company, which has come under fire from international partners for delays in approving projects.

The daughter of Jose Eduardo dos Santos, who ruled Angola for 38 years until stepping down in September, was replaced by Carlos Saturnino, the president's office said in a statement.

Saturnino, an oil veteran who was fired by Isabel dos Santos from Sonangol last year, was most recently Secretary of State for Oil.

A spokesperson for Isabel dos Santos, often described as Africa's richest woman, declined to comment.

"The pressure on her has been growing from the presidency over the last month," said Alex Vines, head of the Africa Program at London's Chatham House.

Oil accounts for a third of Angola's gross domestic product and over 95 percent of its exports, according to the World Bank, making the leadership of Sonangol one of the most important and powerful jobs in the southwest African country.

Lourenco also replaced six other board members, appointing Sebastião Pai Querido Gaspar Martins, Luís Ferreira do Nascimento José Maria, Carlos Eduardo Ferraz de Carvalho Pinto, Rosário Fernando Isaac, Baltazar Agostinho Gonçalves Miguel, Alice Marisa Leão Sopas Pinto da Cruz as executive directors.

José Gime and André Lelo were reappointed as non-executive directors.

Among those dismissed were Sarju Raikundalia, a senior PwC executive who was brought in to clean up Sonangol's finances, and Eunice Carvalho, who previously worked for Chevron and was leading a restructuring at the company.

Isabel dos Santos became Sonangol chair in June 2016. Although her appointment was condemned by many as cronyism, it was widely applauded by oil analysts who regarded her as having the power to make necessary reforms at a company in turmoil after a plunge in the price of oil.

But the successful businesswoman was unable to turn around the oil giant, and delays in approving new projects gradually infuriated international partners.

In an interview with Reuters last month, she said the restructuring was a long-term process and could take up to five years.

But politics moved too quickly for that.

After the election, international oil companies operating in Angola wrote to Lourenco outlining grievances with the state of the industry, widely viewed as a criticism of Isabel dos Santos's leadership.

"Isabel dos Santos is out and now it is up to the new board to show results in a short timeframe, or they will also lose credibility," a source at an international oil company in Angola said.

- 5.2.5 Overigens blijkt uit de volgende passage uit de schriftelijke weergave van het interview met Raikundalia op 30 mei 2022 dat Dos Santos in de middag van 15 november 2017 per brief rechtstreeks door of namens de president op de hoogte gesteld is van haar ontslag.¹⁸

¹⁸ Zie bijlage 8, p. 52

7 MR RAIKUNDALIA: Sorry, what I did -- there was, as I said -- in the middle of the
8 afternoon, Mrs Isabel in her capacity as chairwoman calls all the board directors, okay, to
9 say, "Okay, we've got this letter", because the letter goes to the chairwoman, it doesn't go
10 to me, okay, about the formal appointment of new board directors and the ceremony and
11 all that. It doesn't go to me, okay. So she gets that letter. She immediately calls all the
12 board directors to go to her office to meet. Okay. So there were a lot of discussions
13 there, namely, she asked everyone what urgencies there were, in terms of their duties,
14 okay, and what everyone was asking on this side, on the board of directors, like me and
15 other people asked the same question, is "What are we supposed to do or not as part of
16 our duties until the next board of directors member comes?"

5.2.6 Verwezen zij voorts naar de volgende passages uit de schriftelijke weergave van het interview met Raikundalia op 30 mei 2022:¹⁹

21 MR RAIKUNDALIA: The financial procedures were followed. There was a board meeting
22 when we were dismissed. So in the day of the dismissal of the board, we came and -- I
23 need to give you this background to go through those facts. We come to -- it comes to
24 our notice that we were dismissed during lunchtime on that day.
25 MR VAN ANDEL: That's correct. The 15th?
26 MR RAIKUNDALIA: Yeah. Yeah, 15th. So, basically, there is in the national TV, in TPA,
27 they announced the dismissal of the board, so that's where -- when me and everyone
28 else come to our notice. I was not, of course, watching the TV, but people call my
29 attention saying that, "Look, it has been announced in the national TV, in the news at
30 lunchtime, that the whole board has been dismissed, okay, so this was -- yeah, at
31 lunchtime. Okay. However, of course, first of all, you need to wait for the official
32 confirmation that the board is dismissed, okay, because throughout several months,
33 including August as I said, I listened many times that the Sonangol board was
34 dismissed and that never actually happened.
35 MR VAN ANDEL: But the dismissal-----

¹⁹ Zie bijlage 8, p. 46, 47 en 49. In zijn commentaar op het concept-verslag schreef Raikundalia ten aanzien van de laatste passage ("So during the mid-afternoon...after the ceremony"): "In my interview I specifically mention the fact that there are duties to be fulfilled after dismissal according to Angolan Law and also Sonangol regulation. Sonangol board obtained from legal advisors a legal opinion." Dit wordt nader besproken in hoofdstuk 6.

1 MR RAIKUNDALIA: So in the mid afternoon----

2 MR VAN ANDEL: But the dismissal was signed on the same day.

3 MR RAIKUNDALIA: Yes, yes. Let me finish. Yeah. So in -- I am telling you all the facts. In

4 the mid afternoon or so, we get a communication saying that there will be a new board

5 on day X - I think it was the next day, if I'm not mistaken - to take over, the new board

6 members, okay. So, of course, you are dismissed and on the next day there will be a

7 new team, I will be leaving on the 16th, there will be a new team in place and this was

8 also the ceremony for them to be in place. Okay.

(...)

13 MR RAIKUNDALIA: So during the mid-afternoon, the 15th, it is clear for all the board

14 members that we have been dismissed and new board members are coming in the

15 following day, because, again, we get the invitation from the President to be in the

16 ceremony. Okay. And then we also get an instruction saying that it will be -- the

17 transition of the information and duties and all that will be in the following day as well

18 right after the ceremony.

5.2.7 Volgens Da Silva waren *“all the board of Esperaza, Sonangol’s staff and Sonangol representatives (...) together at Sonangol’s headquarters on that day.”*²⁰

5.2.8 De conclusie is dat in de tweede helft van de middag van 15 november 2017 in ieder geval Dos Santos, Raikundalia, Da Silva en Lemos op de hoogte waren van het ontslag van Dos Santos.

5.3 De Resolutions

5.3.1 In het dossier bevinden zich drie *resolutions of the General Meeting of Esperaza Holding B.V.*. Alle drie deze resolutions zijn namens Sonangol ondertekend door Dos Santos en Raikundalia²¹ en zijn gedateerd op 14 november 2017.

5.3.2 In de eerste resolutie worden Carvalho en Veloso met onmiddellijke ingang ontslagen als bestuurders A van Esperaza, onder gelijktijdige benoeming van Lemos en Raikundalia als nieuwe bestuurders A:

²⁰ E-mail van Da Silva aan de Onderzoeker van 8 juni 2022, 17.56 uur.

²¹ Hun namen staan in de Resolutions niet vermeld bij de handtekeningen, maar aan de hand van een vergelijking met andere documenten waarbij hun namen wel bij de handtekeningen vermeld staan, kan geconcludeerd worden dat het om de handtekeningen van Dos Santos en Raikundalia gaat.

**RESOLUTION OF THE GENERAL MEETING
OF
ESPERAZA HOLDING B.V.**

THE UNDERSIGNED:

- (1) the company incorporated under the laws of Angola *Sociedade Nacional de Combustíveis de Angola – Empresa de Pública*, having its registered address at Rua 1 Congresso do MPLA, No. 8/16, Luanda, Angola, which company is represented by an authorised representative; and
- (2) the private company with limited liability (*besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid*) Exem Energy B.V., having its seat in Amsterdam, its address at Orlyplein 10 21st floor, 1043 DP Amsterdam, the Netherlands, filed with the Trade Register under number 33272115, which company is represented by its jointly authorised managing directors,

(the undersigned jointly referred to as the "Shareholders"),

WHEREAS:

- the Shareholders jointly hold all issued shares in the capital of the private company with limited liability (*besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid*) **Esperaza Holding B.V.**, having its seat in Amsterdam, filed with the Trade Register under number 27010279 (the "Company");
- the Shareholders are jointly entitled to exercise the voting rights attached to all shares in the capital of the Company;
- each of the Shareholders hereby consents to the passing of resolutions without holding a meeting;
- there are no non-voting shares nor any non-profit shares in the capital of the Company outstanding, as referred to in article 2:228(5) and article 2:216(7) of the Dutch Civil Code respectively;
- according to information provided by the management board of the Company, there are no persons other than the Shareholders, who have the right to attend the general meeting (*vergaderrecht*) as referred to in article 2:227(2) of the Dutch Civil Code;
- the managing directors of the Company have been given the opportunity to give prior advice,

IT IS HEREBY RESOLVED:

- (1) to dismiss Mr. Kid dos Santos and Mr. Jacinto Veloso as managing directors A of the Company and to grant them full discharge for having acted as a managing director A of the Company;

- (2) to appoint Mr. Manuel Lemos and Mr. Sarju Raikundali as managing directors A of the Company

with effect from the date of execution of this Resolution.

Signed on the 14th day of November 2017

Sociedade Nacional de Combustíveis
de Angola – Empresa de Pública

SOCIEDADE NACIONAL DE COMBUSTÍVEIS
DE ANGOLA SONANGOL
EP

by:
title:

Exem Energy B.V.

Amsterdam Trust Company B.V.
title: managing director A
by:

by: K.M. Mwenenge
title: managing director B

- 5.3.3 In de tweede *resolution* wordt besloten tot een interim dividend van EUR 131.500.000,= “*provided that the Management Board shall approve the Distribution*”:

**RESOLUTION OF THE GENERAL MEETING
OF
ESPERAZA HOLDING B.V.**

THE UNDERSIGNED:

- (1) the company incorporated under the laws of Angola **Sociedade Nacional de Combustíveis de Angola – Empresa de Pública**, having its registered address at Rua 1 Congresso do MPLA, No. 8/16, Luanda, Angola, which company is represented by an authorised representative; and
- (2) the private company with limited liability (*besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid*) **Exem Energy B.V.**, having its seat in Amsterdam, its address at Orlyplein 10 21st floor, 1043 DP Amsterdam, the Netherlands, filed with the Trade Register under number 33272115, which company is represented by its jointly authorised managing directors,

(the undersigned jointly referred to as the "Shareholders"),

WHEREAS:

- the Shareholders jointly hold all issued shares in the capital of the private company with limited liability (*besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid*) **Esperaza Holding B.V.**, having its seat in Amsterdam, filed with the Trade Register under number 27010279 (the "Company");
- the Shareholders are jointly entitled to exercise the voting rights attached to all shares in the capital of the Company;
- each of the Shareholders hereby consents to the passing of resolutions without holding a meeting;
- there are no non-voting shares nor any non-profit shares in the capital of the Company outstanding, as referred to in article 2:228(5) and article 2:216(7) of the Dutch Civil Code respectively;
- according to information provided by the management board of the Company (the "Management Board"), there are no persons other than the Shareholders, who have the right to attend the general meeting (*vergaderrecht*) as referred to in article 2:227(2) of the Dutch Civil Code;
- the managing directors of the Company have been given the opportunity to give prior advice;
- the undersigned intend to resolve on a distribution for a total amount of EUR 131.500.000 to be charged to the Company's other reserves (the "Distribution"). The distribution shall be payable on the date hereof;
- Pursuant to section 2:216 subsection 1 CC of the Dutch Civil Code the Distribution is only possible to the extent that the Company's equity exceeds the amount of the reserves

to be maintained by the Company pursuant to the law or its articles of association;

- * Pursuant to section 2:216 subsection 2 of the Dutch Civil Code a resolution on the Distribution shall have no effect as long as the Management Board has not approved the Distribution, which approval the Management Board shall only withhold if it knows or reasonably ought to expect that following the Distribution the Company cannot continue to pay its debts due.

IT IS HEREBY RESOLVED:

THAT the Undersigned, in their capacity as the shareholders of the Company, wish to declare an interim dividend in the total amount of EUR 131.500.000 in favor of the Undersigned, provided the Management Board shall approve the Distribution.

Signed on the 14th day of November 2017

Sociedade Nacional de Combustíveis
de Angola – Empresa de Pública

SOCIEDADE NACIONAL
DE ANGOLA S.A.
EP

by:
title:

Exem Energy B.V.

Trust Company Amsterdam B.V.
title: managing director A
by:

by: K.M. Mwenenge
title: managing director B

- 5.3.4 In de derde *resolution* wordt besloten om Esperaza per 1 februari 2018 (of zoveel eerder als mogelijk) te ontbinden, om Lemos, Raikundalia en Da Silva te ontslaan als bestuurders van Esperaza, om hun decharge te verlenen en om Da Silva aan te stellen als *liquidator* en Pereira als bewaarder van de boeken en bescheiden van Esperaza:

**RESOLUTION OF THE GENERAL MEETING
OF
ESPERAZA HOLDING B.V.**

THE UNDERSIGNED:

- (1) the company incorporated under the laws of Angola **Sociedade Nacional de Combustiveis de Angola – Empresa de Pública**, having its registered address at Rua 1 Congresso do MPLA, No. 8/16, Luanda, Angola, which company is represented by an authorised representative; and
- (2) the private company with limited liability (*besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid*) **Exem Energy B.V.**, having its seat in Amsterdam, its address at Orlyplein 10 21st floor, 1043 DP Amsterdam, the Netherlands, filed with the Trade Register under number 33272115, which company is represented by its jointly authorised managing directors,

(the undersigned jointly referred to as the "**Shareholders**"),

WHEREAS:

- the Shareholders jointly hold all issued shares in the capital of the private company with limited liability (*besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid*) **Esperaza Holding B.V.**, having its seat in Amsterdam, filed with the Trade Register under number 27010279 (the "**Company**");
- the Shareholders are jointly entitled to exercise the voting rights attached to all shares in the capital of the Company;
- each of the Shareholders hereby consents to the passing of resolutions without holding a meeting;
- there are no non-voting shares nor any non-profit shares in the capital of the Company outstanding, as referred to in article 2:228(5) and article 2:216(7) of the Dutch Civil Code respectively;
- according to information provided by the management board of the Company, there are no persons other than the Shareholders, who have the right to attend the general meeting (*vergaderrecht*) as referred to in article 2:227(2) of the Dutch Civil Code;
- the managing directors of the Company have been given the opportunity to give prior advice,

IT IS HEREBY RESOLVED:

- (i) to dissolve the Company as per 1st February 2018 (or sooner if any of the shareholders asks to proceed sooner);

- (ii) to appoint Mário Silva as liquidator and to grant him no remuneration in accordance with clause 17 of the articles of association of the Company;
- (iii) to dismiss Mário Filipe Moreira Leite da Silva, Mr. Manuel Lemos and Mr. Sarju Raikunduli as managing directors of the Company and to grant discharge for the management performed by them; and
- (iv) to appoint Mr. Brito Pereira as custodian of the books and records of the Company.

Signed on the 14th day of November 2017

Sociedade Nacional de Combustíveis
de Angola – Empresa de Pública

SOCIEDADE NACIONAL DE COMBUSTÍVEIS
DE ANGOLA SONANGOL
EP

by:
title:

Exem Energy B.V.

Amsterdam Trust Company B.V.
title: managing director A
by:

by: K.M. Mwenenge
title: managing director B

5.3.5 Ook deze laatste *resolution* is namens Sonangol mede ondertekend door Raikundalia. Aldus tekende Raikundalia voor zijn eigen ontslag en decharge.

5.3.6 Voorts is in het dossier aangetroffen een eveneens op 14 november 2017 gedateerde *Written resolution and confirmations of the Board of Esperaza Holding B.V.* In deze *resolution*, getekend door Lemos, Raikundailia en Da Silva, wordt de dividenduitkering van EUR 131.500.000,= goedgekeurd, uit hoofde waarvan EUR 78.900.000,= ten gunste van Sonangol en EUR 52.600.000,= ten gunste van Exem toekomt. Voorts wordt geconstateerd dat:

- (g) A 15% Dutch Dividend Withholding Tax (WHT) rate is applicable to the dividend distribution to Sonangol and no WHT is due on the dividend distribution to Exem Energy. The company and the shareholders will bear all taxes that may be applicable

De integrale tekst van de *resolution* is hieronder weergegeven.

**WRITTEN RESOLUTION AND CONFIRMATIONS OF
THE BOARD OF**

ESPERAZA HOLDING B.V.

DATE 14 NOVEMBER 2017

The Undersigned

Mr. Manuel Lemos, an Angolan citizen born on 6th September, 1977 in Luanda, Angola, as Managing Director A,

Mr Sarju Raikundalia, a Portuguese citizen born on 13 April 1977 in India, as Managing Director A, and

Mário Filipe Moreira Leite da Silva, a Portuguese citizen born on 16 November 1972 in Porto, Portugal, as Managing Director B,

hereby acting in their capacity as the management board (the “**Board**”) of **Esperaza Holding B.V.**, a private company with limited liability, having its registered office in Amsterdam, the Netherlands, and its business office at Strawinskylaan 555p, 1077 XX Amsterdam, the Netherlands, registered at the Commercial Register under number 27010279 (the “**Company**”)

WHEREAS:

- (a) pursuant to article 10.6 of the Articles of Association of the Company, the Board is authorised to adopt resolutions in writing;
- (b) On 15 November 2017, the shareholders of the Company;

1. **Sociedade Nacional de Combustíveis de Angola – Empresa Pública**, a company incorporated under the laws of the Republic of Angola, having its registered office at Rua 1 Congresso do MPLA, No. 8/16, Luanda, Angola, acting in its capacity of holder of 60% of the shares in the Company (“**Sonangol**”); and
2. **Exem Energy B.V.**, a company incorporated under the laws of the Netherlands, having its registered office at Orlyplein 10 21st floor, 1043 DP Amsterdam, the Netherlands, acting in its capacity of holder of 40% of the shares in the Company (“**Exem Energy**”),

(the “**Shareholders**”)

have resolved to have the Company make a dividend distribution in the amount of EUR 78,900,000 in favour of Sonangol and in the amount of EUR 52,600,000 in favour of Exem Energy, payable immediately (the “**Distribution**”)

- (c) the Board of the Company has established that as per 15 November 2017:
 1. The shareholders equity of the Company amounts to approximately EUR 932,913,464;
 2. The distributable reserves amount to approximately EUR 147,345,411;
 3. The legal reserves to be maintained amount to approximately 785,568,053;
 4. The issued and paid up capital and share premium of the Company amount to approximately EUR 18,200 and it is not expected that the shareholders’ equity over the running financial year shall drop below the amount of issued and paid up capital plus the legal reserves, nor should the Distribution result in the inability to

settle any foreseeable due debts until 30 November 2018. Thus the Distribution shall occur with the observance of Section 2.216 subsection 2 of the Dutch Civil Code.

- (d) The Shareholders and the Board do not expect the Company to incur invoices or any other financial obligations which the Company might not be able to afford between the date of signing of this resolution and 30 November 2018.
- (e) The complete board of directors of the Company has expressed itself in favor of the proposed resolutions set out above.
- (f) The Board has made a diligent review of the financial position of the Company taking into account all the amounts payable towards creditors, potential tax liabilities and future costs of the Company by drafting a trial balance and estimating future costs.
- (g) A 15% Dutch Dividend Withholding Tax (WHT) rate is applicable to the dividend distribution to Sonangol and no WHT is due on the dividend distribution to Exem Energy. The company and the shareholders will bear all taxes that may be applicable

IT IS HEREWITH RESOLVED:

- 1. To approve the Distribution as put forward above.

HEREBY CONFIRM:

- a. That as per 15 November 2017:
 - 1. The shareholders equity of the Company amounts to approximately EUR 932,913,464;
 - 2. The distributable reserves amount to approximately EUR 147,345,411;
 - 3. The legal reserves to be maintained amount to approximately 785,568,053;
 - 4. The issued and paid up capital and share premium of the Company amounts to approximately EUR 18,200 and it is not expected that the shareholders' equity over the running financial year shall drop below the amount of issued and paid up capital plus the legal reserves, nor should the Distribution result in the inability to settle any foreseeable due debts until 30 November 2018. Thus the Distribution shall occur with the observance of Section 2.216 subsection 2 of the Dutch Civil Code.
- b. The Shareholder and the Board do not expect the Company to incur invoices or any other financial obligations which the Company might not be able to afford between the date of signing of this resolution and 30 November 2018.
- c. The Distribution is in the best interest of the Company, will not be prejudicial to the interest of (present and future) creditors of the Company and will not endanger the continuity of the Company.
- d. At the date hereof no resolution has been adopted concerning the statutory merger (*juridische fusie*) or demerger (*splitsing*), in both cases involving the Company as disappearing entity, or (to the best of their knowledge) the voluntary liquidation (*ontbinding*) of the Company, or the filing of a request for its bankruptcy (*faillissement*) or for a suspension of payments (*surséance van betaling*) and that the Company has not received a notice from the Dutch Chamber of Commerce concerning its dissolution under Section 2.19a Dutch Civil Code.

This resolution has been signed on the date written above.

Signed for and on behalf of
Esperaza Holding B.V.

Manuel Lemos

Sarju Raikundalia

Mário Filipe Moreira Leite da Silva

- 5.3.7 Wat in de laatste *resolution* opvalt is dat de kop 14 november 2017 als datum vermeldt, terwijl in de considerans onder b en c en in de bevestiging onder a steeds 15 november 2017 als datum genoemd wordt.
- 5.3.8 De Onderzoeker heeft zich gebogen over de vraag wie op welke datum op instructie van wie de concepten voor de Resolutions heeft opgesteld. Het antwoord op deze vraag blijkt uit mailcontact tussen Pereira (en Rodrigues) enerzijds en United anderzijds, waarop de onderzoeker de hand heeft weten te leggen. United berichtte in die periode administratieve diensten op ad-hoc-basis voor Esperaza.²²

²² Op de vraag hoe die dienstverlening in 2017 zich verhoudt tot de volgende overwegingen van de rechtbank Amsterdam in haar vonnis van 25 februari 2020 (ECLI:NL:RBAMS:2020:1151) in een zaak tussen United en Het Financieele Dagblad, zal de Onderzoeker verder niet ingaan omdat dat buiten de *scope* van het onderzoek valt:

(ii) De suggestie dat United haar dienstverlening onder druk van DNB heeft gestaakt.

- 4.7. Volgens het artikel blijkt uit het gespreksverslag (de e-mail van Brito Pereira) dat United mede na aandringen van DNB de dienstverlening aan de Dos Santos -vennootschappen wilde stopzetten. In de e-mail van Brito Pereira staat dat DNB United om uitleg heeft gevraagd in verband met zorgen van DNB over ondernemingen die bij United waren ondergebracht, en dat United naar aanleiding van de mededelingen van DNB en van gewijzigde wetgeving haar diensten niet op dezelfde voorwaarden kon voortzetten. Dat strookt met de tekst in het artikel en wordt ook bevestigd door de latere e-mail van Fidequity aan Finexem (zie onder 2.3, nr. III). Daarin staat dat United sinds 2015 heeft laten weten dat de Dos Santos -vennootschappen regelmatig werden onderzocht door de Nederlandse autoriteiten, dat de KYC procedures zeer complex waren en dat United niet langer als bestuurder van de vennootschappen wilde optreden. Ook deze uitlating in het artikel wordt dus gedragen door het ten tijde van de publicatie beschikbare feitenmateriaal.
- 4.8. United kan het FD niet kwalijk nemen dat zij is afgegaan op de gelekte stukken, omdat zij zelf geen andere duidelijke reden voor de beëindiging van haar dienstverlening heeft gegeven. Zij heeft het gelaten bij "een focusverschuiving van haar eigen dienstverlening en cliëntportfolio", zonder daarbij concreter te worden. Voorshands is niet aannemelijk dat haar geheimhoudingsplicht het haar geheel onmogelijk maakt een nadere toelichting te geven op haar besluit haar werkzaamheden voor de Dos Santos -vennootschappen te staken. United heeft ook niet duidelijk kunnen maken waarom het nodig was om 'compliance requirements' als agendapunt op te nemen (2.3 onder I) als dat niet relevant was voor het exitgesprek. Haar toelichting dat zij dat standaard doet bij exitgesprekken, overtuigt niet.
- 4.9. Mogelijk heeft United uit eigen beweging gekozen voor beëindiging van haar dienstverlening, maar voorshands is aannemelijk dat het strengere toezicht van DNB op de trustsector die dienstverlening lastiger maakte en daarom wel (mede) redengevend is geweest voor het staken van de werkzaamheden. De stelling van United dat DNB de Dos Santos -vennootschappen niet 'op de hielen zat', komt niet erg geloofwaardig over gezien de inhoud van de onder 2.3 genoemde e-mails. Of United al dan niet een bezoek, oproep of waarschuwing van DNB heeft ontvangen in verband met haar dienstverlening aan de Dos Santos -vennootschappen is niet van doorslaggevend belang. In het artikel staat ook niet dat daarvan sprake is geweest.

5.3.9 De eerste e-mail van Evelijn Spruijt van United over deze kwestie dateert van 15 november 2017, 13.30 uur UTC²³ (14.30 uur Angolese tijd, derhalve 1,5 uur na het ontslag van Dos Santos en Raikundalia als bestuurders van Sonangol) en is gericht aan Rodrigues, een financieel medewerker van Fidequity. Fidequity is een entiteit waarvan Dos Santos de UBO is. Ook Pereira is één van de adressanten van de e-mail.

5.3.10 Over Fidequity verklaarde Pereira tijdens het interview met hem op 31 mei 2022:²⁴

“Mario was Fidequity. You know, there were ten people working there but Mario was...It was really Mario’s office”

5.3.11 Over zijn rol in deze mailde Pereira op 3 mei 2022 aan de Onderzoeker:

“(…) I was lawyer of Esperaza since 2007 (I will check this) until December 2017. This was done with the agreement of both shareholders, and I interacted with them during this period. After January 2018, I acted on behalf of Exem on a couple of issues related to Esperaza (v.g., I represented Exem in a shareholders meeting and I negotiated with Sonangol a settlement agreement). I never acted on behalf of Sonangol and/or Amorim and/or Dos Santos and/or Dokolo in this case.”

5.3.12 De hiervoor bedoelde e-mail van Spruijt is op diezelfde dag om 13.36 UTC door Rodrigues doorgestuurd naar Da Silva. De e-mail luidt als volgt:

²³ WET is gelijk aan UTC.

²⁴ Zie bijlage 10, p. 32.

De: Evelijn Spruijt <Evelijn.Spruijt@united-itrust.com>
 Data: 15 de novembro de 2017, 13:30:54 WET
 Para: Antonio Rodrigues <antonio.rodrigues@fidequity.pt>, "BRITO PEREIRA, Jorge" <jorge.britopereira@uria.com>
 Cc: Rick Uiterwijk <Rick.Uiterwijk@united-itrust.com>, Odette Keegel <Odette.Keegel@united-itrust.com>
 Assunto: dividend distribution

Dear Antonio,

Further to what we discussed earlier today on the phone, please be informed that the following is required for a dividend distribution:

- Shareholders resolution
- Board resolution
- Dividend distribution test

The test should show the management board has made a careful consideration with regards to the dividend distribution; the company should be in a position to pay its debtors for 4 quarters following the distribution to the shareholders. The test can be based on an up-to-date trial balance of the company.

Just for your information, from what you told me it is my understanding there may be a possibility Esperaza Holding BV will need to distribute dividends on short term. If I remember correctly, 15% dividend withholding tax will be due on payments to the Angolan shareholder; please note that as per 01 January 2018 the dividend tax is likely to be abolished.

Should you have any further questions, please do not hesitate to contact us.
 Kind regards,

Evelijn

Evelijn Spruijt
 Senior Legal Manager

5.3.13 Dat sprake was van een haastklus blijkt onder meer uit de volgende e-mails van Pereira:

From: BRITO PEREIRA, Jorge [<mailto:jorge.britopereira@uria.com>]
Sent: Wednesday, November 15, 2017 14:28
To: Evelijn Spruijt <Evelijn.Spruijt@united-itrust.com>
Subject: FW: PoA Sonangol

Evelijn,

Sonangol asked me to prepare the PoA very urgently. Is it ok? Can you call me? +351933019349

Jorge Brito Pereira
 Advogado

=====

From: BRITO PEREIRA, Jorge [mailto:jorge.britopereira@uria.com]
Sent: Wednesday, November 15, 2017 16:59
To: Evelijn Spruijt <Evelijn.Spruijt@united-itrust.com>
Subject: RE: PoA Sonangol

Evelijn,

Sorry to chase but they are calling me from Luanda every 30 minutes. Do you believe we will be able to put together the shareholders resolution and the board resolution? I just need to tell them something. Jorge

Jorge Brito Pereira
 Advogado

5.3.14 Op 15 november 2017, 16.28 UTC mailde Pereira aan Spruijt:

From: [BRITO PEREIRA, Jorge](#)
To: [Evelijn Spruijt](#)
Cc: [Odette Keeqel](#); [Rick Uiterwijk](#); [Antonio Rodrigues](#)
Subject: RE: PoA Sonangol
Date: Wednesday, 15 November 2017 16:28:58

Evelijn,

Following our call. Sonangol is asking me to prepare a Shareholders Resolution:

- Replacing Mr. Kid dos Santos and Mr. Jacinto Veloso by Mr. Manuel Lemos and Sarju Raikundali as Directors of the company.
- Deciding the distribution of dividends.
- Deciding to change the By Laws in order to give any of the shareholders the right to call for a dissolution and liquidation of the company.

If possible, they would like to have the Board Resolution implementing the dividend distribution. I imagine they would need to approve the accounts for that.

I am coping António that may give you further information about the accounts.

They are asking me to do everything in my power to have all documents today for signature. Would it be possible? Sorry to ask you for this. Regards. Jorge

Jorge Brito Pereira
 Advogado

5.3.15 Pereira verklaarde in deze dus op te treden namens Sonangol ("*Sonangol is asking me to prepare a Shareholders Resolution*"), terwijl hij op 3 mei 2022 aan de

Onderzoeker schreef:²⁵

“I never acted on behalf of Sonangol (...) in this case.”

5.3.16 In zijn commentaar op het concept-verslag schreef Pereira hierover:

“You state “Pereira thus acted on behalf of Sonangol”. This very bizarre statement is based on in the fact that I wrote in an e-mail to United “Sonangol is asking me to prepare a Shareholders Resolution”. However, this conclusion is false. As I wrote, I never acted on behalf of Sonangol. I was for many years Lawyer of a joint venture Sonangol/Exem, and I had a direct relation with both shareholders. This does not mean I acted on behalf of Sonangol. When I write that “Sonangol is asking me to prepare a Shareholders Resolution”, I only mean what I explained you - Mário Silva called from Luanda and informed me that Sonangol and Exem decided to go ahead with the dividend distribution. To be fair, my mail should read “Esperaza is asking me to prepare a Shareholders Resolution” or “Sonangol and Exem are asking me to prepare a Shareholders Resolution” and the fact that it only mentions Sonangol and not the company or both shareholders is my mistake. To conclude from this line of an informal e-mail that I was (or pretended to be) lawyer of Sonangol is honestly absurd. As a final remark, I kindly ask you to note that this mail is sent to Evelijn, a person that knew me for years, had a direct relation with both Exem and Sonangol, and was perfectly aware that I was not Lawyer of Sonangol. It would be very stupid to pretend I was the Lawyer of Sonangol before a person that knew I was not the lawyer of Sonangol.”

5.3.17 Tijdens het interview met hem op 31 mei 2022 verklaarde Pereira tegenover de Onderzoeker:²⁶

“I would have my instructions from Mario all the time.(...)”

“At 15 November Mario calls me and says: “Jorge, this is someting very urgent. We need to prepare the resolutions for the distribution of dividends and for the splitting, the dissolution of the company.”

²⁵ Zie hiervoor sub 5.3.11

²⁶ Zie bijlage 10, p. 8 en 21

5.3.18 Over de wijze waarop Da Silva naar zijn zeggen geïnformeerd is over de Shareholders Resolutions zij verwezen naar de volgende passage uit de transcriptie van het interview met hem op 30 mei 2022:²⁷

13 Is
14 there previous mail contact previously to these resolutions?
15 MR SILVA: Regarding dividends there are----
16 MR VAN ANDEL: No, no, not regarding dividends. Regarding these resolutions.
17 MR SILVA: Part of these resolutions are the dividends. The appointment, no, nothing. I was
18 informed of the decision of the shareholders, period.
19 MR VAN ANDEL: And who informed you?
20 MR SILVA: Mr Sarju and Mrs dos Santos, and Mr Dokolo.
21 MR VAN ANDEL: These three. Oh, Mr Dokolo was also there?
22 MR SILVA: No, I, I-- he called me. I know----
23 MR VAN ANDEL: And when did they inform you? At what day was it?
24 MR SILVA: I, I think it was on the same day. I think it was on the same day. But, again, for
25 me the things didn't start here. Things start in 2014.
26 MR VAN ANDEL: Yeah, but, but I'm asking this-- so I'm asking at what-- so this-- you were--
27 do you say that were you informed on the 14th of November?
28 MR SILVA: Yes.
29 MR VAN ANDEL: And not before?
30 MR SILVA: Not before.
31 MR VAN ANDEL: You say you did not know what was going to happen?
32 MR SILVA: No.

5.3.19 De transcriptie van het interview met Raikundalia op 30 mei 2022 bevat onder meer de volgende passages met betrekking tot het ontslag van de zittende bestuurders A en de benoeming van nieuwe bestuurders A:²⁸

²⁷ Bijlage 5, p. 44

²⁸ Bijlage 8, p. 40/41

- 16 MR VAN ANDEL: Because this is a resolution where Mr Carvalho and Mr Veloso were
17 dismissed and you and Mr Manuel Lemos were appointed.
- 18 MR RAIKUNDALIA: Hm-hm.
- 19 MR VAN ANDEL: What was the reason behind this change of directors?
- 20 MR RAIKUNDALIA: I didn't question the reason to change the board of directors in that
21 particular appointment, but that was a normal procedure within our mandate, so, when
22 you look to our mandate since June 2016 to the end, to November 2017, you would see
23 the change of appointments of the board members from the Sonangol side, getting----
- 24 MR VAN ANDEL: But these two were for many years directors.
- 25 MR RAIKUNDALIA: And the other one also, for Puma Energy. When I was appointed a
26 board member for Puma Energy, my predecessor that was there for many years.
- 27 MR VAN ANDEL: Okay.
- 28 MR RAIKUNDALIA: So it was something that----
- 29 MR VAN ANDEL: But who told you -- who told you that this would be going to happen?
- 30 MR RAIKUNDALIA: Mrs Isabel.
- 31 MR VAN ANDEL: Isabel?
- 32 MR RAIKUNDALIA: Yeah, because she would normally appoint the board of directors.
- (...)
- 16 MR RAIKUNDALIA: I was just -- yeah, I don't know. So basically for me that was a normal
17 thing, replacing such directors. First, because that was the *modus operandi* of our
18 mandate. We would always have members of the board to be appointed and not middle
19 management, which was the case of those two persons, so that is a normal thing in any of
20 the appointments I saw during the mandate, so it's pretty normal, where we would always
21 put more experienced and senior people. And the way things work is that the
22 chairwoman speaks with you, saying that you are going to be appointed for this, don't
23 think -- of course, you will be given the opportunity whether you say no or we are not
24 interested, which was never the case because we are there to implement such
25 management problem and it was a decision. So, unless you have a strong objection for
26 some particular reason -- if not, then you are appointed. And then, when the appointment
27 happens, you have the internal channels flowing to everyone about that notice.
- 28 MR VAN ANDEL: So how did this go? When did Mrs Dos Santos approach you about this?
- 29 MR RAIKUNDALIA: Again, I don't know if it was on 14th or 13th or which exact date, it was
30 in November before the board dismissal and she approached me and she said that she was
31 going to retrieve Mr Carvalho and Jacinto from there
- (...)

- 5.3.20 Op 15 november 2017 om 16.52 UTC mailde Rodrigues aan Spruijt en Pereira onder meer:

Regarding the interim accounts (trial balance) I already asked Banco BIC for the bank statements of 2017. I will send it to you as soon as I receive it.

(...)

Who is going to prepare the interim accounts? Can you please give me your feedback as soon as possible?

- 5.3.21 Op 15 november 2017 om 17.42 UTC mailde Rodrigues aan Spruijt en Pereira:

Is there any limit to the amount that can be distributed other than the total amount in the bank statements of the company as per today deducted by an amount considered reasonable to pay the company's responsibilities during the next year?

- 5.3.22 Spruijt reageerde daarop als volgt:

My colleague Rick will provide you with more details on the distribution test and required input.

- 5.3.23 Op 15 november 2017 om 17.52 UTC mailde Rodrigues aan Spruijt en Rick Uiterwijk:

I'm waiting for the confirmation of Banco BIC Português and Banco BIC Cabo Verde, but I'm assuming that the bank balances as per today are as follows:

Banco BIC Cabo Verde:

- 120.000.000 Eur (long term deposit)
- 378.200 Eur (short term deposit)

Banco BIC Português:

- 25.764.287 Eur (short term deposit)

The total amount is (need to confirm): 146.142.487 Eur.

The company can distribute 146.000.000 Eur or 146.100.000 Eur for example?

Please send me the information as soon as possible.

- 5.3.24 Hieruit blijkt dat het bedrag van de voorgenomen dividenduitkering aan het begin van de avond van 15 november 2017 nog niet vaststond, laat staan dat over het bedrag van de dividenduitkering op 14 november 2017 reeds een (geldig) aandeelhoudersbesluit genomen zou zijn.
- 5.3.25 Op 15 november om 18.19 UTC mailde Spruijt aan Pereira (en Rodrigues):

From: [Evelijn Spruijt](#)
To: [BRITO PEREIRA, Jorge](#); [Antonio Rodrigues](#)
Cc: [Odette Keegel](#); [Rick Uiterwijk](#); [Caspar Horstmanshof](#); [Caspar Horstmanshof](#)
Subject: RE: PoA Sonangol
Date: Wednesday, 15 November 2017 18:19:56

Hi Jorge,

The following information is missing:

SHR re interim dividend:

- amount of distribution
- date payable

BR re interim dividend:

- personal details of new board members
- numbers incl distribution test and WHT
- for the board's comfort: confirmation from the tax advisor on the WHT (to be attached to the resolution). This final sentence in Whereas G should be deleted if no confirmation is obtained

SHR re dissolution:

- liquidator
- custodian of the books

Kind regards,
Evelijn

- 5.3.26 Ook hieruit blijkt dat aan het begin van de avond van 15 november 2017 nog belangrijke beslispunten openstonden (Wat wordt het bedrag van de voorgenomen dividenduitkering? Wie wordt de vereffenaar? Wie wordt de bewaarder van de boeken en bescheiden van Esperaza?) en dat essentiële informatie om überhaupt besluiten te kunnen nemen ("*numbers incl. distribution test an WHT*") nog niet beschikbaar was. Verwezen zij ook naar het volgende mailcontact tussen Pereira en Spruijt:

From: [Evelijn Spruijt](#)
To: ["BRITO PEREIRA, Jorge"](#)
Subject: RE: PoA Sonangol
Date: Wednesday, 15 November 2017 18:21:06

I.e. Mario or one of the other board members could be appointed as liquidator and perhaps one of the shareholders could be appointed as custodian. Alternatively, you and/or your firm could also be appointed.

From: BRITO PEREIRA, Jorge [mailto:jorge.britopereira@uria.com]
Sent: Wednesday, November 15, 2017 18:15
To: Evelijn Spruijt <Evelijn.Spruijt@united-itrust.com>
Subject: RE: PoA Sonangol

Who should the liquidator and the custodian be?

Jorge Brito Pereira
 Advogado

5.3.27 Op 15 november 2017, 18.49 UTC mailde Uiterwijk aan Rodrigues:

From: Rick Uiterwijk
Sent: Wednesday, November 15, 2017 18:49
To: Antonio Rodrigues <antonio.rodrigues@fidequity.pt>
Cc: Odette Keegel <Odette.Keegel@united-itrust.com>; Caspar Horstmanshof <Caspar.Horstmanshof@united-itrust.com>; BRITO PEREIRA, Jorge <jorge.britopereira@uria.com>; Evelijn Spruijt <Evelijn.Spruijt@united-itrust.com>
Subject: RE: PoA Sonangol

Dear Antonio,

Based on the information at hand a distribution of EUR 146 Mio is possible , as we will repay this amount from the share premium part of the equity. At current the general reserve is insufficient for any distribution.

In order for us to substantiate this we will need following:

- Most recent figures of the Amorim Energia (whereby we anticipate that the NAV is more or less in line with last years' value).
- need all the payments done by Sonangol and Exem Energy BV done on behalf of Esperaza Holding BV.
-

Many thanks for the bank statements provided. We will be needing the invoices mentioned in these bank statements ytd 2017, to start drafting the liquidation figures

I will start processing these tomorrow and do a distribution test (Mandatory by Dutch Law), to facilitate this distribution,

5.3.28 Daaraan voegde Spruijt toe:

From: [Evelijn Spruijt](#)
To: [Rick Uijterwijk](#); [Antonio Rodrigues](#)
Cc: [Odette Keeqel](#); [Caspar Horstmanshof](#); [BRITO PEREIRA, Jorge](#)
Subject: RE: PoA Sonangol
Date: Wednesday, 15 November 2017 18:55:09
Attachments: [image001.png](#)
[171115 BR - approving distribution DRAFT.doc](#)

Dear Antonio and Jorge,

Further to our call and Rick's email below, kindly note there is no need to amend the shareholders resolution as it refers to a 'distribution' rather than a 'dividend distribution'. I have amended the board resolution in this respect, but as just discussed with Antonio, the part re the withholding tax needs to be checked with a tax advisor. Usually a share premium distribution is not subject to WHT, however, it could be a deemed dividend distribution and then the WHT would be applicable and should be withheld / paid to the DTA.

Unfortunately we will only be able to contact the tax advisor on this tomorrow.

5.3.29 Pereira reageerde als volgt:

From: [BRITO PEREIRA, Jorge](#)
To: [Antonio Rodrigues](#); [Evelijn Spruijt](#)
Subject: Esperaza
Date: Wednesday, 15 November 2017 18:58:46
Attachments: [171115 SHR - Esperaza Holding BV interim dividend DRAFT.docx](#)
[171115 BR - approving dividend distribution DRAFT.doc](#)

They will distribute 140 million. With this information can you fill the blanks? They are waiting for this to sign it. What would be a cautious wording for the withholding tax issue (since we will not have time to ask a tax advisor). Jorge

Jorge Brito Pereira
 Advogado

5.3.30 Deze e-mail bevestigt wederom dat sprake was van een enorme haastklus (*"They are waiting for this to sign it"* en *"since we will not have time to ask a tax advisor"*). De vraag waarom het eigenlijk allemaal met stoom en kokend water moest - terwijl het hier toch om majeure besluiten ging - wordt in het mailcontact door niemand gesteld.²⁹

5.3.31 Spruijt reageert als volgt:

From: Evelijn Spruijt [mailto:Evelijn.Spruijt@united-itrust.com]
Sent: quarta-feira, 15 de novembro de 2017 18:06
To: BRITO PEREIRA, Jorge; Antonio Rodrigues
Cc: Rick Uiterwijk; Caspar Horstmanshof; Odette Keegel
Subject: RE: Esperaza

Dear Jorge,

In order to fill the blanks Rick will need the info mentioned in his email.

As only the board resolution requires the numbers, is it a possibility that only the shareholders resolution is signed now and the board resolution as soon as a tax advisor can be contacted? The shareholders may resolve on the distribution, but it will have no effect as long as the Management Board has not approved the distribution. We are not in a position to advise on this as we are no tax advisors.

Evelijn

²⁹ In zijn reactie op het concept-verslag schreef Pereira: *"You state that "this e-mail again confirms that there was a huge rush job ("They are waiting for this to sign it" and "since we will not have time to ask a tax advisor"). The question why it all had to be done with steam and boiling water - even though these were major decisions - is not asked by anyone in the e-mail contact and is not explained by Pereira either."* It is correct that everything was done in a short period of time. However, you must consider several issues. First, these discussions were old and recurring since 2014; it was not - or it did not seem - strange that the shareholders intended to close that chapter in a short period of time. Second, I received an instruction that Sonangol and Exem wanted to take care of everything the same day. This was clearly stated. You seem not to understand what my role as Lawyer of the company was (which is strange, since you are a Lawyer). If I am informed that the two shareholders have taken a decision and I am instructed to expedite everything, that is what I do. Therefore, I do not understand the reference that I never gave you an explanation about the urgency. On one hand, because you never asked this question. On the other hand, because I would be last person to inquire my client in order to explain the reason for the urgency, unless there would be a reason to be suspicious that something strange was happening (and that was not the case, as I explained you).(...)"

5.3.32 Daarop antwoordt Pereira:

----- Oorspronkelijk bericht -----

Van: "BRITO PEREIRA, Jorge" <jorge.britopereira@uria.com>

Datum: 15-11-2017 19:19 (GMT+01:00)

Aan: Evelijn Spruijt <Evelijn.Spruijt@united-itrustr.com>, Antonio Rodrigues
<antonio.rodrigues@fidequity.pt>

Cc: Rick Uiterwijk <Rick.Uiterwijk@united-itrustr.com>, Caspar Horstmanshof
<Caspar.Horstmanshof@united-itrustr.com>, Odette Keegel <Odette.Keegel@united-
itrustr.com>

Onderwerp: RE: Esperaza

Evelijn,

They want to sign everything now (even if we have to revisit the documents at a later stage). Maybe we could go ahead with a conservative wording (paying all taxes that may be applicable).

Jorge Brito Pereira
Advogado

5.3.33 Het is minst genomen opmerkelijk dat Pereira hier - als advocaat - stelt dat de documenten acuut getekend moeten worden ("*They want to sign everything now*") en dat diezelfde documenten dan eventueel maar in een later stadium herzien ("*revisit*") moeten worden.

5.3.34 Kort daarna mailde Spruijt aan Rodrigues:

De: Evelijn Spruijt [<mailto:Evelijn.Spruijt@united-itrust.com>]
 Enviada: 15 de novembro de 2017 19:20
 Para: Antonio Rodrigues <antonio.rodrigues@fidequity.pt>; Kees ten Hoven
 <kees.ten.hoven@united-itrust.com>
 Cc: Odette Keegel <Odette.Keegel@united-itrust.com>; Caspar Horstmanshof
 <Caspar.Horstmanshof@united-itrust.com>; BRITO PEREIRA, Jorge
 <jorge.britopereira@uria.com>; Rick Uiterwijk <Rick.Uiterwijk@united-itrust.com>
 Assunto: Re: PoA Sonangol

Dear Antonio,

Based on the info available now, the following could be used:

have resolved to have the Company make a dividend distribution in the amount of EUR 84,000,000 in favour of Sonangol and in the amount of EUR 56,000,000 in favour of Exem Energy, payable on 30 November 2017 (the "Distribution")

(c) the Board of the Company has established that as per 15 November 2017:

1. The shareholders equity of the Company amounts to approximately EUR 932,913,464;
2. The distributable reserves amount to approximately EUR 147,345,411;
3. The legal reserves to be maintained amount to approximately EUR 785,568,053;
4. The issued and paid up capital and share premium of the Company amount to approximately EUR 18,200 and it is not expected that the shareholders' equity over the running financial year shall drop below the amount of issued and paid up capital plus the legal reserves, nor should the Distribution result in the inability to settle any foreseeable due debts until 30 November 2018. Thus the Distribution shall occur with the observance of Section 2.216 subsection 2 of the Dutch Civil Code.

The same numbers can be used in the second part of the resolution.

Kind regards,
 Evelijn

5.3.35 Hier stopt het mailcontact met United van 15 november 2017, voor zover de Onderzoeker heeft kunnen nagaan.

- 5.3.36 Kennelijk zijn de uiteindelijke dividendbedragen na dit laatste mailcontact met United in de avond van 15 november 2017 nog - buiten United om - aangepast want de finale *Written resolution and confirmations of the board of Esperaza Holding B.V.* (gedateerd op 14 november 2017) vermeldt:

On 15 November 2017, the shareholders of the Company;

1. **Sociedade Nacional de Combustíveis de Angola – Empresa Pública**, a company incorporated under the laws of the Republic of Angola, having its registered office at Rua 1 Congresso do MPLA, No. 8/16, Luanda, Angola, acting in its capacity of holder of 60% of the shares in the Company ("**Sonangol**"); and
2. **Exem Energy B.V.**, a company incorporated under the laws of the Netherlands, having its registered office at Orlyplein 10 21st floor, 1043 DP Amsterdam, the Netherlands, acting in its capacity of holder of 40% of the shares in the Company ("**Exem Energy**"),

(the "**Shareholders**")

have resolved to have the Company make a dividend distribution in the amount of EUR 78,900,000 in favour of Sonangol and in the amount of EUR 52,600,000 in favour of Exem Energy, payable immediately (the "**Distribution**")

- 5.3.37 Geen EUR 140.000.000,= dividenduitkering dus - waar de laatste e-mail van Spruijt vanuit ging op basis van een eerdere mededeling van Pereira - maar EUR 131.500.000,=. Uit het hiervoor weergegeven mailcontact blijkt dat over de omvang van dit dividendbedrag niet op 14 november 2017 enig besluit is genomen, maar op z'n vroegst in de (latere) avond van 15 november 2017, vele uren nadat Dos Santos (en Raikundalia en Lemos) ontslagen waren als bestuurders van Sonangol.³⁰
- 5.3.38 Bij e-mail van 31 mei 2022, 19.48 uur bevestigde Pereira het volgende aan Onderzoeker:³¹

³⁰ In zijn commentaar op het concept-verslag schreef Da Silva: "*Your conclusion on [this] point is wrong as previously explained. The 140 million euros came from technical analysis and not from shareholders decisions. Another point that I believe it's important to emphasize: if the idea was to maximize the dividends and leave Esperaza without relevant cash the shareholders would have distributed, the total 140 million euros available and not only what they had previously decided, i.e., 131.500.000,00 euros.*" Naar het oordeel van de Onderzoeker spreekt het aangehaalde mailverkeer van de middag en avond van 15 november 2017 echter voor zich: het precieze bedrag van de dividenduitkering stond op 15 november 2017 om 19.20 uur, toen Spruijt haar laatste e-mail stuurde, nog niet vast.

³¹ Waar Pereira spreekt over "Mário" doelt hij op Da Silva.

Van: Jorge Brito Pereira <jbp@jlegal.pt>

Verzonden: dinsdag 31 mei 2022 19:48

Aan: Willem Jan van Andel <w.j.vanandel@wijnenstael.nl>; Eveline Neele <E.Neele@wijnenstael.nl>

Onderwerp: Esperaza

Dear Mr. van Andel,

Following our meeting today, these are the dates I could confirm:

- I e-mailed the draft resolutions prepared by United to Mário the 15th at 19:33.
- From the e-mails it seems the person that prepared the draft resolutions is Mr. Rick Uiterwijk (from United).
- Contrary to what I believed when we spoke this morning, Mário asked me (the 16th) to try and get the signatures of ATC and Konema Mawenge. I do not know when ATC signed, but Konema signed the 16th.
- I only sent the signed resolutions to United the 17th November (12:58).

Again, I kindly ask you to note that I do not have all e-mails send or received. I hope this is useful.

Thank you and kind regards. Jorge

- 5.3.39 Uit onderstaande e-mail van Pereira van 15 november 2017 om 18.23 uur blijkt overigens dat de concepten van twee van de vier Resolutions (betreffende het ontslag van de zittende bestuurders en de ontbinding van Esperaza) reeds op dat tijdstip aan Da Silva verzonden werden.

De: BRITO PEREIRA, Jorge <jorge.britopereira@uria.com>
Enviado: 15 de novembro de 2017 18:23
Para: Mario Silva
Cc: Antonio Rodrigues
Assunto: Esperaza
Anexos: 171115 SHR - Esperaza Holding BV dismissal dos Santos and Veloso - appt „_.docx; 171115 SHR - Esperaza Holding BV dissolution DRAFT.docx

Mário,

Dois documentos fechados para assinatura. Estamos (eu e o António) a por toda a pressão para fechar os documentos da distribuição. Faltam esses dois documentos.

Jorge Brito Pereira
Advogado

- 5.3.40 Dat sluit aan bij wat Da Silva aan de Onderzoeker mailde op 7 juni 2022:

“I sent you the drafts of the resolutions in 2 different emails that Mr. Brito Pereira sent to me on 15th November 2017 (one at 6.23 pm and the other one at 7.33 pm, as you can see on the emails sent to you previously).”

- 5.3.41 De gang van zaken is dus geweest dat (i) Da Silva in de middag van 15 november 2017 aan Pereira verzocht om concepten voor de Resolutions op te doen stellen door United, (ii) Pereira dat verzoek jegens United kwalificeerde als een verzoek van Sonangol³² en (iii) Pereira de concepten na ontvangst van United op 15 november 2017 om 18.23 uur resp. 19.33 uur doorstuurde aan Da Silva.
- 5.3.42 De concepten die Pereira op 15 november 2017 om 18.23 uur resp. om 19.33 uur doorstuurde aan Da Silva zijn, samen met de begeleidende mails van Pereira, als **bijlagen 11 en 12** aan dit verslag gehecht. Zij vermelden alle als datum van ondertekening 15 november 2017. Bovendien vermeldt het concept van de Shareholders Resolution betreffende de dividenduitkering een dividendbedrag van EUR 140.000.000,= en vermeldt het concept van de *Written resolution and confirmations of the board of Esperaza Holding B.V.* voor Sonangol een dividendbedrag van EUR 84.000.000,= en voor Exem van EUR 56.000.000,=.
- 5.3.43 Die datum van 15 november 2017 is nadien aan het begin en het eind van de Resolutions welbewust aangepast naar 14 november 2017, maar daarbij is kennelijk over het hoofd gezien dat de datum van 15 november 2017 in de *Written resolution and confirmations of the board of Esperaza Holding B.V.* niet alleen aan het begin en het eind voorkwam, maar ook op verschillende plaatsen daartussen. Dit verklaart de constatering hiervoor sub 5.3.7.
- 5.3.44 Voorts is het totale dividendbedrag aangepast naar EUR 131.500.000,= (en zijn de dividendbedragen voor Sonangol resp. Exem dienovereenkomstig aangepast).
- 5.3.45 Op 2 juni 2022 vroeg de Onderzoeker per e-mail aan Da Silva:

³² In zijn reactie op het concept-verslag schreef Pereira hierover: “*I never qualified that request as a request of Sonangol, as I have explained. Kindly note that would be absurd, since Sonangol would not be able to take this decision without the consent of Exem.*”

I have some additional questions and I will put them in several mails.

The first ones are about the document below.

My questions are:

- Who ordered to conceive this document? (please mention not only the company or companies, but also the persons who acted on behalf of that company or companies)?
- At what date was the order given?
- Who conceived this document? Was it you, mr Raikunadalia, or someone else?
- At what date was it conceived?
- At what date (or dates) was it being signed?
- Who coordinated the signing of all three persons? (by the way: is the middle signature from mr Manuel Lemos?)
- Is there any e-mail contact between 14 and 17 November 2017 about the signing of this document?
- Is there an original document with all three "wet signatures"? (that is: the original signatures, not scanned or copied in)?

Esperaza Holding, B.V.

Ao
Banco BIC Cabo Verde, S.A.
Edifício Ferreira Cars
Achada de Santo António
CP : 320 - A
Praia - 7602

E-mail: internationalprivatebanking@bancobic.cv

Lisboa, 14 de Novembro de 2017

Assunto: Pagamento de dividendos

Queiram por favor proceder à mobilização integral do nosso depósito a prazo e, de seguida, proceder às transferências bancárias a seguir descritas a partir da n/conta nº **600533942.10.001** junto do Banco BIC Cabo Verde:

Montante 1:..... 67.065.000 Euros *(Sessenta e sete milhões e sessenta e cinco mil Euros)*

Banco:..... Banco BIC Português

Beneficiário:..... Sonangol - Sociedade Nacional de Combustíveis de Angola

Conta Nr.:..... 73050816 10 001

IBAN:..... PT50 007900007305081610130

Swift Code:..... BPNPPTPL

Ref:..... Dividendos Esperaza

Montante 2:..... 52.600.000 Euros *(Cinquenta e dois milhões e seiscentos mil Euros)*

Banco:..... Banco BIC Português

Beneficiário:..... Exem Energy, BV

Conta Nr.:..... 73187269 10 001

IBAN:..... PT50 007900007318726910142

Swift Code:..... BPNPPTPL

Ref:..... Dividendos Esperaza

Atentamente,

Strawinskylaan 411
1077 XX Amsterdam

5.3.46 Da Silva reageerde op 7 juni 2022 onder meer als volgt:

“The wire transfer was prepared following the Esperaza’s shareholders decision and the board resolution. In accordance with an information received from Mr. Dokolo, the shareholders of Esperaza (meaning Mr. Dokolo himself and representatives of the Board of Sonangol - I don’t know who was present at that meeting) met on the 14th of November and decided to make a dividend distribution (following years of discussions and Sonangol’s requests). They also agreed with: (i) Sonangol’s change its representatives on the Board of Esperaza and (ii) to dissolve Esperaza to allow more strategic freedom to each party.

I received this information, referred above, on the afternoon of the 14th of November from Mr. Dokolo and again in the morning of the 15th November. In the meantime, on 14th November I also discussed these topics with Mr. Raikundalia. I also asked the administrative services to discuss with United and the lawyers how these decisions could be implemented and to prepare the draft of the resolutions.

I can’t precise the time, but the last dialogue with Mr. Dokolo, was in the morning of 15th November. After that, the administrative services discussed with United (Mrs. Evelijn Spruijt), Esperaza’s service provider, and the lawyers (Mr. Brito Pereira), as you saw in the e-mails exchanged, regarding the formalization of that decisions.

The documents (resolutions) were prepared and finalized on the 15th of November, 2017, as I said, following the decisions from the shareholders on the 14th of November, 2017.

The new Board of Esperaza decided that the wire transfer regarding the distribution of the dividends approved by the shareholders (the wire transfer) should be prepared and sent to Banco BIC Cape Verde (I already sent you the email sent to the bank). Probably the draft of the wire transfer was prepared by someone of the administrative services.

The Board of Esperaza then signed the document as we were all together at the headquarters of Sonangol on the 15th of November, 2017 (I can confirm that the middle signature is from Mr. Manuel Lemos).

I sent you the e-mails with the drafts of the documents and I don’t have and don’t know where the originals are.”

5.3.47 Eveneens op 2 juni 2022 vroeg de Onderzoeker per e-mail aan Da Silva:

Mr Pereira told me that you coordinated the signing of the shareholders resolutions by the people in Angola mid November 2017.

Here are my questions:

- When did you receive the drafts from mr Pereira (please date and time)?
- At what date and time were they being signed by (i) ms Dos Santos, (ii) mr Raikundalia and (iii) mr Lemos and (iv) yourself?
- Who coordinated the signing?
- Is there any e-mail contact between 14 and 17 November 2017 about the signing of these documents?
- Is there an original document with all three “wet signatures”? (that is: the original signatures, not scanned or copied in)?
- When (please date and time) did you return the signed documents by mail to mr Pereira?

5.3.48 Da Silva reageerde op 7 juni 2022 als volgt:

“I sent you the drafts of the resolutions in 2 different emails that Mr. Brito Pereira sent to me on 15th November 2017 (one at 6.23 pm and the other one at 7.33 pm, as you can see on the emails sent to you previously).

Mrs. Isabel dos Santos, Mr. Raikundalia, Mr. Manuel Lemos and myself were all together on Sonangol’s headquarters and the resolutions were signed by us at the same time on 15th November 2017.

On the following day (16th November) I sent to Mr. Brito Pereira (the lawyer you met), the signed resolutions for him to collect the signatures from Exem’s Board (Mr. Konema Mwenenge and Amsterdam Trust Company B.V.). This was a formalization of the previous agreement reached, on 14th November 2017, between Exem through its UBO (Mr. Dokolo) and Sonangol. Once he (Mr. Brito Pereira) got the signatures he also sent the signed resolutions to United (to Mrs. Evelijn Spruijt) for their files.

Again, I don’t have and I don’t know where are the original of the documents.”

5.3.49 Eveneens op 2 juni 2022 vroeg de Onderzoeker per e-mail aan Da Silva:

You state:

Emails related with the dismissal, the appointment, the dissolution of the board and the dividend distribution. As you can verify the resolutions were adopted on 15 Nov2017 following discussions and conversations amongst the shareholders.

The exchanged of emails between the administrative services (including United) clearly show that that they had conversations regarding the formalization of distribution of dividends on the morning of 15Nov2017. So, the decisions from the shareholders regarding the dividend distributions only could had happen prior to that.

Was there a shareholders meeting on which the decisions of the shareholders you refer to were taken?

Was there an agenda for that meeting?

If so, was that meeting held on the 14th or on the 15th of November 2017?

At what time?

Who were present at that meeting?

If there was no meeting, how did the decision take place and who were informed by whom about the outcome of the decision?
Was it on the 14th or on the 15th on November?

Is there any mail contact from 14 or 15 November 2017 available about this meeting c.q. this decision?

5.3.50 Da Silva reageerde op 7 juni 2022 als volgt:

“A meeting between Mr. Dokolo and Sonangol’s board representatives happened on 14th November. I’m not aware of any agenda. I was informed about that by Mr. Dokolo. I also discussed with Mr. Raikundalia on 14th November and with Sonangol’s Board on 15th November early in the morning after my arrival to Luanda. As far as I know the only resolutions that exist were the resolutions that I already sent to you. The decisions from the shareholders were formalized on those resolutions.

The emails I have are the emails that I sent to you, exchanged between United, the administrative services, Mr. Brito Pereira and myself.”

5.3.51 Op 8 juni 2022 vroeg de Onderzoeker per e-mail aan Da Silva:

The documents that you received from United (via mr Pereira) on 15 November at 19.33h mention:

Signed on the 15th day of November 2017

and

DATE 15 NOVEMBER 2017

Why has this been changed in 14 November 2017?

It is clear that the documents were not signed on 14 November 2017.

Even if a decision has been taken on date X, while you sign on date Y, you should mention that you sign on date Y (while adding, as far as relevant, that the decision has actually been taken on date X).

These documents were delivered to you by United, that was the one who was dealing with Dutch law issues in this respect (that prescribe that you can not mention another date of signing than the date on which you actually signed; I presume that Portugese law will not be different in this regard).

So why has this date been changed?

And who made this change?

5.3.52 Daarop ontspon zich, eveneens op 8 juni 2022, het volgende mailverkeer:

Da Silva

“United, Esperaza service provider, together with the administrative services and the lawyers, sent the drafts with the day that the documents were drafted (15th November). Then they were changed to reflect the date when the decisions were effectively taken i.e. 14th November.”

Onderzoeker

“But who made this change?”

Da Silva

“I can not recall that. As I told you before, all the board of Esperaza, Sonangol's staff and Sonangol representatives were together at Sonangol's headquarters on that day. As far as I'm aware after receiving the signed documents Mr Brito Pereira, United or even Exem Board members did not raise any question.”

Onderzoeker

“You say: “on that day”. Is that the 15th or the 16th? Because you received the documents some hours after the closure of the business day on the 15th. Second question: which lawyers do you mean (...)?”

Da Silva

"That day means "15th November 2017".

Lawyers (...) means "Mr Brito Pereira"."

Onderzoeker

"Does that mean that the board of Esperaza, Sonangol's staff and Sonangol representatives were all present in the office after 19.33h on the 15th? Is that what you remember? Who from Sonangol's staff were there that evening? Were mr Carvalho and mr Veloso also there?"

Da Silva

"I remember that Mrs Isabel dos Santos, and, at least, some of her staff (I can't recall the names), and, at least, some of the Board of Directors of Sonangol EP, and the new board of Esperaza and some administrative staff from Sonangol board members (again I can't recall the names) were there. I don't know if Mr. Carvalho and/or Mr. Veloso were there - at Sonangol's headquarters -, but I can confirm that they were not with me."

- 5.3.53 Zoals hiervoor sub 5.3.48 aangehaald schreef Da Silva op 7 juni 2022 aan de Onderzoeker:

"On the following day (16th November) I sent to Mr. Brito Pereira (the lawyer you met), the signed resolutions for him to collect the signatures from Exem's Board (Mr. Konema Mwenenge and Amsterdam Trust Company B.V.). This was a formalization of the previous agreement reached, on 14th November 2017, between Exem through its UBO (Mr. Dokolo) and Sonangol."

- 5.3.54 Hieruit blijkt dat geen van de bestuurders van Exem de Shareholders Resolutions op 14 of 15 november 2017 getekend heeft.
- 5.3.55 Uit het Handelsregister blijkt dat in november 2017 TCA directeur A was van Exem en Mwenenge directeur B. Zelfstandig bevoegde bestuurders van TCA waren in november 2017: Van Lier en Van der Velden.
- 5.3.56 De statuten van Exem bepalen over de vertegenwoordigingsbevoegdheid van het bestuur:

Vertegenwoordiging.

Artikel 13.

1. De directie is bevoegd de vennootschap te vertegenwoordigen. De bevoegdheid tot vertegenwoordiging komt mede toe aan iedere directeur A gezamenlijk handelend met een directeur B. Indien in deze statuten wordt gesproken van directeuren, worden daaronder verstaan zowel de directeur A als de directeuren B, tenzij het tegendeel blijkt.

5.3.57 Dit betekent dat in november 2017 Exem slechts rechtsgeldig vertegenwoordigd kon worden door TCA en Mwenenge tezamen.

5.3.58 Mwenenge tekende volgens Pereira namens Exem de Shareholders Resolutions op 16 november 2017, zo blijkt zijn hiervoor sub 5.3.38 geciteerde e-mail van 31 mei 2022, 19.48 uur. Op 9 juni 2022 berichtte Pereira de Onderzoeker dat *“Mário Silva asked me by mail to get the signatures of Mr. Konema and Trust Company Amsterdam the 16th at 1:58 PM.”*

5.3.59 Op 17 november 2017 vond tussen Pereira en TCA het volgende mailcontact plaats:

Van: Arielle Iteriteka
Verzonden: vrijdag 17 november 2017 12:48
Aan: 'jorge.britopereira@uria.com' <jorge.britopereira@uria.com>
CC: Robert van Lier <r.vanlier@trustamsterdam.nl>;
Robert van der Velden <r.velden@trustamsterdam.nl>;
Simon de Witte <S.deWitte@trustamsterdam.nl>
Onderwerp: RE: Shareholder Resolutions

Dear Jorge,

Further to your request, please find signed documents attached.

Kind regards,

Arielle Iteriteka
Legal Trust Officer

Van: BRITO PEREIRA, Jorge [mailto:jorge.britopereira@uria.com]
Verzonden: vrijdag 17 november 2017 11:33
Aan: Robert van der Velden; Robert van Lier
Onderwerp: Shareholder Resolutions

As agreed. Please let me know if you have any questions.
If you can send them back today that would be great. Regards. Jorge

Jorge Brito Pereira
Advogado

- 5.3.60 Hieruit blijkt dat TCA de Shareholders Resolutions pas tekende op 17 november 2017 rond het middaguur. Namens TCA tekende Robert van Lier. Op 8 juni 2022 had de Onderzoeker telefonisch contact met Van Lier. Naar aanleiding van dit contact stuurde de Onderzoeker aan Van Lier een e-mail met de volgende tekst:³³

Hiermee bevestig ik kort ons telefoongesprek van zojuist.

Ik ben door de Ondernemingskamer te Amsterdam benoemd als onderzoeker in de enquête van Esperaza Holding BV. In die enquête spelen de bijgevoegde resolutions een belangrijke rol. Deze zijn door u namens Amsterdam Trust Company BV (ATC) getekend, die op haar beurt tekende namens Exem Energy BV.

U deelde mij mede dat binnen ATC normaal gesproken een meer dan marginale toets werd uitgevoerd bij de ondertekening van dit soort besluiten. Het onderhavige dossier werd intern behandeld door Robert van der Velden, die in die tijd echter regelmatig in het ziekenhuis lag en op de dag van ondertekening (17 november 2017) niet beschikbaar was. De resolutions zijn u op 17 november 2017 voorgelegd ter ondertekening en u hebt ze vervolgens getekend. U hebt hierover geen contact gehad met de heer Pereira. Hoewel de resolutions vermelden:

Signed on the 14th day of November 2017

was het voor u geen probleem om ze pas op de 17^e te tekenen, zonder dat bij uw handtekening te vermelden.

Klopt deze weergave?

Ik heb in dit verband toch nog twee vragen:

- (i) Moet ik uit deze gang van zaken afleiden dat de “meer dan marginale toetsing” waarover u sprak, in de bijzondere omstandigheid van dit geval (de behandelaar Van der Velden was niet beschikbaar) niet heeft plaatsgevonden? Indien wel, wat heeft die toetsing in dit geval dan ingehouden?
- (ii) U zei dat u aan de stukken niet kon zien dat het uitmaakte of ze op de 14^e of op de 17^e gedateerd werden. Maar doet dat er eigenlijk wel toe? Een datering van een handtekening (“Signed on the 14th day of November 2017”) dient toch sowieso in overeenstemming te zijn met de datum van ondertekening? Anders is immers sprake van antedatering.

Ik verneem graag van u.

- 5.3.61 Van Lier reageerde diezelfde dag als volgt:

³³ Per abuis wordt Trust Company Amsterdam (TCA) in deze e-mail aangeduid als Amsterdam Trust Company (ACT).

Als het aan mij op de 17e is voorgelegd en op de 17e is verzonden dan is dat de datum van ondertekening, niet eerder, ongeacht wat andere partijen voor hun datering vermelden. Ik zie hierin geen onjuistheden en zeker geen antedateren.

Gezien mijn onvoldoende inhoudelijke kennis van het dossier zal ik hebben vertrouwd op de juridische medewerker die de heer Van der Velden assisteerde.

Ook daarin zie ik verder geen omissies.

- 5.3.62 Gelet op de zeer beperkte tijd die gelegen is tussen de ontvangst van het verzoek van Pereira (op 17 november 2017 om 11.33 uur) en de retourzending van de Shareholders Resolutions met de handtekening van Van Lier (op 17 november om 12.48 uur) kan van een serieuze meer-dan-marginale toetsing van de besluiten door TCA geen sprake geweest zijn. Pereira heeft niet inhoudelijk met TCA over de Shareholders Resolutions gesproken en door TCA zijn ook geen verdere vragen gesteld.

- 5.3.63 Dat TCA geen inhoudelijke toetsing verrichtte is opmerkelijk tegen de achtergrond van het gegeven dat zij reeds in juli 2017 bekend was met het feit dat Sindika Dokolo (en zijn broer Luzolo Dokolo) op 4 juli 2017 door een Congolees vrederecht veroordeeld waren tot een celstraf van 12 maanden en betaling van een boete van USD 15.000,= wegens fraude.³⁴ Kennelijk vormde de kennis dat de UBO van Exem veroordeeld was voor een misdrijf geen reden voor TCA om als bestuurder van Exem extra waakzaam te zijn bij - of minst genomen kritische vragen te stellen naar aanleiding van - het verlenen van medewerking aan het met grote spoed toekennen van EUR 52,6 miljoen dividend aan Exem. In plaats daarvan tekende Van Lier zonder een serieuze inhoudelijke toetsing namens TCA op 17 november 2017 een drietal ingrijpende besluiten die alle 14 november 2017 als datum van ondertekening vermelden.

- 5.3.64 Uit het voorgaande vloeit voort dat geen van de bestuurders van Exem de Shareholders Resolutions vóór 16 november 2017 om 13.58 uur getekend heeft.

- 5.3.65 Na het interview met Pereira op 31 mei 2022, vroeg de Onderzoeker diezelfde dag per e-mail aan Pereira:

³⁴ Zie ook <https://www.bbc.com/news/world-africa-40605885>

You told me that Mario Silva called you on 15 November 2017 in the afternoon with instructions about shareholders resolutions to be conceived by United.

You said mr Silva did not tell you about the dismissal of Isabel dos Santos as chairwoman of Sonangol earlier that day.

When did you hear or read for the first time about this dismissal? Was it on the 16th?
As far as I know it was in the papers and on the internet within 24 hours after the decision had been taken by the President of Angola.

5.3.66 Pereira antwoorde diezelfde dag als volgt:

“Yes. In the afternoon. I assume it was early afternoon (because at around 6 PM we were working around details) but cannot be more precise.

I do not know when did I have that information. I knew it by the news and called Mario to get an explanation (because I remember he said Isabel was still in office and that he had a legal opinion about that) but cannot remember when this was. Do not want to guess.”

5.3.67 Dit duidt erop Pereira in de ochtend of uiterlijk in het begin van de middag van 16 november 2017 wist dat Dos Santos op 15 november 2017 ontslagen was als bestuurder van Sonangol. Uit een e-mail van Raikundalia aan de Onderzoeker van 13 juni 2022 blijkt namelijk dat op 16 november 2017 om 14.30 uur op het hoofdkantoor van Sonangol de feitelijke overdracht van het bestuur plaatsvond. Daarna kan er derhalve geen sprake meer van geweest zijn dat *“Isabel was still in office”*.

5.3.68 Los daarvan was het ontslag van Dos Santos voor alle nauw bij het dossier betrokkenen natuurlijk groot nieuws, zodat ook om die reden moeilijk voorstelbaar is dat Pereira niet uiterlijk op 16 november 2017 in de ochtend of het begin van de middag wist van het ontslag van Dos Santos. Niettemin verzocht hij later die dag aan Mwenenge om namens Exem de Shareholders Resolutions te tekenen, terwijl hij dat pas op 17 november 2017 verzocht aan TCA.

5.4 De betalingen inzake Matter

5.4.1 Op de avond van 15 november 2017 werd door Dos Santos en Raikundalia opdracht gegeven aan EuroBic om vanaf de dollar-rekening van Sonangol bij EuroBic

USD 38.181.213,54 over te maken naar Matter Business Solutions DMCC te Dubai.
De schriftelijke opdracht werd verzonden aan EuroBic ter attentie van Cunha:

AO
BANCO BIC PORTUGUÊS, SA
ATT: DR. NUNO CUNHA

LISBOA

N/Ref.:

S/Ref.:

Data: 15/11/17

Assunto: PEDIDO DE PAGAMENTO

CHAVE:

Exmos. Senhores,

Serve a presente para solicitar que procedam ao pagamento do valor e referências abaixo indicadas, com recurso ao fundo da conta externa **BIC/SONANGOL EP**, sob o nº **73050816.15.001**

Beneficiário: Matter Business Solutions DMCC

Morada: Office 1-E, 1st Floor, Gold Tower, Cluster I, Jumeirah Lake Towers, Dubai - UAE, P.O.BOX: 125992-DXB

Montante: USD: 38.181.213,54 (TRINTA E OITO MILHÕES, CENTO E OITENTA E UM MIL, DUZENTOS E TREZE DOLARES E CINQUENTA E QUATRO CENTIMOS USD).

Referência: PAGTº DAS FACTURAS Nº 81 À FACTURA Nº 135

Banco: Emirates NBD

Iban: AE510260000515307729502

Swift: EBILAEAD

Agradecemos que nos debitem as despesas decorrentes da operação, incluindo as despesas do correspondente.

Sem outro assunto de momento, subscrevemo-nos apresentando os nossos melhores cumprimentos.

De V. Excias,
Atentamente

Rua Rainha Ginga n.º 29-31 • Caixa Postal 1316 • Luanda - República de Angola
Telef.: [002442] 226642010 • Fax: [002442] 332578, 396496
E-mail: secretariageral@sonangol.co.ao

5.4.2 Naar aanleiding van deze betalingsopdracht wijst de Onderzoeker op de volgende passage uit de schriftelijke weergave van het interview met Raikundalia op 30 mei 2022:³⁵

- 18 MR VAN ANDEL: Okay, let me be concrete. Is it current business, because that afternoon in
19 the beginning of the evening, you sent this payment order to EuroBic?
20 MR RAIKUNDALIA: Yes, let me go back.
21 MR VAN ANDEL: Yes?
22 MR RAIKUNDALIA: I need to -- let me----
23 MR VAN ANDEL: My question is, specifically, is it of urgent need -- is it current business to
24 transfer I think about \$58 million to Matter?
25 MR RAIKUNDALIA: In my view, you are asking me?
26 MR VAN ANDEL: Yeah.
27 MR RAIKUNDALIA: It's not, but it's not my decision.
28 MR VAN ANDEL: You sent the letter.
29 MR RAIKUNDALIA: No, but it's not my decision. I have to execute the decision of the board
30 of directors.
31 MR VAN ANDEL: Who made the decision?
32 MR RAIKUNDALIA: The board of directors, they did.

5.4.3 De opdracht werd per omgaande uitgevoerd, zo blijkt uit het hierna opgenomen mailverkeer tussen Raikundalia en Da Cunha:³⁶

³⁵ Zie bijlage 8, p. 50. In zijn commentaar op het opnemen van deze passage uit de transcriptie van het interview met hem in het concept-verslag, schreef Raikundalia onder meer: *"In my opinion, the report should also include the business rational for this decision."* Naar het oordeel van de Onderzoeker is die *business rational* niet relevant indien - zoals in casu - aannemelijk is dat de ontslagen bestuurders deze beslissing niet meer zelf hadden mogen nemen. Raikundalia zegt nota bene zelf dat het hier geen urgente kwestie betrof (*"It's not, but it's not my decision"*). Niet-urgente besluiten dienen ontslagen bestuurders over te laten aan hun opvolgers, zeker als bekend is dat dezen de volgende dag geïnstalleerd worden. Dat geldt zeker naar Nederlands recht, maar is voor zover de Onderzoeker heeft kunnen nagaan niet anders naar het recht van Angola. In hoofdstuk 6 wordt hier nader op ingegaan.

³⁶ De afschrijving van de rekening van Sonangol vond echter pas plaats op 16 november 2017, zie hierna sub 5.4.20.

From: nuno.ribeirocunha@EuroBic.pt
Sent: Wednesday, November 15, 2017 8:43 PM
To: sarju.raikundalia@sonangol.co.ao
Cc: alcides.andrade@sonangol.co.ao; isabel.santos@sonangol.co.ao
Subject: RE: Transferência

Transferência executadas

Nuno Ribeiro da Cunha
 Diretor
nuno.ribeirocunha@eurobic.pt | <http://www.eurobic.pt>

Private Banking
 AV. António Augusto Aguiar, Nº 132
 1050 – 020 Lisboa
 Tel.: +351 210 948 641/ Ext. 210741
 Fax: +351 210 438 994
 Telem.: +351 919 288 362

De: sarju.raikundalia@sonangol.co.ao [mailto:sarju.raikundalia@sonangol.co.ao]
Enviada: quarta-feira, 15 de novembro de 2017 18:01
Para: Eduardo Carona <Eduardo.Carona@EuroBic.pt>; Nuno Ribeiro da Cunha <nuno.ribeirocunha@EuroBic.pt>; Rita Neto <Rita.M.Neto@EuroBic.pt>
Cc: alcides.andrade@sonangol.co.ao; isabel.santos@sonangol.co.ao
Assunto: Transferência

Boa tarde

Junto envio pedido de transferência conforme dados em anexo.
 Obrigado
 Sarju Raikundalia

- 5.4.4 Uit de tijdstippen waarop de mails werden verzonden (om 18.01 uur en om 20.43 uur)³⁷ blijkt dat de betalingsopdracht werd gegeven - en de betaling werd uitgevoerd - vele uren nadat Dos Santos was ontslagen als bestuursvoorzitter van Sonangol (en Raikundalia als CFO).³⁸ De betalingsopdracht werd niettemin door Da

³⁷ Niet zeker is of dit Portugese tijd (UTC) of Angolese tijd (UTC + 1) is, maar omdat daar maar één uur verschil tussen zit, maakt het voor de conclusie niet uit: de betalingsopdracht werd hoe dan ook gegeven en uitgevoerd nadat Dos Santos en Raikundalia reeds uit functie waren bij Sonangol.

³⁸ Raikundalia schreef in zijn commentaar op het concept-verslag bij deze passage: “My interview was a lot of context and data about this management decision. Moreover, the several documentation provided by me has relevant information which has strangely not been included in this report. It’s interesting. To see that a Sonangol report is part of it but the information and documents provided by me have been excluded. As a result, the report only contains one version of the event.” Het punt van de Onderzoeker is dat - hoewel het hier geen urgente betaling betrof - de betalingsopdracht toch werd gegeven en uitgevoerd nadat Dos Santos en Raikundalia ontslagen waren als bestuurders van Sonangol. Dat het geen urgente betaling betrof wordt door Raikundalia bevestigd in de hiervoor sub 5.4.2 aangehaalde passage uit de transcriptie van het interview met hem. Dos Santos en Raikundalia hadden dit dus, zo acht de Onderzoeker aannemelijk, aan de nieuw benoemde bestuurders moeten overlaten en het verdere betoog van Raikundalia, wat daarvan verder zij, doet dan niet meer ter zake.

Cunha namens EuroBic uitgevoerd.

- 5.4.5 In (de Nederlandse vertaling van) een vertrouwelijk binnen Sonangol opgemaakt rapport van 19 december 2017 (bijlage 13) wordt hierover opgemerkt:

Op 15/11/2017 om 19.07 uur werd vastgesteld dat de aftredend bestuurder **SARJU RAIKUNDALIA**, die op diezelfde dag om 13.00 uur was ontslagen, opdracht had gegeven tot een overschrijving van het bedrag van **USD 38.181.213,54** (ACHTENDERTIG MILJOEN HONDERD EENENTACHTIG DUIZEND TWEEHONDERD DERTIEN DOLLAR EN VIERENVIJFTIG DUIZEND CENT) naar het bedrijf **Matter Business Solution DMCC** (zie afb. 3).

De opdracht tot deze overschrijving werd gegeven door middel van een brief (afb. 3), ondertekend door zowel de aftredende voorzitter van de Raad van Bestuur, Isabel dos Santos als aftredend bestuurder Sarju Raikundalia, die via e-mail (zie afb. 1) aan de bank BIC português S.A. werd verzonden.

Om 20.43 uur van dezelfde dag stuurde Nuno Ribeiro Cunha, manager van het Portugese kantoor van de BIC Bank, een e-mail als antwoord op de opdracht voor de overschrijving, 'Overschrijvingen uitgevoerd' (afb. 2).

- 5.4.6 Da Cunha werd dood aangetroffen kort nadat het OM in Angola hem in januari 2020 als verdachte had aangemerkt, zo blijkt uit onderstaand citaat van het AP:³⁹

LISBON, Portugal (AP) — A Portuguese banker named in a major Angolan money-laundering and corruption scandal has died in an apparent suicide at his home, police said Thursday.

Nuno Ribeiro da Cunha, named as a suspect by Angolan authorities in an investigation targeting the billionaire daughter of Angola's former longtime leader, appeared to have hanged himself in the garage of his Lisbon apartment building late Wednesday, a police statement said.

Ribeiro da Cunha was the head of private banking at Lisbon-based EuroBic where Isabel dos Santos, reputedly Africa's richest woman, holds a majority 42.5% stake. The bank says she now intends to sell her stake.

- 5.4.7 Ten tijde van de betalingen aan Matter waren Oliveira en Da Silva *directors* van Matter en was Oliveira enig aandeelhouder, zo blijkt uit het hierna opgenomen document:

³⁹ Zie: <https://apnews.com/article/15a06590ab92a45ac6a05b408973300e>

AUTHENTICATION

DMCC is a free zone Authority established under the provisions of Dubai Law No. (1 & 4) Of 2001 and Decision dated 1st May, 2002. This Extract of Registry for MATTER BUSINESS SOLUTIONS DMCC has been issued by the Dubai Multi Commodities Centre Authority through the Legal Registrar. The content of this document is issued on 21 November 2018 at Dubai, United Arab Emirates and bears the seal of the DMCC Authority.

This is an extract from the Commercial Registration System which is maintained and administrated by the Legal Registration of DMCCA. The contents of this extract are as of 21 November 2018.

Legal person:

DMCC Registered Association	DMCC Registered Company
Name	MATTER BUSINESS SOLUTIONS DMCC
Statutory seat	Jumeirah Lakes Towers, Dubai
Registration Number	DMCC76291
Date of Registration	1-Feb-2017
Authorized & Paid up Share capital	50,000.00

Confirmation:

Trade name (s)	MATTER BUSINESS SOLUTIONS DMCC
Operating Name (if any)	MATTER BUSINESS SOLUTIONS DMCC
Registered Address	
License Number	DMCC-259980
Date of License	23-Feb-2017
Description of business/Activity	Management Consultancies

Shareholder(s):

Name	Address	Date of subscription	No. of Shares	% of ownership
Paula Cristina Fidalgo Carvalho Das Neves Oliveira	Casa No. 59, Rua Comandante Nzagi, , Urbano da Maianga, Angola	23-Feb-2017	50.00	100.00

Director/Manager/Secretary (s)

Name	Address	Date of appointment	Position	Powers
Paula Cristina Fidalgo Carvalho Das Neves Oliveira	Casa No. 59, Rua Comandante Nzagi, , Urbano da Maianga, Angola	20-Mar-2017	Director	Singly
Mario Filipe Moreira Leite Da Silva	Rua Silva Carvalho 265-2 EQ, , 1250-251, Lisboa, Portugal	20-Mar-2017	Director	Singly
Mario Filipe Moreira Leite Da Silva	Rua Silva Carvalho 265-2 EQ, , 1250-251, Lisboa, Portugal	4-Oct-2018	Manager	Singly
Mario Filipe Moreira Leite Da Silva	Rua Silva Carvalho 265-2 EQ, , 1250-251, Lisboa, Portugal	4-Oct-2018	Secretary	Singly
Mario Filipe Moreira Leite Da Silva	Rua Silva Carvalho 265-2 EQ, , 1250-251, Lisboa, Portugal	4-Oct-2018	Legal Representative	Singly

- 5.4.8 Over Oliveira zegt het als **bijlage 14** opgenomen, op de Luanda Leaks gebaseerde artikel *“How Africa’s richest woman bought her way out of scrutiny from Western banks”* van 19 januari 2020:

Matter’s owner was dos Santos’ longtime business partner Paula Oliveira. Dos Santos’ key aide, Mario da Silva, was listed as a director of the company. The day before dos Santos was fired, an employee at Fidequity, a management services firm at the center of dos Santos’ empire, emailed a contract between Matter and Sonangol to Sonangol, the files show. The contract was signed by Oliveira.

- 5.4.9 Tijdens het interview met hem op 30 mei 2022 verklaarde Raikundalia:⁴⁰

23 And later on
24 - later on - Matter comes, okay. So what I do is that I ask all the information of Matter,
25 incorporation, directors and so on and, yes, I can see that Paula is there. Okay. Paula is
26 there. Paula, the shareholder -- has a shareholding.
27 MR VAN ANDEL: What is her relationship to Mrs dos Santos?
28 MR RAIKUNDALIA: I know today that she was a friend of hers. I know today, okay. That is
29 very important.

⁴⁰ Zie bijlage 8, p. 60

5.4.10 Ook Da Silva antwoordde tijdens het interview met hem op 30 mei 2022 op de vraag wat de relatie tussen Dos Santos en Oliveira was:⁴¹

22 MR SILVA: They were friends.

23 MR VAN ANDEL: They were friends. Okay.

24 MR SILVA: But they-- she didn't choose Paula Oliveira because she-- they were friends.

5.4.11 Da Silva en Oliveira waren als *directors* van Matter verantwoordelijk voor het verzenden door Matter aan Sonangol Ltd, een Engelse dochter van Sonangol:

- (i) van 36 facturen gedateerd op 2 november 2017 (nummers 081 t/m 114 en 119 t/m 120) tot een totaal bedrag van EUR 23,55 miljoen;
- (ii) van 4 facturen gedateerd op 2 november 2017 (nummers 115 t/m 118) tot een totaal bedrag van USD 1,14 miljoen;
- (iii) van 12 facturen gedateerd op 15 november 2017 (nrs. 121 t/m 131 en 135) tot een totaal bedrag van EUR 6,25 miljoen (zie **bijlage 15**);
- (iv) van 3 facturen gedateerd op 15 november 2017 (nrs. 132 t/m 134) tot een totaal bedrag van USD 2,03 miljoen (zie **bijlage 16**);

⁴¹ Zie bijlage 5, p. 60. In het concept-verslag was alleen de eerste zin van het citaat opgenomen. Da Silva achtte het - blijkens zijn commentaar op het concept-verslag - voor de verdere context van belang dat ook zijn opmerking daarna (regel 24) werd opgenomen. Het standpunt van Da Silva is kennelijk dat Oliveira louter om zakelijke redenen werd uitgekozen. De notie dat een overheidsfunctionaris (want dat was Dos Santos de facto als bestuursvoorzitter van Sonangol op dat moment) namens een *state owned company* überhaupt geen miljoenencontract met een bedrijf van een vriendin moet afsluiten omdat daarmee reeds de *schijn* van bevoordeling van die vriendin (en wellicht indirect mede van haarzelf) gewekt wordt, ontbreekt bij Da Silva, zo is de Onderzoeker in alle contacten met hem - en op basis van zijn schriftelijke uitlatingen - gebleken. Dat zelfde geldt voor de aandelentransactie in 2006: de dochter en schoonzoon van een president van een land die anders dan "gewone stervelingen" toegang hebben tot bepaalde - profijtelijke - zakelijke *opportunities*, behoren geen transacties af te sluiten waartoe zij toegang hebben *juist* vanwege hun familieband met de president (en in casu via die president, tot de toenmalige - door de president benoemde - bestuursvoorzitter van Sonangol). Dat is zo omdat reeds de schijn van bevoordeling c.q. nepotisme die daardoor gewekt wordt, funest is voor het noodzakelijke vertrouwen in de integriteit van de overheid. Dit geldt temeer als het gaat om de president van een land dat blijkens de corruptie-index van Transparency International jaar in jaar uit tot de meest corrupte landen ter wereld behoort. Overigens is het louter vanuit statistisch oogpunt reeds erg onwaarschijnlijk (i) dat nu juist een goede vriendin van Dos Santos de meest gekwalificeerde persoon ter wereld was om die opdracht aan te gunnen en (ii) dat nu juist de dochter van een president van een van de meest corrupte landen ter wereld, de meest succesvolle vrouwelijke entrepreneur van Afrika blijkt te zijn die louter op grond van haar kwaliteiten en niet vanwege haar familieband met de president in staat is om reeds op jonge leeftijd - als enige Afrikaanse vrouw - een miljardenvermogen te vergaren. Dat laatste is namelijk wat Dos Santos altijd heeft uitgedragen. Ook deze notie, zo heeft de Onderzoeker moeten vaststellen, ontbreekt bij Da Silva - en overigens ook bij Raikundalia.

- (v) van 7 facturen, verzonden op 16 november 2015, maar gedateerd op 14 november 2017 (nrs. 136 t/m 142)⁴², tot een totaal bedrag van USD 15.300.000,= (zie **bijlage 17**);
- (vi) van één factuur, verzonden op 16 november 2015, maar gedateerd op 14 november 2017 (nr. 143)⁴³, tot een bedrag van USD 4.350.000,= (zie **bijlage 18**).

5.4.12 De datering van de facturen onder (i) en (ii) - op 2 november 2017 - is opmerkelijk omdat het onderliggende contract tussen Matter en Sonangol (**bijlage 19**) toen nog niet getekend was:⁴⁴

⁴² Dat deze facturen later zijn opgemaakt dan de op 15 november 2017 gedateerde facturen blijkt ook uit de nummering van de facturen.

⁴³ Zie voetnoot 42.

⁴⁴ In zijn commentaar op het concept-verslag schreef Da Silva: *“On item 5.4.11., as I told you - and as it’s explained in detailed on the file that I shared with you - Matter issued 143 invoices to Sonangol, most of them before the signature of the agreement between Matter and Sonangol. The implementation of restructuring project of Sonangol was approved in March 2017 by the Board of the company with effects from June 2016, as I showed you on the Sonangol’s Board resolution.”* Deze opmerking neemt niet weg dat het zeer ongebruikelijk is dat een overeenkomst met een “echte” derde in een ander deel van de wereld (Dubai) ter waarde van vele miljoenen euro’s mondeling wordt gesloten en dat die overeenkomst pas lange tijd later - terwijl er al vele miljoenen betaald zijn aan de opdrachtnemer - schriftelijk wordt vastgelegd. Die gang van zaken wekt minst genomen de schijn dat Matter geen “echte” derde was, maar een aan Dos Santos gelieerde derde, hetgeen de kennelijke vriendschap tussen Dos Santos en Oliveira te meer pregnant maakt.

AGREEMENT

By and between:

MATTER BUSINESS SOLUTIONS DMCC, a company incorporated and existing under the laws of United Arab Emirates, with registered office Jewellery & Gemplex Complex, 2, Level 8 – Unit 115 DMCC Business Centre, Dubai, registered with the Commercial Registry Office under number DMCC76291, with a share capital of AED 50,000, represented by Ms. Paula Cristina Fidalgo Carvalho Das Neves Oliveira, in her capacity of Director (hereinafter “**MATTER**”)

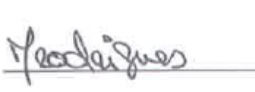
and

SOCIEDADE NACIONAL DE COMBUSTÍVEIS DE ANGOLA LTD, a company incorporated and existing under the laws of England, with registered office Merevale House, Brompton Place, London, SW 1QE, registered with the Commercial Registry Office under the companies number 01696158, with a share capital of GBP 2,972,800, represented by Ms. Maria Jacinto de Sousa Rodrigues, in her capacity of Director (hereinafter “**SNL Entity**”)

(...)

Signed by Parties in Luanda, on 10 November 2017 in two (2) counterparts, each one of them delivered to each of the Parties.

By **MATTER**:
Paula Cristina Fidalgo Carvalho Das Neves
Oliveira
In her capacity of: Director

By **SNL Entity**:
Maria Jacinto de Sousa Rodrigues
In her capacity of: CEO

5.4.13 Over de facturen onder (iii) en (iv) wordt in het Interne Rapport⁴⁵ opgemerkt:

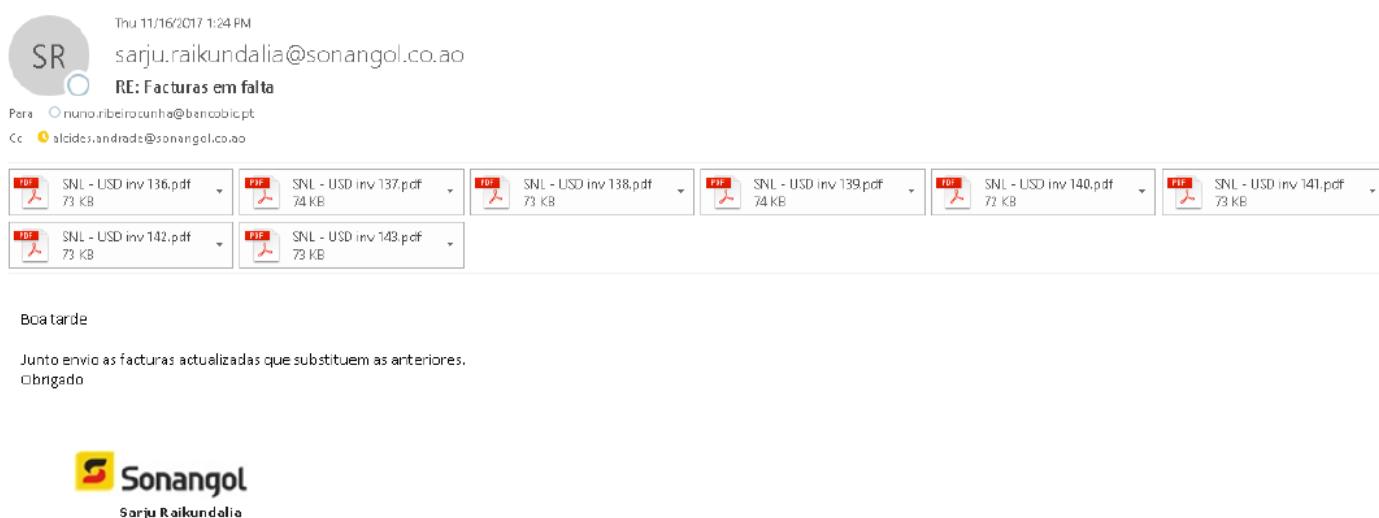
b). 19 facturen werden uitgeschreven op de dag van het ontslag (15 november 2017) van de aftredende Raad van Bestuur; het betreft de facturen met de nummers 121 - 134.

Wat betreft deze laatste facturen, delen wij u mee dat die zijn aangemaakt tussen 16.43 en 17.07 uur op 15 november 2017.

⁴⁵ Zie bijlage 13.

De facturen zijn dus opgemaakt door Matter en ontvangen door Sonangol enkele uren *nadat* Dos Santos en Raikundalia ontheven waren van hun functies binnen Sonangol.⁴⁶

5.4.14 Dat de facturen onder (v) en (vi) pas op 16 november 2017 werden verzonden aan EuroBic blijkt uit onderstaande mail van Raikundalia aan Da Cunha:

Bij uitvergroting van de bovenste vijf regels is goed leesbaar dat deze e-mail verzonden is op 16 november 2017 om 13.24 uur.

⁴⁶ In zijn commentaar op het concept-verslag schreef Da Silva: “On item 5.4.12 and 5.4.13 you never mention something that I explained you in detail. All the invoices were sent by Sonangol to the bank with the Board still at the office. The new Board only came in the afternoon of 16th November 2017. Again, as these were services really provided to Sonangol it was Sonangol’s obligation to settle these amounts because the amounts were due.” Da Silva verliest hier uit het oog dat Dos Santos en Raikundalia inmiddels niet meer in functie waren en dat deze kwestie niet zo urgent was, dat zij niet tot de volgende dag kon wachten. Ook Raikundalia bevestigde in het interview met hem dat de betalingen niet urgent waren. Zie hiervoor sub 5.4.2 en voetnoot 35. Dos Santos en Raikundalia hadden derhalve - ook naar het recht van Angola, zo acht de Onderzoeker aannemelijk - het nieuwe bestuur over deze betalingen moeten laten beslissen, temeer omdat het hier ging om betalingen tot een totaal van maar liefst USD 58 miljoen op basis van een veelheid aan inderhaast opgemaakte facturen aan een te Dubai gevestigde entiteit van een vriendin van Dos Santos, waarvan Da Silva mede-directeur was. Dat kwalificeren als een handeling *in the ordinary course of business*, zoals Da Silva consequent doet, getuigt naar het oordeel van de Onderzoeker van weinig realiteitszin.

5.4.15 Verwezen zij in dit verband ook naar de volgende passage uit het Interne Rapport:⁴⁷

Voorts kunnen we nog melden dat op 16 november 2017 om 12.47 uur, aftredend bestuurder Sarju een e-mail heeft gestuurd naar Nuno Ribeiro Cunha, manager bij de BIC bank, met de titel 'Ontbrekende facturen'; bij die e-mail werden 8 bijlagen bijgevoegd, betreffende facturen van het bedrijf **Matter Business Solution DMCC** die overeenkomen met de nummers 136 - 143 (afb. 8).

Op dezelfde dag (16/11/2017), om 13.24 uur, stuurt Sarju opnieuw een e-mail met de titel "Ontbrekende facturen", eveneens met 8 bijlagen (facturen), waarin hij de manager van de BIC Bank vraagt om de eerder gestuurde versies van de facturen te negeren en deze tweede versie, zoals nu verzonden, te gebruiken (afb. 9).

Uit onderzoek bleek dat het verschil tussen de eerste versie en de tweede versie van de facturen de datum betreft: op de eerste versies staat als afgiftedatum 16 november 2017 en op de tweede versies staat 14 november 2017 (afb. 10).

Gebleken is dat beide versies op 16 november werden aangemaakt; de eerste versie van de facturen in de periode tussen 9.48 uur en 14.44 uur (afb. 11-18) en de tweede versie in de periode tussen 16.01 uur en 16.04 uur (afb. 19-26).

Daarom nemen we aan dat de ontvangers van de facturen, toen ze beseften dat die facturen gezien de factuurdatum nooit door de aftredende Raad van Bestuur goedgekeurd hadden kunnen zijn, hebben verzocht om een nieuwe versie van de facturen met een factuurdatum die vóór de datum van het ontslag van de Raad van Bestuur lag.

5.4.16 Verwezen zij voorts naar de volgende passage uit het boek "Angola at the Crossroads, Between Kleptocracy and Development":⁴⁸

⁴⁷ Zie bijlage 13.

⁴⁸ Angola at the Crossroad, Between Kleptocracy and Development, Rui Santos Verde, 2021, p. 80.

Following her dismissal from Sonangol and the transfers to her companies, the bank account was terminated. The most impressive allegation, that she denies, states that after having been dismissed on 15 November 2017, Isabel dos Santos authorized a US\$60 million payment order to Matter Business, a company based in Dubai. This payment order arrived at EuroBIC, Portugal, the following day, 16 November. The bank, reportedly, expressed reservations about making the transfer because Isabel dos Santos had already been dismissed. Bank management then suggested the retroactive signing of the payment order to 14 November and did so with the transfer. To this end, Isabel dos Santos and the then-financial director Sarju Raikundala re-signed the order without complying with the financial procedures used in Sonangol.

5.4.17 Verwezen zij daarnaast naar de volgende passage uit de schriftelijke weergave van het verslag van het interview met Raikundalia op 30 mei 2022:⁴⁹

- 29 MR VAN ANDEL: So these invoices - number 136 to 143 - were sent and is it so that EuroBic
30 said, "Oh, please, can you not date them----
31 MR RAIKUNDALIA: Yeah, they said that.
32 MR VAN ANDEL: -- on the 16th but on the 14th?"
33 MR RAIKUNDALIA: Yeah, they said that.

5.4.18 Het verslag van het interview met Raikundalia vervolgt dan:⁵⁰

⁴⁹ Bijlage 8, p. 51

⁵⁰ Bijlage 8, p. 52

1 MR VAN ANDEL: But did -- why didn't you say something like, "Wait, guys, why should I
2 do this right now, the board will come in today, let them decide about it"?
3 MR RAIKUNDALIA: But I said that.
4 MR VAN ANDEL: Then why didn't you----
5 MR RAIKUNDALIA: That's what I'm trying to tell you.
6 MR VAN ANDEL: Then why didn't you -- then why didn't you drop your pencil?
7 MR RAIKUNDALIA: Sorry, what I did -- there was, as I said -- in the middle of the
8 afternoon, Mrs Isabel in her capacity as chairwoman calls all the board directors, okay, to
9 say, "Okay, we've got this letter", because the letter goes to the chairwoman, it doesn't go
10 to me, okay, about the formal appointment of new board directors and the ceremony and
11 all that. It doesn't go to me, okay. So she gets that letter. She immediately calls all the
12 board directors to go to her office to meet. Okay. So there were a lot of discussions
13 there, namely, she asked everyone what urgencies there were, in terms of their duties,
14 okay, and what everyone was asking on this side, on the board of directors, like me and
15 other people asked the same question, is "What are we supposed to do or not as part of
16 our duties until the next board of directors member comes?" Because, imagine, I know
17 what the names are, everyone knows what the names are in the next day, but I don't know
18 in my case being the CFO who is going to be the CFO. I don't know. They are going to
19 tell me in the transition meeting who I have to speak with to pass the information, okay.
20 So the chairwoman tells in the meeting that -- and she asked me specifically, to me - is
21 that "What is the debt balance with the consultants?" Okay, with all the consultant board,
22 okay. I'm not sure, this is more or less the sum. I don't remember but it was what it was in
23 the balance sheet, because you have the gross. In our balance sheet we had the gross and
24 the invoice will come later. Okay. So I said, "This is more or less the money that
25 Sonangol owes to the consultants." And then she says, "Okay, in my opinion, we should
26 pay to the consultants because ..."

5.4.19 De hiervoor sub 5.4.11 onder (i) t/m (iv) genoemde tellen op tot EUR 29,8 miljoen + USD 3,17 miljoen. De overboekingsopdracht behelsde een bedrag van USD 38.181.213,54. Dat komt neer op afgerond USD 35,0 miljoen voor EUR 29,8 miljoen, ofwel een USD-EUR-koers van ruim 1,17 - wat destijds ook de reële, door banken gehanteerde wisselkoers was.⁵¹

5.4.20 In het hierna opgenomen mutatieoverzicht van de dollarrekening van Sonangol bij EuroBic blijkt dat:

⁵¹ Zie <https://www.poundsterlinglive.com/history/EUR-USD-2017>

- het bedrag van USD 38.181.213,54 (facturen onder (i) t/m (iv)) en
- het bedrag van USD 15.300.000,= (facturen onder (v)) en
- het bedrag van USD 4.350.000,= (factuur onder (vi))

zijn afgeschreven op dezelfde dag: 16 november 2017.

In totaal werd aldus op die dag afgerond USD 58 miljoen overgeboekt van een rekening van Sonangol naar een rekening van Matter.⁵²

SOC NACIONAL DE COMBUSTIVEIS DE ANGOLA
RUA RAINHA GINGA N 29 31

ANGOLA

NIB: 007900007305081615174
Extracto de 17-01-10 a 17-12-21
7305081615001 USD Depósitos à Ordem M/E

17-12-21 17:29:48 Pag. 10

Data	Documento	Tipo de movimento	Débito	Crédito	Saldo após movimento	Valor
17-11-16	655366756	Despesas S/ Operação OPE	176,28-	0,00	57.380.905,82	11-16
17-11-16	655366762	Ordem Pag. Emitida OPE	38.181.213,54-	0,00	19.199.692,28	11-16
17-11-16	655366772	Despesas S/ Operação OPE	10,40-	0,00	19.199.681,88	11-16
17-11-16	655366790	Despesas S/ Operação OPE	176,28-	0,00	19.199.505,60	11-16
17-11-16	655366796	Ordem Pag. Emitida OPE	15.300.000,00-	0,00	3.899.505,60	11-16
17-11-16	655366806	Despesas S/ Operação OPE	10,40-	0,00	3.899.495,20	11-16
17-11-16	655367100	Despesas S/ Operação OPE	176,28-	0,00	3.899.318,92	11-16
17-11-16	655367116	Ordem Pag. Emitida OPE	4.350.000,00-	0,00	450.681,08-	11-16
17-11-17	656099108	Despesas S/ Operação OPE	10,40-	0,00	450.691,48-	11-17
17-11-17	656112122	VSCL/217000529/K212183	0,00	451.000,00	308,52	11-17
17-11-30	664598489	Imposto do Selo 730508161	6,01-	0,00	302,51	12-01
17-11-30	664638402	Juros devedores	201,55-	0,00	100,96	12-01
17-11-30	664638404	Imp. Selo s/ juros	8,06-	0,00	92,90	12-01
SALDO DA CONTA					92,90	

⁵² In zijn commentaar op het concept-verslag schreef Da Silva: “To avoid any misunderstandings, I’ll repeat here the information that you already have on the Matter file I sent you, which proves all payments made by Matter to the several consultant teams, namely, Boston Consulting Group, PwC, McKinsey, Odkas, Vieira de Almeida, amongst others, after 16th November 2017:

	Amount in USD
BCG	13.253.251
McKinsey	9.541.351
Odkas	6.066.242
PwC	8.469.114
VdA	1.367.808
Fidequity/Santoro	1.916.586
Ucall	2.368.064
Payments made by Matter after 16th Nov 2017	42.982.416

You can verify all these amounts on the appendixes 37 and 42 of the Matter file that I sent you.”

Dat laatste is niet nodig, want nergens in het onderhavige verslag wordt gesteld of gesuggereerd dat Matter geen betalingen aan consultants deed. Het punt van de Onderzoeker is niet dat Matter alle betalingen die Sonangol in 2017 aan haar deed in eigen zak gestoken zou hebben, maar dat Dos Santos en Raikundalia betalingen tot een bedrag van USD 58 miljoen ten gunste van Matter ter zake van inderhaast opgemaakte facturen geïnitieerd hebben nadat zij reeds ontslagen waren als bestuurders van Sonangol, zoals zij ook, samen met onder anderen Da Silva en Lemos, de betaling van € 52 miljoen dividend aan Exem twee dagen na hun ontslag geïnitieerd hebben.

- 5.4.21 Voorts blijkt uit dit overzicht dat het bij aanvang van 16 november 2017 nog aanwezige creditsaldo van USD 57.380.905,82, aan het einde van de dag is omgeslagen naar een debetsaldo van USD 450.681,08.
- 5.4.22 Het hierboven aangehaalde artikel *“How Africa’s richest woman bought her way out of scrutiny from Western banks”* van 19 januari 2020⁵³ vermeldt over deze gang van zaken onder meer:

However, one of the orders to make the payments was emailed to BIC, with dos Santos copied, on the evening of Nov. 15—around five hours after the press reported she had been fired. The payment order was sent by Sarju Raikundalia, whom dos Santos had hired to manage Sonangol’s finances, and who had also been fired around five hours earlier. Nonetheless, BIC Portugal’s head of private banking, Nuno Cunha, approved the payment, the files show.

The 55 invoices ostensibly provided by Matter for the roughly \$58 million are eyebrow-raising, according to an investigation into the transfers by Sonangol. Thirty-six of them were dated before Matter’s contract with Sonangol began, the investigation shows. At least 19 more were created after dos Santos was fired and seemingly backdated to look like they were made beforehand. Two invoices, both for €676,399.97 (around \$760,000), are almost identical, and another, for €472,196.67 (around \$530,000) doesn’t explain what the expenses were.

(...)

Cunha didn’t answer questions for comment on why he signed off on a payment instruction sent by someone who had been fired hours earlier, or why he accepted invoices that appear to have been backdated.

⁵³ Zie bijlage 14.

- 5.4.23 Drie dagen na deze publicatie, op 22 januari 2020, werd Da Cunha dood aangetroffen in Lissabon.⁵⁴
- 5.4.24 Volgens Da Silva rekende Matter 23% marge over de diensten die zij inkocht en “doorverkocht” aan Sonangol. Die marge van 23% komt bij benadering overeen met de marge (“MARGEM”) die blijkt uit onderstaand overzicht ten aanzien van de betreffende USD 38.181.214,= (de facturen onder (i) t/m (iv)) dat de Onderzoeker van Raikundalia ontving:

	EUR	USD	TOTAL (USD)
INVOICED BY MATTER	29.806.708	3.173.235	38.181.214
TOTAL RECEIVED - SONANGOL		38.181.214	38.181.214
COSTS WITH CONSULTING COMPANIES	23.141.429	2.499.345	29.678.953
BCG	2.106.743		
McK	8.376.078		
ODKAS	4.116.086		
VdA	1.096.829		
PwC	7.138.030		
UCALL		1.185.220	
PCFNO		1.314.125	
SANTORO	301.000		
SIRIUS	6.663		
MARGEM			8.502.260

- 5.4.25 De hier genoemde marge van USD 8.502.260,= is 22,27% van USD 38.181.214,=. Berekent men een marge van 23% voor Matter over het totale bedrag van USD 57.831.213,= dat op 16 november 2017 aan Matter betaald werd, dan komt dat uit op een totale fee voor Matter van ruim USD 13,3 miljoen over de in de periode van 2 t/m 16 november 2017 verzonden facturen. De vraag op welke grond Matter, een entiteit van een vriendin van Dos Santos, tot een dergelijke fee gerechtigd zou zijn - met andere woorden: in hoeverre die fee in enige verhouding stond tot de werkzaamheden die Matter daarvoor verrichtte - gaat de reikwijdte van dit onderzoek te buiten.

5.5 De dividendbetalingen

- 5.5.1 Op 17 november 2017 bevestigde Banco Bic aan Esperaza de betaling per die datum van EUR 67.065.000,= (bij benadering gelijk aan EUR 78.900.000,= minus 15% dividendbelasting) aan Sonangol en van EUR 52.600.000,= aan Exem.

⁵⁴ Zie <https://www.portugalresident.com/luanda-leaks-eurobic-director-found-dead-just-weeks-after-alleged-suicide-attempt/>

BancoBIC

Cabo Verde

Exmo(a) Snr(a)
ESPERAZA HOLDING BV
STRAWINSKYLAAN 411 1077 XX
AMSTERDAM
NLD - Países Baixos

Praia, 17 de Novembro de 2017

Efectuamos nesta data na V/ conta de depósitos à ordem **60053394210001** o seguinte lançamento com data-valor de 17-11-2017, referente à emissão de uma Ordem de Pagamento no valor de 67.065.000,00 EUR (Sessenta e sete milhões e sessenta e cinco mil Euros)

Beneficiário: **SONANGOL – SOCIEDADE NACIONAL DE COMBUSTIVEIS DE ANGOLA**
Banco Beneficiário: **EUROBIC PT**
Conta Beneficiário: **PT50 0079 0000 7305 0816 1013 0**
Descritivo: **Dividendos Esperaza**

Com os melhores cumprimentos,

Exmo(a) Snr(a)
ESPERAZA HOLDING BV
STRAWINSKYLAAN 411 1077 XX
AMSTERDAM
NLD - Países Baixos

Praia, 17 de Novembro de 2017

Efectuamos nesta data na V/ conta de depósitos à ordem **60053394210001** o seguinte lançamento com data-valor de **17-11-2017**, referente à emissão de uma Ordem de Pagamento no valor de **52.600.000,00 EUR** (Cinquenta e dois milhões e seiscentos euros)

Beneficiário:	EXEM ENERGY, B.V.
Banco Beneficiário:	EUROBIC PT
Conta Beneficiário:	PT50 0079 0000 7318 7269 1014 2
Descritivo:	Dividendos Esperaza

Com os melhores cumprimentos,

BancoBic
CABO VERDE, SA

5.5.2 De betreffende boekingen zijn terug te vinden op het volgende bankafschrift:

EXTRACTO DE CONTA

PÁG. 1 de 1

Banco BIC
Cabo Verde

EXTR. N.º 2 / 2017
PERÍODO 2017/07/01 a 2017/11/30
CONTA N.º 600533942.10.001

6079_1000

ESPERAZA HOLDING BV
STRAWINSKYLAAN 411 1077 XX
AMSTERDAM
NLD - Países Baixos

O contacto no seu Banco:

DEPÓSITOS À ORDEM - EUR

DATA MOVIM.	DATA VALOR	DESCRIPTIVO	DÉBITO	CRÉDITO	SALDO
		SALDO ANTERIOR			378.200,00
2017/11/17	2017/11/17	JUROS ANTECIPADOS DE D/P		71.000,00	449.200,00
2017/11/17	2017/11/17	LIQUIDAÇÃO DE DEPÓSITO A PRAZO		120.000.000,00	120.449.200,00
2017/11/17	2017/11/17	TRANSFERENCIA	67.065.000,00		53.384.200,00
2017/11/17	2017/11/17	TRANSFERENCIA	52.600.000,00		784.200,00
		SALDO CONTABILÍSTICO			784.200,00

5.5.3 Raikundalia verklaarde tijdens het interview met hem op 30 mei 2022:⁵⁵

- 6 MR VAN ANDEL: So on 17 November these payments were executed. That is the payments
7 from the Esperaza account at Banco BIC, yeah, so this is the payment----
- 8 MR RAIKUNDALIA: Sorry.
- 9 MR VAN ANDEL: You can look into the payments, you can see them. (pause) Actually, who
10 instructed Banco BIC to do these payments?
- 11 MR RAIKUNDALIA: Not me.
- 12 MR VAN ANDEL: Not you. So who did it?
- 13 MR RAIKUNDALIA: I don't know.
- 14 MR VAN ANDEL: It must be either you or Mr Lemos or Mr Silva, because nobody else
15 was----
- 16 MR RAIKUNDALIA: It was not me. This I don't recall, instructing that.
- 17 MR VAN ANDEL: Who signed, because normally you say "It was not me", but there is a
18 system of signatures in----

⁵⁵ Bijlage 8, p. 65.

- 19 MR RAIKUNDALIA: Yes, but system of signatures in Sonangol. You are talking about
20 Sonangol.
- 21 MR VAN ANDEL: No, I'm talking about Esperaza.
- 22 MR RAIKUNDALIA: Yes, but the system-----
- 23 MR VAN ANDEL: Because this was an Esperaza account.
- 24 MR RAIKUNDALIA: Yeah, but I cannot comment on what happens in the system of
25 signatures of Esperaza, because, if I was appointed some days before that, which is the
26 case, then I don't have my signature in the bank. I can't even move the accounts of
27 Esperaza. That's what I'm saying.
- 28 MR VAN ANDEL: I would say so.
- 29 MR RAIKUNDALIA: That's what I'm saying.
- 30 MR VAN ANDEL: Because you just said that it takes one week to a month----
- 31 MR RAIKUNDALIA: Yes.
- 32 MR VAN ANDEL: -- to get these signatures|
- 33 MR RAIKUNDALIA: Yeah, yeah.

- 5.5.4 Beide hiervoor sub 5.5.1 weergegeven bevestigingen van Banco Bic refereren aan de uitvoering van een *Ordem de Pagamento*. Volgens Da Silva betreft dat onderstaand document:

Esperaza Holding, B.V.

Ao
Banco BIC Cabo Verde, S.A.
Edifício Ferreira Cars
Achada de Santo António
CP : 320 - A
Praia - 7602

E-mail: internationalprivatebanking@bancobic.cv

Lisboa, 14 de Novembro de 2017

Assunto: Pagamento de dividendos

Queiram por favor proceder à mobilização integral do nosso depósito a prazo e, de seguida, proceder às transferências bancárias a seguir descritas a partir da n/conta nº **600533942.10.001** junto do Banco BIC Cabo Verde:

Montante 1:..... 67.065.000 Euros *(Sessenta e sete milhões e sessenta e cinco mil Euros)*

Banco:..... Banco BIC Português

Beneficiário:..... Sonangol - Sociedade Nacional de Combustíveis de Angola

Conta Nr.:..... 73050816 10 001

IBAN:..... PT50 007900007305081610130

Swift Code:..... BPNPPTPL

Ref.:..... Dividendos Esperaza

Montante 2:..... 52.600.000 Euros *(Cinquenta e dois milhões e seiscentos mil Euros)*

Banco:..... Banco BIC Português

Beneficiário:..... Exem Energy, BV

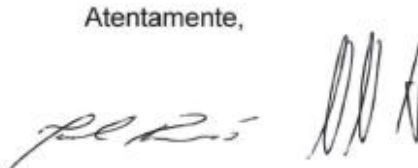
Conta Nr.:..... 73187269 10 001

IBAN:..... PT50 007900007318726910142

Swift Code:..... BPNPPTPL

Ref.:..... Dividendos Esperaza

Atentamente,

Strawinskylaan 411
1077 XX Amsterdam

- 5.5.5 Da Silva stelt dat hij dit document met onderstaande e-mail heeft toegezonden aan Banco BIC.

De: Mario Silva
Enviado: 15 de novembro de 2017 21:53
Para: internationalprivatebanking@bancobic.cv
Assunto: Esperaza
Anexos: Doc. Mario .PDF

Importância: Alta

Boa tarde,

Junto envio pedido de transferência bancária que agradecemos fosse efectuada.

Com os melhores cumprimentos,
Mário Silva

- 5.5.6 Bij e-mail van 7 juni 2022 schreef Da Silva aan de Onderzoeker:

“The wire transfer was prepared following the Esperaza’s shareholders decision and the board resolution. (...)

The new Board of Esperaza decided that the wire transfer regarding the distribution of the dividends approved by the shareholders (the wire transfer) should be prepared and sent to Banco BIC Cape Verde (I already sent you the email sent to the bank). Probably the draft of the wire transfer was prepared by someone of the administrative services.

The Board of Esperaza then signed the document as we were all together at the headquarters of Sonangol on the 15th of November, 2017 (I can confirm that the middle signature is from Mr. Manuel Lemos).”

- 5.5.7 De betalingsopdracht is mede ondertekend door Raikundalia, terwijl hij tijdens het interview met hem op 30 mei 2022 verklaarde:⁵⁶

⁵⁶ Bijlage 8, p. 65, 67, 68 en 72.

9 MR VAN ANDEL: You can look into the payments, you can see them. (pause) Actually, who
10 instructed Banco BIC to do these payments?

11 MR RAIKUNDALIA: Not me.

(...)

24 MR RAIKUNDALIA: Yeah, but I cannot comment on what happens in the system of
25 signatures of Esperaza, because, if I was appointed some days before that, which is the
26 case, then I don't have my signature in the bank. I can't even move the accounts of
27 Esperaza. That's what I'm saying.

(...)

11 MR VAN ANDEL: So I'm very curious to see how did this happen, because there were two
12 new directors in place, Mr Lemos and you.

13 MR RAIKUNDALIA: Hm-hm.

14 MR VAN ANDEL: There was Mr Silva. There was at least one director A and one director B
15 to sign.

16 MR RAIKUNDALIA: Hm-hm.

17 MR VAN ANDEL: So who signed for this transaction?

18 MR RAIKUNDALIA: That's what I'm telling you. It cannot be me.

19 MR VAN ANDEL: Because you did not sign?

20 MR RAIKUNDALIA: No.

21 MR VAN ANDEL: No.

22 MR RAIKUNDALIA: I can't because I---

23 MR VAN ANDEL: You say you were not -- the people didn't know you at Cabo Verde.

24 MR RAIKUNDALIA: No. Not only they didn't -- There are two steps in the KYC, as you
25 know. One thing is all the information you need for KYC.

26 MR VAN ANDEL: Yes.

27 MR RAIKUNDALIA: The other one is that you need to formally sign the forms, right,
28 because the signature has to be there.

29 MR VAN ANDEL: Yes.

30 MR RAIKUNDALIA: So what I'm saying is that---

31 MR VAN ANDEL: This didn't happen---

32 MR RAIKUNDALIA: This didn't happen, no.

33 MR VAN ANDEL: -- between 15 and---

- 1 MR RAIKUNDALIA: Yeah, yeah, that didn't happen. No.
- 2 MR VAN ANDEL: Okay, that's clear.
- 3 MR RAIKUNDALIA: If it did happen, then I cannot be the one to sign it, right, on the
- 4 Esperaza side.
- 5 MR VAN ANDEL: I agree. But then the question is, did Mr Lemos do all this as far as you
- 6 know?
- 7 MR RAIKUNDALIA: Well, if it applied the same for me to him----
- 8 MR VAN ANDEL: Yes.
- 9 MR RAIKUNDALIA: -- he cannot, right, because it's in the same -- that is what -- But you can
- 10 ask that to him, right, so----
- 11 MR VAN ANDEL: I will ask him.
- 12 MR RAIKUNDALIA: Yeah, because -- because I don't -- because it's the same thing. If you
- 13 are appointed in the same day and in the case of Mr Manuel Lemos, it is even worse,
- 14 because he was not a signature of Sonangol EP.
- 15 MR VAN ANDEL: Yeah, yeah.
- 16 MR RAIKUNDALIA: So, even at that time, the banks didn't have any of the KYC documents.

(...)

- 4 MR RAIKUNDALIA: So the payment order is the one that normally the bank verifies if the
- 5 people that are there, like, both in this case two signatures or the board, as you
- 6 mentioned, so they have to see whether this is compliant with the governance of that
- 7 entity. Okay. So it is the same thing, I think----
- 8 MR VAN ANDEL: And the question is how did they check that here?
- 9 MR RAIKUNDALIA: I can't tell you that.
- 10 MR VAN ANDEL: Did two directors sign for this payment order?
- 11 MR RAIKUNDALIA: I cannot tell you because I was not there.
- 12 MR VAN ANDEL: You didn't?
- 13 MR RAIKUNDALIA: I didn't is what I'm saying.
- 14 MR VAN ANDEL: Sure, sure.
- 15 MR RAIKUNDALIA: And, if I did, I don't recall, but it's very difficult because considering all
- 16 the steps that you have to follow, it's almost impossible for that to happen.
- 17 MR VAN ANDEL: So I'll ask Mr Lemos.
- 18 MR RAIKUNDALIA: Okay.

19 MR VAN ANDEL: But you think----

20 MR RAIKUNDALIA: But I don't think Mr Lemos can do it, because, again, it's the same as

21 me, if you're appointed in the same day, it is impossible for him to do it. The only way

22 for this is Mr Mario de Silva, because he's got -- someone has got the accounting record

23 of Esperaza, so, if Mario de Silva is a director and has been a director for a couple of

24 years, I'm sure he knows -- or the document is there, the transfer, it has to be there, right?

25 I'm just -- sorry to give like -- but it is factual, right.

26 MR VAN ANDEL: It's factual. I'm just asking about facts.

27 MR RAIKUNDALIA: Of course. Yeah, I'm not going to your work. I don't want to intervene

28 in your work. But what I'm just saying is that, if Mr Lemos was appointed in the same

29 day as me and the same procedures have to follow for everyone, then I don't see how he

30 can sign.

5.5.8 Hier is dus sprake van een opmerkelijke tegenstrijdigheid. De verklaring van Raikundalia is ook in tegenspraak met de volgende passage uit de transcriptie van het interview met Da Silva:⁵⁷

11 MR SILVA: They received the resolution of appointment of the new directors and they asked the

12 KYC process for these new directors. For Mr Raikundalia it was quite easy because he was

13 already the person in charge of signing the account of Sonangol EP. Regarding Mr Manuel

14 Lemos, I am not very much----

15 MR VAN ANDEL: What happens normally in Holland is that you go to the Chamber of

16 Commerce and you see whether these new directors are already in, in the, in the Chamber of

17 Commerce. They were not.

18 MR SILVA: No, they----

19 MR VAN ANDEL: They were not at that date.

20 MR SILVA: No, they were registered (inaudible) here, they were registered on, in, I think in

21 January, but I have here the register of commerce of, of, of Esperaza with the new board

22 members.

23 MR VAN ANDEL: Yeah, but, but what the, what was the date? It was not---- It----

24 MR SILVA: Yeah, it's 16 January 2020. I don't know----

25 MR VAN ANDEL: Yeah, yeah, yeah.

26 MR SILVA: -- if it was on this day or, or if----

⁵⁷ Zie bijlage 5, p. 74/75.

27 MR VAN ANDEL: No, that's the day, that's only the day this was produced. No, but my
28 question is, normally, okay, there should be a KYC to, because there's a change of board
29 members and the amount which is transferred is a huge amount. So, actually, it was at
30 about one-third of the total balance sheet of Banco BIC Cabo Verde. So it's a very huge
31 amount for this bank. My question is how did they approach Esperaza Holding for this
32 KYC, how did they approach you?
33 MR SILVA: They approached---- They, they entered in contact directly with Mr Sarju
1 Raikundalia.

Raikundalia zegt echter van niets te weten met betrekking tot enig KYC-onderzoek dat door Banco Bic zou zijn uitgevoerd.

5.5.9 Raikundalia schreef bij e-mail van 13 juni 2022 aan de Onderzoeker:

"As stated by me few times, my opinion is that Sonangol should have delayed this dividend distribution (...). It would be more efficient and more effective for the cash flow management of the Company at that time. Me and my team prepared the cash flow forecast and it was approved by the board of directors in one of the meetings. If Sonangol received the dividend earlier than the forecast, I do not understand why that is a big issue since it's a cash inflow and not cash outflow. In any case, it's my personal opinion. Some decisions are executed above my paygrade and I have to respect as a Board Director. Note that CEO and Chairman are above me."

5.5.10 Met zijn opmerking dat *"if Sonangol received the dividend earlier than the forecast, I do not understand why that is a big issue since it's a cash inflow and not cash outflow"*, miskent Raikundalia dat het springende punt van deze hele kwestie natuurlijk niet de dividendbetaling aan Sonangol betreft (los van het aspect van de verschuldigde dividendbelasting), maar de dividendbetaling aan Exem.

5.5.11 Op 8 juni 2022 mailde de Onderzoeker aan Raikundalia:

During the interview, you said you did not sign any payment order to Banco BIC regarding the dividend payments. And that apart from that, you were not identified by Banco BIC, so how could they have executed the transfer so quickly even if you had signed a payment order? That process takes between one and four weeks, you said.

Now Mario Silva sent me the attached payment order a few days ago.

My questions are:

- Is it your signature on the document?
- If so, when did you sign it?
- If you signed it, then how to judge about your denial during the interview that you did not sign it?
- If you signed it, then to judge about what you told me regarding the fact that Banco BIC did not do anything to identify you and to check whether you were indeed allowed to sign this order (+ did not do a KYC investigation in this respect)?

5.5.12 Raikundalia reageerde diezelfde dag als volgt:

Please note that I do not recall signing the document you attached in your previous e-mail.

I confirm that it's my signature on the right side of the document. However, I do not recall this, as I stated in my interview.

In addition, note that this document is from Banco BIC Cabo Verde. Sonangol used to have accounts in EuroBic/ Banco BIC Portugal and probably in Banco BIC Angola, but not in Banco BIC Cabo Verde. All these banks are from different countries. I'm not aware about their shareholding structure nor the corresponding Management/ board of directors.

5.5.13 Het Handelsregister vermeldt met betrekking tot Esperaza onder meer het volgende:

Naam	Veloso, Jacinto Manuel / 29
Geboortedatum	03-07-1978
Infunctietreding	05-11-2015
Titel	Directeur A
Bevoegdheid	Gezamenlijk bevoegd (met andere bestuurder(s), zie statuten)
Uit functie	14-11-2017
Naam	Carvalho, Kid dos Santos / 30
Geboortedatum	31-08-1978
Infunctietreding	05-11-2015
Titel	Directeur A
Bevoegdheid	Gezamenlijk bevoegd (met andere bestuurder(s), zie statuten)
Uit functie	14-11-2017
Naam	Raikundalia, Sarju Chandulal / 31
Geboortedatum	13-04-1977
Infunctietreding	14-11-2017
Titel	Bestuurder A
Bevoegdheid	Gezamenlijk bevoegd (met andere bestuurder(s), zie statuten)
Uit functie	05-01-2018
Naam	Lemos, Manuel Lino Carvalho / 32
Geboortedatum	08-09-1977
Infunctietreding	14-11-2017
Titel	Bestuurder A
Bevoegdheid	Gezamenlijk bevoegd (met andere bestuurder(s), zie statuten)
Uit functie	05-01-2018

- 5.5.14 Uit het hieronder weergegeven document van de Kamer van Koophandel blijkt dat deze informatie pas op 2 februari 2018 is verwerkt in het Handelsregister en wel op verzoek van kandidaat-notaris Van Zundert van Clifford Chance.

Overzicht van opgave

Kamer van Koophandel

Online Registreren Handelsregister

Wijzigen Esperaza Holding B.V.

Datum gegenereerd

02-02-2018 16:09

KvK nummer

27010279

Bestuurder, Jacinto Manuel Veloso

Uttreden functionaris

Einddatum

14-11-2017

Bestuurder, Kid dos Santos Carvalho

Uttreden functionaris

Einddatum

14-11-2017

Nieuwe bestuurder

Ingangsdatum

14-11-2017

Gegevens natuurlijk persoon

Achternaam

Raikundalia

Voorna(naam)

Sarju Chandulal

Geboortedatum

13-04-1977

Geboorteland

Gegevens verwijderd door KvK

Geboorteplaats

Geslacht

Buitenlands adres

Straat huisnummer

Gegevens verwijderd door KvK

Postcode woonplaats

Land

Functietitel

Statutaire bepaalde functietitel	Ja
Functietitel	Bestuurder A
Bevoegdheid van de bestuurder	Gezamenlijk bevoegd

Nieuwe bestuurder

Ingangsdatum	14-11-2017
--------------	------------

Gegevens natuurlijk persoon

Achternaam	Lemos
Voorna(m)(en)	Manuel Lino Carvalho
Geboortedatum	05-09-1977
Geboorteland	
Geboorteplaats	
Geslacht	

Buitenlands adres

Straat huisnummer	Gegevens verwijderd door KvK
Toevoeging adres	
Postcode woonplaats	
Land	

Functietitel

Statutaire bepaalde functietitel	Ja
Functietitel	Bestuurder A
Bevoegdheid van de bestuurder	Gezamenlijk bevoegd

Verwerkingsverslag

Bijgaande document is elektronisch ontvangen bij de Kamer van Koophandel op 02-02-2018 16:10 van Krishna van Zundert in diens hoedanigheid als Kandidaat-Notaris

Op het document is een elektronische handtekening aangetroffen die gecontroleerd en correct is bevonden op 02-02-2018 16:10 door de KvK GX-Handtekeningservice.

Het bijbehorende digitale certificaat waarmee de handtekening is gezet is gecontroleerd en geldig en als niet-ingetrokken bevonden ten tijde van ondertekening.

De controle heeft plaatsgevonden op 02-02-2018 16:10 door de KvK GX-Certificaatvalidatieservice.

Certificaat details van Krishna van Zundert

T - Kandidaat-Notaris

SERIALNUMBER - 460719

C - NL

O - Krishna van Zundert

CN - Krishna van Zundert

Met serienummer

3c5323be81419a7b0facc102455dd019

Uitgegeven door

C - NL

O - KPN Corporate Market BV

CN - KPN Corporate Market CSP Organisatie CA - G2

- 5.5.15 Op 12 april 2022 mailde Drop aan Arends, notaris bij Clifford Chance te Amsterdam:

“Ons kantoor treedt op voor Esperaza Holding B.V. Op 2 februari 2018 heeft uw kandidaat Van Zundert blijkens bijgaande opgave namens (de directie van) cliënte een aantal wijzigingen doorgegeven en doorgevoerd in het Handelsregister. Het betrof de verwerking van een bestuurswissel die bijna 3 maanden eerder had plaatsgevonden. Graag verzoek ik u om mij te doen toekomen de (email-) en mogelijke andere correspondentie die u hierover met (de directie van) cliënte heeft gevoerd vergezeld van de stukken die u hiertoe zijn toegezonden. Ook zou ik graag van u vernemen of u eerder voor cliënte - dan wel haar directie(leden) - notariële diensten had verricht.”

- 5.5.16 Op 20 april 2022 reageerde Arends als volgt:

“Uit ons dossier blijkt dat de registratie van de bestuurswissel bij de kvk heeft plaatsgevonden op basis van een getekend aandeelhoudersbesluit d.d. 14 november 2017 dat wij van de aandeelhouders hebben ontvangen en op hun verzoek hebben laten verwerken bij de kvk. Ons kantoor heeft destijds voor Exem Energy opgetreden en u zult begrijpen dat ik om die reden geen verdere informatie waaronder email of andere correspondentie met u kan delen.”

- 5.5.17 De uitvoering door Banco Bic van de betalingsopdracht met betrekking tot het dividend op 17 november 2017 roept vragen op.

- 5.5.18 Onderstaande e-mail waarmee Da Silva Banco Bic verzocht om de betalingsopdracht uit te voeren, werd verzonden op de avond van 15 november 2017.

De: Mario Silva
Enviado: 15 de novembro de 2017 21:53
Para: internationalprivatebanking@bancobic.cv
Assunto: Esperaza
Anexos: Doc. Mario .PDF

Importância: Alta

Boa tarde,

Junto envio pedido de transferência bancária que agradecemos fosse efectuada.

Com os melhores cumprimentos,
Mário Silva

- 5.5.19 Op dat moment was er nog geen enkel (voltooid) schriftelijk bewijs van een bestuursoverdracht bij Esperaza. Omdat voor een rechtsgeldige betalingsopdracht de handtekening van minimaal één bestuurder A nodig was, diende dat bij gebreke van dat schriftelijk bewijs dus de handtekening van Carvalho of Veloso te zijn. Vaststaat dat geen van hen enige betalingsopdracht getekend heeft.
- 5.5.20 De hiervoor sub 5.5.4 ingekopieerde betalingsopdracht, die volgens Da Silva meegestuurd is met zijn e-mail aan Banco Bic van 15 november 2017, 21.53 uur, is gedateerd op 14 november 2017 en getekend door Da Silva, Lemos en Raikundalia. De handtekening - en het bestuurderschap B - van Da Silva zal bekend zijn geweest bij Banco Bic. Maar hoe zit dat ten aanzien van Lemos en Raikundalia? Verwezen zij in dit verband naar de volgende passage uit de schriftelijke weergave van het interview met Raikundalia op 30 mei 2022:⁵⁸

- 11 Moreover, in my particular case, remember that you need to sign payments, okay. So, if
12 another person comes in that day or the next day, whatever, you need to inform all the
13 banks about the new role and that person has to go through the compliance check with
14 the banks, so this can take one week, two weeks, one month, whatever the case is at the
15 bank.
- 16 MR VAN ANDEL: What can take up to one week or two months?
- 17 MR RAIKUNDALIA: To update the signatures in the banks.
- 18 MR VAN ANDEL: Ah, okay.
- 19 MR RAIKUNDALIA: So imagine.

⁵⁸ Bijlage 8, p. 48/49.

- 20 MR VAN ANDEL: How long does it normally take?
- 21 MR RAIKUNDALIA: That depends on the banks and depends on the country, okay.
- 22 MR VAN ANDEL: But normally how long?
- 23 MR RAIKUNDALIA: It can take up to I would say one week to one month or two months.
- 24 MR VAN ANDEL: One week, two months, for a----
- 25 MR RAIKUNDALIA: No, for the national banks, that is whatever -- when you go to the
- 26 national banks in Angola, that can take up to one week, okay, to update the signatures. If
- 27 you go to international banks, okay, that can take up to one month. Okay. And, of
- 28 course, during that period the company still runs and then you're obliged to be there to
- 29 sign whatever the duties, okay. So what the law says again----
- 30 MR VAN ANDEL: So that's what you mean, one week to one month -- one week more or less
- 31 national banks, one month more or less international banks.
- 32 MR RAIKUNDALIA: International banks, yeah.
- 33 MR VAN ANDEL: It is about that.
- 1 MR RAIKUNDALIA: Yes, to update the signature, okay.

- 5.5.21 Hoe dit zij, vaststaat dat Banco Bic de betalingsopdracht niet heeft uitgevoerd in de avond van 15 november 2017 en ook niet op 16 november 2017.
- 5.5.22 CEO van Banco Bic was op dat moment Teles. Hij was tevens voorzitter van de raad van bestuur van Banco Bic Angola en bestuurslid van EuroBic. Zoals in hoofdstuk 4 uiteengezet is Teles (naast Dos Santos) grootaandeelhouder van Banco Bic met een (indirect) belang van 37,5%.
- 5.5.23 Het ontslag van Dos Santos als bestuursvoorzitter van Sonangol was groot nieuws in Angola. Gevoeglijk kan worden uitgesloten dat Teles niet uiterlijk op 16 november 2017 wist van het ontslag van Dos Santos.
- 5.5.24 Nadat de Onderzoeker aan Raikundalia het hiervoor ingekopieerde en hierna verkort aangehaalde citaat uit het boek "Angola at the Crossroads, Between Kleptocracy and Development" had voorgehouden

This payment order arrived at EuroBIC, Portugal, the following day, 16 November. The bank, reportedly, expressed reservations about making the transfer because Isabel dos Santos had already been dismissed. Bank management then suggested the retroactive signing of the payment order to 14 November and did so with the transfer.

verklaarde Raikundalia het volgende:

- 29 MR VAN ANDEL: So these invoices - number 136 to 143 - were sent and is it so that EuroBic
30 said, "Oh, please, can you not date them----
31 MR RAIKUNDALIA: Yeah, they said that.
32 MR VAN ANDEL: -- on the 16th but on the 14th?"
33 MR RAIKUNDALIA: Yeah, they said that.

- 5.5.25 Bij e-mail van 25 oktober 2022 antwoordde Raikundalia op de vraag van de Onderzoeker welke persoon bij EuroBic hem dit gezegd had:

The Eurobic relationship manager was Dr. Ribeiro da Cunha.
All the interactions of Finance Department were done through with him.

- 5.5.26 Op de vraag of Da Cunha op 16 november 2017 wist van het ontslag van Dos Santos en Raikundalia op 15 november 2017 antwoordde Raikundalia eveneens bij e-mail van 25 oktober 2022 dat Da Cunha dat wist omdat hij (Raikundalia) het hem zelf verteld had.
- 5.5.27 Indien deze verklaring van Raikundalia juist is, betekent dit dat uiterlijk op 16 november 2017 EuroBic - en naar mag worden aangenomen ook Banco Bic met CEO Teles - geweten moet hebben van het ontslag van Dos Santos op 15 november 2017.⁵⁹
- 5.5.28 Pas op zijn vroegst op 17 november 2017 in de middag beschikte Banco Bic over mede door de beide bestuurders van Exem ondertekende exemplaren van de Resolutions en pas daarna zijn de betalingen uitgevoerd.

⁵⁹ In haar reactie op het concept-verslag schreef EuroBic: "(...) it is, according to your own findings in the draft report, highly doubtful whether mr Raikundalia and his statements can be regarded as trustworthy, since he is being accused of several fraudulent acts, among which, backdating."

- 5.5.29 Exem heeft op 6 februari 2018 opdracht gegeven aan EuroBic om het ontvangen dividendbedrag van EUR 52,6 miljoen over te boeken naar de Portugese vennootschap Terra Peregrin, zoals blijkt uit onderstaand document:

Exem Energy B.V.

To
Banco BIC
Av. António Augusto de Aguiar, 132
1050-020 Lisboa

Att: Dr. Nuno Ribeiro da Cunha

Fax: 00 351 21 0438994

Amsterdam, 6 February 2018

Matter: Bank transfer

Please proceed with the below bank transfer from our account Nr.
73187269.10.001 at Banco BIC Português:

Amount:..... 52.600.000 Euro (Fifty two millions six hundred thousand Euro)

Bank:..... Banco BIC Português

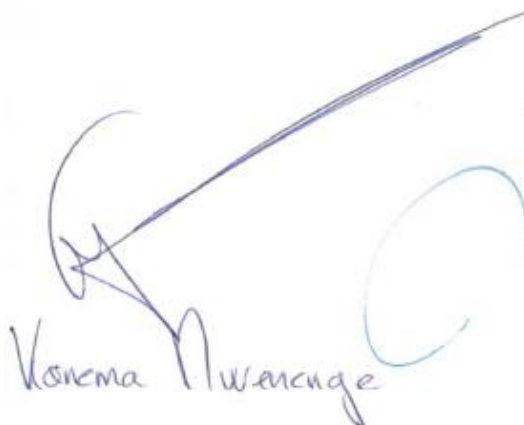
Beneficiary:..... Terra Peregrin

IBAN:..... PT50 007900006433965210159

Swift Code:..... BPNPPTPL

Ref:..... Loan on behalf of the Shareholder

Yours sincerely,

Robert van Lier

Orlyplein 10
1043 DP Amsterdam
The Netherlands

- 5.5.30 Dos Santos is enig bestuurder van Terra Peregrin en houdt 99,83% van de aandelen, zoals blijkt uit onderstaande uittreksels:

Certidão Permanente
Código de acesso: 2187-0531-2435

A entrega deste código a qualquer entidade pública ou privada dispensa a apresentação de uma certidão em papel.(artº 75º, nº5 do Código do Registo Comercial)

Matrícula
NIPC: 513301011 Firma: TERRA PEREGRIN, S.A. Natureza Jurídica: SOCIEDADE ANÓNIMA Sede: Avenida da Liberdade, n.º 190, 1.º-B Distrito: Lisboa Concelho: Lisboa Freguesia: Santo António 1250 147 Lisboa Objecto: a prestação de serviços de gestão e todos os demais que lhe sejam acessórios, nomeadamente de apoio administrativo, elaboração de estudos e projectos de investimento. Capital: 51.000,00 Euros CAE Principal: 70220-R3 Data do Encerramento do Exercício: 31 Dezembro Forma de Obrigar: a) Pela assinatura do presidente do conselho de administração, ou pela assinatura do vice presidente ou pela assinatura do administrador único; b) Pela assinatura de um ou mais procuradores Prazo de duração dos(s) Mandato(s): Quadriénio 2020/2023 - Administradora Única; Fiscalização Quadriénio 2018/2021 Órgãos Sociais/Liquidatário/Administrador ou Gestor Judicial: ADMINISTRADOR ÚNICO: Nome: ISABEL JOSÉ DOS SANTOS NIF/NIPC: 266335993 Cargo: Administradora Única

CARLA CARLÃO

Aceder à Área Reservada

Sair

JUSTIÇA.GOV.PT

BENEFICIÁRIO EFETIVO / REGISTO

Registo Central do Beneficiário Efetivo

Consulta Declaração

Dados da entidade sujeita

Firma ou denominação:	TERRA PEREGRIN, S.A.
Número de identificação fiscal:	513301011
País de residência ou sede:	PORTUGAL
Natureza jurídica:	032
CAE:	Não Disponível
Identificador único de entidades jurídicas:	Não Disponível
Morada:	Avenida da Liberdade, n.º 190, 1.º-B 1250-147
Distrito:	110666
Concelho:	110666
Freguesia:	110666
Endereço eletrónico institucional:	rcbe_geral@gmail.com

Dados Beneficiário

Nome(s) próprio(s):	Isabel José
Apelido:	dos Santos
Data de nascimento:	20/04/1973
Nacionalidade(s):	FEDERAÇÃO DA RÚSSIA,
O BE é menor de idade?:	Não
O BE é maior acompanhado?:	Não
Fonte informação:	Declaração prestada pela própria e decorrente do dever previsto nos art.ºs 23.º e 24.º da Lei n.º 83/2017, de 18 de Agosto, ficando os elementos arquivados no escritório da Declarante, Filipa Yglesias de Oliveira, Advogada, pelo período de sete anos.

Interesse Detido

Beneficiário da entidade
Isabel José dos Santos
Detém propriedade ou controlo da entidade:
Sim
Tipo de ativos:
Ações ou Quotas
Percentagem no capital social:
99,83 %
Tipo de detenção:
Propriedade
Estrutura da detenção:
Direta
Detém direitos de voto:
Sim
Percentagem no capital social:
99,83 %
Tipo de detenção:
Associada à propriedade de ações ou outros direitos de participação

5.5.31 Ruim twee jaar en acht maanden later - op 20 oktober 2020 - stond er op de rekeningen van Terra Peregrin blijkens onderstaande mutatie-overzichten nog EUR 28.281.495,47 resp. USD 450.000,=. Waar de rest van het geld gebleven is, is niet duidelijk.

PRIVATE BANKING				TERRA PEREGRIN PARTICIPACOES SGPS S A AV LIBERDADE 190 1 B 1250-147 LISBOA			
NIB: 007900006433965210159 Extracto de 20-01-01 a 20-10-13 6433965210001 EUR Depósitos à Ordem				20-10-13	14:47:42	Pag.	1
Data	Documento	Tipo de movimento	Débito	Crédito	Saldo após movimento	Valor	
		SALDO ANTERIOR			28.852.877,43		
20-01-10	236414784	SEPA PT5000330000455	268.000,00-	0,00	28.584.877,43	01-10	
20-01-10	236414786	Com TRF créed SEPA+ balcão	5,50-	0,00	28.584.871,93	01-10	
20-01-10	236414788	Imp. Selo s/ comissão	0,22-	0,00	28.584.871,71	01-10	
20-01-10	236414790	Com TRF créed SEPA+ balcão	19,50-	0,00	28.584.852,21	01-10	
20-01-10	236415312	Imp. Selo s/ comissão	0,78-	0,00	28.584.851,43	01-10	
20-01-13	238326535	PAG.DUC. 0770 15679007404	674,00-	0,00	28.584.177,43	01-13	
20-01-13	238326539	Pagamento TSU n° 23832653	880,72-	0,00	28.583.296,71	01-13	
20-01-15	240132267	Op.646675539 REEMBOLSO SU	22.718,00-	0,00	28.560.578,71	01-15	
20-01-15	240132269	Com TRF créed intrabancári	1,60-	0,00	28.560.577,11	01-15	
20-01-15	240133991	Imp. Selo s/ comissão	0,06-	0,00	28.560.577,05	01-15	
20-01-15	240133785	Op.646675576 REEMBOLSO SU	350.000,00-	0,00	28.210.577,05	01-15	
20-01-15	240133787	Com TRF créed intrabancári	1,60-	0,00	28.210.575,45	01-15	
20-01-15	240133789	Imp. Selo s/ comissão	0,06-	0,00	28.210.575,39	01-15	
20-01-16	241063637	OPE20/600201 Com Não SEPA	56,37-	0,00	28.210.519,02	01-16	
20-01-16	241063645	OPE20/600201 Não SEPA + e	12.218,33-	0,00	28.198.300,69	01-16	
20-01-27	249150372	OPE20/600201 Com Não SEPA	8,67-	0,00	28.198.292,02	01-21	
20-02-27	275105845	Pagamento TSU n° 27510584	884,80-	0,00	28.197.407,22	02-27	
20-02-27	275105849	PAG.DUC. 0770 15669007516	674,00-	0,00	28.196.733,22	02-27	
20-02-27	275108093	SEPA PT5000180003223	1.688,05-	0,00	28.195.045,17	02-27	
20-02-27	275108095	Com TRF créed SEPA+ balcão	5,50-	0,00	28.195.039,67	02-27	
20-02-27	275108097	Imp. Selo s/ comissão	0,22-	0,00	28.195.039,45	02-27	
20-05-06	320839712	SEPA de REEMBOLSOS A RESI	0,00	89.862,10	28.284.901,55	05-06	
20-09-02	414980446	SEPA PT5000180003223	1.704,59-	0,00	28.283.196,96	09-02	
20-09-02	414980448	Com TRF créed SEPA+ balcão	5,50-	0,00	28.283.191,46	09-02	
20-09-02	414980450	Imp. Selo s/ comissão	0,22-	0,00	28.283.191,24	09-02	
20-09-02	414981305	SEPA PT5000180003223	1.690,05-	0,00	28.281.501,19	09-02	
20-09-02	414981307	Com TRF créed SEPA+ balcão	5,50-	0,00	28.281.495,69	09-02	
20-09-02	414981309	Imp. Selo s/ comissão	0,22-	0,00	28.281.495,47	09-02	
SALDO DA CONTA EM EUR					28.281.495,47		
PTE					5.669.930.775,00		

PRIVATE BANKING				TERRA PEREGRIN PARTICIPACOES SGPS S A AV LIBERDADE 190 1 B 1250-147 LISBOA			
NIB: 007900006433965215106 Extracto de 20-01-01 a 20-10-13 6433965215001 USD Depósitos à Ordem M/E				20-10-13	14:47:51	Pag.	1
Data	Documento	Tipo de movimento	Débito	Crédito	Saldo após movimento	Valor	
SALDO DA CONTA					450.000,00		

5.5.32 Dit alles toont aan dat de op 15 november 2017 door Dos Santos geïnitieerde handelingen die op 17 november 2017 resulteerden in een betaling door Esperaza aan Exem van EUR 52,6 miljoen, louter haar eigen belangen (daaronder begrepen de belangen van haar echtgenoot Dokolo) dienden.

5.6 De ontwikkelingen vanaf december 2017

5.6.1 Op 7 december 2017 mailde Henriques van Sonangol aan United:

We just received an information from Exem Energy regarding Esperaza's dividends distribution and dividends tax payment to Holland authorities. Sonangol, as shareholder of Esperaza as far we know, did not sign any document or participate in any shareholders meeting to deliberate such dividends distribution. Could you please inform us if you have any knowledge regarding this matter? Furthermore, could you please send us a recent copy of commercial register of Esperaza, which states the allowed signatory of Esperaza. Also, in the last year is there any measure decisions made on behalf of Esperaza that you have knowledge?

5.6.2 Op 8 december 2017 mailde Henriques aan United:

I did try to call you today regarding my email yesterday because Sonangol is skeptical of all the documentation you sent us today. All the actions taken on behalf of Sonangol in the last month, or so, at the board of Esperaza Holding are not in accordance with Angola State strategic decisions. United Trust and Exem Energy will receive a formal communication from the Angola State today. Furthermore, we advise United Trust not to take further actions regarding any the resolutions sent to you from Exem and wait for further instructions from Sonangol and Exem, jointly.

5.6.3 Eveneens op 8 december 2017 schreef Sonangol aan United:

Regarding the subject above, we would like to acknowledge the reception of the Resolutions of the General Meeting of Esperaza Holding B.V. and the Written Resolution and Confirmations of the Board of Esperaza Holding B.V.

We find it imperative to express at this time, our dissatisfaction with the process of changes which have occurred at Esperaza Holding B.V. over the past few weeks, on behalf of Sonangol E.P. as no evidence has been provided that the resolutions set forth in the above mentioned documents did result from resolutions by the Executive Board of Directors of our company. Consequently, any actions regarding all the mentioned resolutions will not be accepted by Sonangol E.P. and any related ongoing actions should be stopped immediately.

Furthermore, we inform you that Sonangol E.P will formally inform the General Attorney of the Republic of Angola and the Dutch and Portuguese Authorities of all circumstances surrounding these resolutions and will take all the necessary legal measures to protect the interests of the Angolan state.

Finally, and for your reference, we are sending attached the public deed dated November 15th, 2017, replacing the previous Board of Directors of Sonangol E.P.

5.6.4 In een mail van 10 december 2017 reageerde Da Silva onder meer als volgt:

2. The decisions taken on November 14, 2017 have been taken by the appropriate Boards of Sonangol and by the appropriate Boards of Esperaza. I have some problems understanding the reason you attached the decision to change the Board of Directors of Sonangol of the 15th when these decisions were taken the 14th. It goes without saying that Sonangol is represented at each moment by the persons legally appointed to represent Sonangol.

3. To the best of our knowledge, after the 15th November, all Esperaza decisions were effectively suspended. The new directors did not take any further decisions (after the dividends distribution).

4. The dividends have been distributed and the funds have been credited on the bank account of Sonangol. It is not possible to state Sonangol does not "accept" the decisions and at the same time to keep the funds (which are in its bank account for almost a month). Also, the payment of taxes is a direct consequence of the dividend distribution (as you are aware since we discussed this personally a dozen times). It is not possible to receive the dividends and to stop the ongoing actions, i.e., the payment of taxes.

(...)

- 5.6.5 Op 15 december 2017 werd vanaf de rekening van Esperaza bij EuroBic een bedrag van EUR 11.835.000,= aan dividendbelasting overgemaakt aan de belastingdienst.

EuroBic
PRIVATE

0079/0770

Exmo(a) Snr(a)
ESPERAZA HOLDING B.V.
STRAWINSKYLAAN 411 1077XX AMSTERDAM
POSTBUS 79141 1070 ND AMSTERDAM
Países Baixos

Contr. N° 712255443
Nota de lançamento N° 546182421

PRIVATE BANKING , 15 de Dezembro de 2017

Efectuámos a débito na V/conta D/O 6913917410001, os seguintes movimentos, com data valor de 2017-12-15, referente à transferência a crédito SEPA 546182421 com referência 001758032DIB20171101 :

Destinatário: Nome : DUTCH TAX AUTHORITIES BELASTINGDIEN
BIC/IBAN: INGBNL2A NL26INGB0000441290
Banco : ING BANK NV AMSTERDAM

Valor da Transferência.	11.835.000,00	EUR
Com SEPA Pontual Balcao	4,50	
Imp. Selo s/ comissão	0,18	
Com SEPA Pontual Balcao>=100.000Eur	15,50	
Imp. Selo s/ comissão	0,62	

- 5.6.6 Op 17 december 2017 mailde Madhavi Gosavi van Norton Rose Fulbright aan o.a. Da Silva:

I have been asked to respond on behalf of Sonangol. Further to your email of 13 December 2017, Sonangol would like to reiterate that they reject the validity of the resolutions alleged to have been adopted on 14 November 2017, including the dividend resolution, and Sonangol's rights are reserved in that respect. However, Sonangol agrees that for the time being Esperaza Holding BV should make the filing with the Dutch tax authorities required for a dividend distribution and pays the 15% withholding tax (of EUR 11,835,000) that would be due would the distribution have been valid. Please take care of the appropriate action.

5.6.7 Op 20 december 2017 reageerde Da Silva onder meer als volgt:

It goes without saying we believe the behavior of Sonangol is irresponsible and non-coherent: (i) on December 7th (17:49) we received an e mail from Mr. Bruno Henriques stating "we do not authorize the payment" of the WHT; (ii) on December 8th a formal letter was addressed to United Trust stating Sonangol would not accept the resolutions adopted by the company and stating "any ongoing actions should be stopped immediately" and that Sonangol would inform the General Attorney of Angola and the Dutch and Portuguese Authorities of "all circumstances surrounding these resolutions"; (iii) on December 17th (14:01), two days after expiration of the payment period, we received an e mail from Mr. Nelson Silva stating that "different from our previous email, we meanwhile understand that the amount of the 15% withholding tax was withheld by the company from the payment made to Sonangol" and that "the tax authorities may impose a penalty even if the filing is made/amount is paid only a few days late"; (iv) finally, on December 17th (11:50), Sunday, again two days after expiration of the payment period, we received an e mail from you stating "we should disregard Nelson's email" and that "Sonangol agrees that for the time being (...?) Esperaza Holding BV should make the filing with the Dutch tax authorities required for a dividend distribution and pays the 15% withholding tax".

5.6.8 Op 4 januari 2018 stortte Sonangol het op 13 oktober 2017 door haar ontvangen bedrag van AKZ 11.888.704.792,= terug naar de rekening van Exem Energia:

 BancoBIC			
		EXEM - ENERGIA E INVESTIMENTOS SA RUA RAINHA GINGA 177 5 LUANDA ANGOLA	
Data Serviços Centrais , 11 de Setembro de 2018			
Referência 298510667	Moeda AKZ	Data Valor 2018-09-11	
Detalhe			
De acordo com as instruções recebidas, procedemos nesta data ao crédito da conta D/O nº 394751315001 , pela importância de AKZ 11.888.704.792,00 , com data-valor de 2018-01-04.			
Por ordem de: SONANGOL E.P. Motivo:		Cnt: 132301740	

- 5.6.9 Op 5 januari 2018 nam de *Meeting of Holders of Shares A of Esperaza Holding B.V.* de volgende schriftelijke besluiten:

THE A CLASS MEETING HEREBY RESOLVES:

1. to, in as far as he is a member of the Board, dismiss Mr. Manuel Lemos, born on 6 September 1977 in Luanda, Angola, as managing director A of the Company with immediate effect;
2. to, in as far as he is a member of the Board, dismiss Mr. Sarju Raikundali, born on 13 April 1977 in India, as managing director A of the Company with immediate effect;
3. to, in as far as he is not a member of the Board, (re-)appoint Mr. Jacinto Manuel Veloso, born on 3 July 1978 in Angola, as managing director A of the Company with immediate effect;
4. to, in as far as he is not a member of the Board, (re-)appoint Mr. Kid dos Santos Carvalho, born on 31 August 1978 in Luanda, Angola, as managing director A of the Company with immediate effect;

- 5.6.10 In een AvA van Esperaza op 15 januari 2018 werd besloten “*to revoke, in as far as adopted, the written resolution of the general meeting dated 14 November 2017 concerning the dissolution (ontbinding) of the Company.*” Sonangol stemde voor dit besluit en Exem tegen, waarmee het besluit was aangenomen.

- 5.6.11 De notulen van die vergadering⁶⁰ bevatten onder meer de volgende passage (n.b. Pereira trad in de vergadering op als gevolmachtigde van Exem):⁶¹

Mr. Pereira indicated that on decision-making, he would like again to call the attention to the fact that Sonangol has changed in its behaviour as co-shareholder of the Company and that this is a serious problem for Exem. He indicated the Company has always been a Company in which its corporate governance rules state very clearly that Exem, even though it is a minority shareholder, it holds the operational control of the Company and that this is very clear in a number of agreements signed by the board of Sonangol, the board existing in 2006 in which the CEO was Mr. Vicente (if he is not wrong). Mr. Pereira indicated that also on the other hand the fact that Sonangol decided to appoint two directors against the will of Exem, against the very clear position of Exem represents a direct breach of the shareholders agreement, of the side letter signed by Mr. Vicente himself (if he is not wrong) and so, considering this, he would just like to say that Exem will be forced to take all consequences out of this decision and that he would like just to have a very simple answer stated on the minutes. Mr. Pereira indicated he would like Sonangol to recognise if it knows or if Sonangol does not know the side letter signed the same day of the shareholders agreement.

The chairman indicated no comments from Sonangol side.

- 5.6.12 Op 25 januari 2018 schreef Exem Energia namens Exem aan Sonangol:

We have received in our bank account the amount of AKZ 11,888,704.792-00, in which the transferor is Sonangol EP, and we are unable to reconcile this payment with any outstanding debt.

We do not understand the reason for this transfer, and hereby request that you provide us with clarification of the reasons for this act.

In the event the transfer corresponds to a lapse in services, we hereby declare that we are available to reverse the situation, and make the transfer.

⁶⁰ Verzoekschrift Sonangol, productie 16.

⁶¹ In zijn reactie op het concept-verslag schreef Da Silva: *"In fact, it was restated by the secretary of that meeting - Mr. Geert-Jan [Van Rijthoven, toevoeging Onderzoeker] acting as legal advisor of Sonangol - on page 9 that "the other 3 resolutions [i.e., including the resolutions regarding the dividends distribution] were not revoked". So, as mentioned, here we have a clear alignment related to the distribution of dividends to Sonangol and to Exem. Please be aware that Exem representative, notably, Mr. Pereira, asked "Why Sonangol do not revoke everything?" [i.e., all four resolutions of November 2017]. And Sonangol restated that they just wanted to revoke the dissolution decision."* De Onderzoeker begrijpt dit aldus dat Da Silva wil betogen dat, omdat alleen het besluit tot ontbinding herroepen werd, de overige besluiten in stand bleven en (dus) rechtsgeldig waren. Da Silva verliest hier uit het oog dat indien besluiten *nietig* zijn (zoals hierna sub 6.3.19 geconcludeerd wordt), die nietigheid absoluut is en niet hoeft te worden ingeroepen door partijen. Los daarvan is duidelijk dat Van Rijthoven noch de nieuwe bestuurders van Sonangol in januari 2018 kennis droegen van wat zich tussen 14 en 17 november 2017 precies had voorgedaan.

5.6.13 Op 28 februari 2018 reageerde Sonangol als volgt:

1. Sonangol E.P., made the reversal in the amount of AKZ 11,888,700,792.00 to your account, because we felt there was no legal or contractual basis to justify receiving the same in that currency;
2. With regard to the payment for participation in the company Esperaza Holding B.V., you may recall that under the terms of the *Share Purchase Agreement* entered into on 21-12-06 between Exem Energy B.V. and Sonangol, E.P., regarding the sale and transfer of 40% of the share capital of this company, in favour of Exem Energy B.V., payment of the transaction shall be made in the referenced currency, as provided in this contract;
3. Likewise, our position remains the same, unless we identify valid legal bases to accept the transfer in a currency different from the Euro. In this sense, any amount to be received without that backing will be promptly reversed, in strict observance of the most elementary financial and banking rules and procedures.

5.6.14 In haar reactie van 21 maart 2018 verwijst Exem Energia namens Exem als rechtvaardiging voor de Kwanza-betaling naar de hiervoor aangehaalde correspondentie van 30 juni, 31 augustus, 20 september, 13 oktober en 9 november 2017. Zij sluit haar brief als volgt af:

Bearing the above in mind and the attached documents, we understand that it is clear: (i) the change of contractual conditions of the SPA; (ii) the justification for such change; (iii) the discharging nature (*natureza liberatória*) of the payment; (iv) and the fact that this does not substantiate a self-contracting act (*negócio consigo mesmo*), as mentioned in the presentation of results press conference of Sonangol. Without prejudice to the foregoing, and in case Sonangol has any remaining doubt, we hereby request that you contact us and we will try to clarify any doubt or question immediately.

In this context, bearing the above in mind and as mentioned in item 3 of your notice, we will return the reversed amount (*quantia estornada*).

5.6.15 Op 18 april 2018 reageerde Sonangol:

With regards to the subject and in response to your letter dated 21 March 2018, we inform you that we do not see any legal grounds for the acceptance in Kwanzas of the payment executed by the company Exem - Energia e Investimentos SA nor for any cancellation of interest, inter alia given that any alleged acceptance under these terms was not formally approved by the Board of Directors of Sonangol E.P., as established in Article 47 °, No.1, j), of the Law No. 11/13, of September 3 (State Own Companies Law) and Article 15°, j), of the Organic Statute of Sonangol E.P., approved by the Presidential Decree No. 222/17, of September 27.

It is Sonangol's understanding that any decisions regarding the payment in Kwanzas of the purchase price under the Share Purchase Agreement entered into on December 21st 2006 and the cancellation of interest in respect thereto, have been taken with a clear conflict of interest in accordance with Article 429.º, No. 5 of the Companies Act (Law No. 1/04, of February 13), damaging and undermining Sonangol's interests and on the other hand unreasonably favouring Exem Energy B.V.

We inform you that if Exem Energy B.V. shall not pay the remaining amount of the purchase price and its interest in Euros in accordance with the aforementioned Share Purchase Agreement, Sonangol reserves the right to use all legal means at its disposal (including, but not limited to, for breach of contract). In this respect, any amount to be received in Kwanzas in respect of the acquisition of the shares in Esperaza Holding B.V. and the cancellation of interest, shall be promptly reversed by Sonangol.

- 5.6.16 In haar reactie van 30 juli 2018 verwijst Exem Energia namens Exem wederom naar de hiervoor sub 5.6.14 aangehaalde correspondentie en vervolgt zij:⁶²

⁶² In zijn commentaar op deze passage in het concept-verslag merkte Raikundalia op: "As stated in my interview and also in my witness statement together with the several additional documentation provided, there is not devaluation on the change of currency since the amount were to be immediately allocated to pay the imports (invoices related to the refined products). This is explained in detailed in the several documentation provided."

In antwoord op de vraag van de Onderzoeker hoe deze stelling zich verhoudt tot het feit dat Sonangol kennelijk in staat was om het gehele bedrag van bijna AKZ 12 miljard reeds in januari 2018 terug te betalen aan Exem Energia, schreef Raikundalia onder meer: "As you may understand I'm not in a position to comment what Sonangol Management did in 2018 or does currently."

3. We note that it is not the responsibility of Exem to confirm if a contractual declaration of Sonangol is sustained on a previous decision of its Board of Directors (article 428.1 of the Angolan Corporate Law). In any case, we would find strange if such agreement would be subject to a mandatory previous decision of the Board of Directors of Sonangol.
4. Contrary to your statement, no interest was canceled. All interest due was calculated and paid up until the day the principal was paid, as agreed between the parties of the SPA. The only interest Exem did not pay was the interest corresponding to the period after the payment date. We understand Sonangol would agree it has no right to such payment (since the payment was anticipated and in accordance with the law).
5. We would like to make clear there is no conflict of interest. First, because the agreement was made by Mr. Paulino Jerónimo. And second because the driver that lead to the anticipation of the payment was originated by Sonangol itself.
6. As per January 2018, Sonangol suddenly changed course and rejected the above (which was later explained by letter of 28 February 2018). Sonangol has seen fit to, repeatedly, retransfer the Remainder and Interest (in Kwanzas) to Exem. This course of dealing lacks valid legal bases and is for Sonangol's risk and liability. In light of the volatility of the Kwanza, we would like to be absolutely clear - the funds are available for Sonangol; the exchange risk lies exclusively with Sonangol. Please note that Exem completed its payment on October 13, 2017 and Sonangol returned those funds on January 4, 2018. Since then, Kwanza has devaluated 35% against the EUR.
7. Should Sonangol nevertheless accept payment of the Remainder and Interest in Kwanzas, Exem continues to be willing and able to transfer the funds at issue to Sonangol.

5.6.17 Sonangol reageerde op 12 oktober 2018:

We refer to your letter dated 30 July 2018, in which you state that Exem Energy B.V. (Exem) has paid for and discharged its obligations under the share purchase agreement dated 21 December 2006 (the SPA), made between Sociedade Nacional de Combustíveis de Angola – Empresa de Pública (Sonangol) as seller, Exem as buyer and Esperaza Holding B.V. (Esperaza) as company.

You state that Sonangol and Exem allegedly agreed that the repayment of Remainder and Interest (as defined in clause 3.3 of the SPA) should be made in Kwanza, and that Mr Paulino Jerónimo made this agreement on behalf of Sonangol on 31 August 2017. Furthermore, you state that receipt of the Remainder and Interest was allegedly confirmed by Sonangol by means of a letter dated 9 November 2017.

In contrast to your statement in this regard, it clearly appears from the face of the letter of 31 August 2017 that it was signed on behalf of Ms Isabel dos Santos. Furthermore, this letter was sent by Ms Isabel dos Santos on behalf of Sonangol and not by Mr Paulino Jerónimo. The fact that Mr Paulino Jerónimo signed the letter of 31 August 2017 on behalf of Ms Isabel dos Santos does not mean that Mr Paulino Jerónimo entered into the disputed agreement with Exem on behalf of Sonangol.

Ms Isabel dos Santos was unauthorised to represent Sonangol in respect of, inter alia, entering into agreements to deviate from the arrangements in respect of the repayment of the Remainder and Interest as laid down in the SPA, because of a lack of authorisation of Ms Isabel dos Santos by the board of directors of Sonangol to that extent, because of the lack of decision-making by the board of directors of Sonangol to amend the existing arrangements in respect of the repayment of the Remainder and Interest, and because of a conflict of

interest of Ms Isabel dos Santos in her capacity as chairwoman of Sonangol on the one hand and her capacity as ultimate beneficial owner of Exem on the other hand.

As a result, the agreement to deviate from the arrangements in respect of the repayment of the Remainder and Interest as laid down in the SPA is invalid. In this context, Sonangol emphasises that Ms Isabel dos Santos (and thus Exem) knew or ought to have known at the moment of (aiming to) enter(ing) into said agreement that Ms Isabel dos Santos was unauthorised to represent Sonangol under the given circumstances and that Ms Isabel dos Santos had a conflict of interests. In light of these circumstances, Exem cannot maintain its position that it is not the responsibility of Exem to confirm if a contractual declaration of Sonangol is sustained on a previous decision of its board of directors, as Ms Isabel dos Santos knew or ought to have known that she was unauthorised to represent Sonangol in a transaction, in which her personal interests were at stake and, moreover, as the chairwoman of Sonangol knew or ought to have known that any transaction that is signed by individual board members on behalf of the board should be preceded by a board resolution to that effect.

Therefore, there was no legal basis for the repayment of the Remainder and Interest in Kwanza. Because of the lack of such legal basis, Sonangol has previously retransferred the amount in Kwanza. Exem has not complied with its obligation to pay the Remainder and Interest in Euro in accordance with the arrangements as laid down in the SPA.

Because of the foregoing, the declarations as laid down in the letter of 9 November 2017 sent by Ms Isabel dos Santos – by means of which Ms Isabel dos Santos confirmed receipt of the repayment of the Remainder and Interest and allegedly confirmed that all obligations of Exem under the SPA in this respect were fully released and discharged (including the release and discharge of the right of pledge) – are incorrect. The obligations of Exem under the SPA (or the right of pledge) were not released and discharged. For completeness sake, Ms Isabel dos Santos was – on the basis of the same reasons as set out above – unauthorised to represent Sonangol in respect of the letter of Sonangol dated 9 November 2017. The declarations included in the letter of 9 November 2017 can therefore not be attributed to Sonangol.

Because Exem to date has not complied with its obligations under the SPA, Sonangol hereby requests and – to the extent necessary – formally demands payment of EUR 72,801,461.47, being the Remainder and Interest in Euro in accordance with the arrangements as laid down in the SPA. Such payment should be fully and unconditionally received by Sonangol within fourteen (14) days from the date of this letter.

5.6.18 Diezelfde dag schreef de advocaat van Sonangol aan de advocaat van Exem:

Thank you for your availability to discuss on short notice this afternoon. As mentioned, the letter by Sonangol of 12 October was intended to reserve rights in reply to Exem's letter of 30 July and was scheduled to be sent out in the beginning of September. Geert-Jan van Rijthoven during his meeting with Jorge Brito Pereira on 3 September in Lisbon did announce that Sonangol would send a formal reply to Exem's letter. However, for administrative reasons this reply letter had been dispatched only on 12 October.

During the recent settlement negotiations in Lisbon good progress had been made and Sonangol was very much looking forward to meeting Exem and its advisers in the first week of November to discuss the draft term sheet. Sonangol is therefore fully committed to continue settlement negotiations; Geert-Jan van Rijthoven will soon send a draft term sheet to Jorge Brito Pereira. In the meantime, I have learned that the general counsel of Sonangol spoke with Mario Silva this afternoon and agreed on continuing the negotiations and meeting in Lisbon in the first week of November.

- 5.6.19 Deze onderhandelingen duurden voort tot in 2019 en hebben uiteindelijk niet tot een finale schikking tussen partijen geleid.
- 5.6.20 Op 17 oktober 2018 heeft Exem arbitrageprocedure NAI 4687 aanhangig gemaakt. In deze procedure vorderde Exem, kort gezegd, een verklaring voor recht dat zij in oktober 2017 haar betalingsverplichtingen onder de SPA is nagekomen, dat Sonangol verplicht is alsnog betaling in Kwanza's (tegen de wisselkoers van 13 oktober 2017) als betaling voor de aandelen te aanvaarden en dat het pandrecht op de aandelen is vervallen. Sonangol heeft tegenvorderingen ingesteld die - na wijziging - onder meer neerkomen op een verklaring voor recht dat de SPA en de leveringsakte van de aandelen in Esperaza nietig zijn wegens strijd met de openbare orde en goede zeden. Het Scheidsgerecht heeft op deze vorderingen over en weer beslist op de wijze als hiervoor sub 3.3 weergegeven.
- 5.6.21 Da Silva heeft tegenover de Onderzoeker de stelling ingenomen dat er door Sonangol essentiële documenten zijn achtergehouden voor de Angolese autoriteiten, voor de arbiters en voor de Ondernemingskamer.⁶³ Hij heeft daarbij met name het oog op een waarderingsrapport van Duff & Phelps van 28 oktober 2018 en op een besluit van het bestuur van Sonangol van 19 februari 2019. Verwezen zij in dit verband naar zijn notitie die als **bijlage 20** gehecht is aan dit verslag. De documenten die volgens Da Silva zijn achtergehouden, zijn als annexes 1 en 2 bij de notitie gevoegd.
- 5.6.22 Naar de Onderzoeker begrijpt is het standpunt van Da Silva dat uit deze documenten zou blijken dat er niets mis was met de verwerving van aandelen Esperaza door Exem in 2006 en dat het bestuur van Sonangol in februari 2019 zelf instemde met de voorliggende ontvlechting "*under the terms of the final Settlement Agreement.*"

⁶³ Dat laatste blijkt niet uit het opschrift van bijlage 20, maar heeft hij in andere stukken - en in het interview met hem - wel verwoord.

- 5.6.23 Opmerking verdient in de eerste plaats dat de verwerving in 2006 van aandelen Esperaza door Exem geen onderdeel uitmaakt van de onderzoeksopdracht.
- 5.6.24 Voorts dient in het oog gehouden te worden dat als die verwerving nietig geweest is, zoals de arbiters geoordeeld hebben, die nietigheid *absoluut* is en *onbeperkt* in de tijd. Documenten die ca. 12 jaar later worden opgemaakt (in 2018/2019) kunnen daar geen verandering in brengen.
- 5.6.25 Ten slotte verdient opmerking dat het eerste deel van de onderzoeksopdracht zich concentreert op de gebeurtenissen in de tweede helft van 2017, meer in het bijzonder in november 2017. De notitie van Da Silva noch de daarbij gevoegde annexes laten enig licht schijnen op die gebeurtenissen. Hetzelfde geldt m.m. ten aanzien van het tweede deel van de onderzoeksopdracht, dat nog onderhanden is en dat zich concentreert op feiten die zich in de eerste helft van 2020 hebben voorgedaan. De vraag waarom het uiteindelijk in 2019 niet tot een definitieve schikking tussen partijen is gekomen, als gevolg waarvan de arbitrageprocedure is voortgezet, maakt geen deel uit van de opdracht van de Onderzoeker.
- 5.6.26 Om deze redenen zal de Onderzoeker verder niet ingaan op de inhoud van de notitie en de annexes. Door deze stukken wel aan het verslag te hechten is de Ondernemingskamer in de gelegenheid om zich hierover zelf een oordeel te vormen.

6 Analyse van de ontwikkelingen in 2017 en 2018

6.1 Inleiding

6.1.1 In r.o. 2.31 van de Beschikking overwoog de Ondernemingskamer:

3.21 De op 14 november 2017 genomen besluiten leveren naar het oordeel van de Ondernemingskamer gegronde redenen op om aan een juist beleid en juiste gang van zaken van Esperaza te twijfelen. Zo roepen om te beginnen de *timing* en de haast waarmee de besluiten zijn genomen vraagtekens op. De besluiten zijn genomen de dag voorafgaand aan het ontslag van Dos Santos als *Chairwoman of the Board* van Sonangol. Onverklaard is voorts gebleven waarom de zittende bestuurders A met onmiddellijke ingang zouden moeten

worden vervangen. Opvallend is ook de snelheid waarmee het nieuwe bestuur vervolgens goedkeuring aan de dividenduitkering heeft verleend. Ten slotte valt de stelling van Exem dat thans wel dividend kon worden uitgekeerd terwijl dividenduitkering in de afgelopen jaren steeds had moeten wachten op het voltooiën van een fiscale herstructurering van Sonangol – die er volgens Exem op was gericht dat Sonangol niet langer 15% dividendbelasting verschuldigd zou zijn – lastig te verenigen met het gegeven dat deze fiscale herstructurering op 14 november 2017 kennelijk nog niet was afgerond, aangezien 15% dividendbelasting is ingehouden en afgedragen. De hiervoor omschreven gegronde redenen voor twijfel rechtvaardigen een onderzoek bij Esperaza.

6.1.2 In r.o. 3.16 t/m 3.18 overwoog de Ondernemingskamer:

De Kwanza-betaling

3.16 Sonangol en Esperaza hebben voorts aangevoerd dat de gang van zaken rond de betaling in Kwanza's in het najaar van 2017 een poging tot verdere verduistering betreft. Zij voeren aan dat de betaling in Kwanza's plaatsvond op het moment waarop Dos Santos bestuursvoorzitter was van Sonangol en zij derhalve een evident tegenstrijdig belang had. Daarbij komt dat volgens Sonangol en Esperaza de officiële wisselkoers van de Kwanza sterk verschilde van de werkelijke waarde, waardoor de betaling in Kwanza's nog geen 30% van de waarde van de restant koopsom vertegenwoordigde, wat een bevoordeling van Exem van rond de US\$ 50 miljoen opleverde.

3.17 Exem geeft een andere verklaring voor de betaling in Kwanza's; dit zou juist op verzoek en in het belang van Sonangol zijn geweest. Ook de vraag naar de rechtsgeldigheid van de betalingsovereenkomst betreft volgens Exem echter een zuiver vermogensrechtelijke vraag, die bovendien reeds in arbitrage aan de orde komt. Dit is ook de opvatting van Da Silva.

3.18 Naar het oordeel van de Ondernemingskamer speelt ook deze kwestie in essentie tussen de aandeelhouders van Esperaza en niet op het niveau van Esperaza. Het betreft de vraag of Exem jegens Sonangol haar verplichtingen uit de SPA al dan niet is nagekomen, een vraag die eveneens in arbitrage aan de orde zal komen. Esperaza is hierbij op zichzelf niet betrokken. Dat geldt ook als de gang van zaken als strafrechtelijk verwijtbaar kan worden gekwalificeerd. Ook dit bezwaar kan niet leiden tot het gelasten van een enquête bij Esperaza.

6.1.3 De Onderzoeker is van oordeel dat de Kwanza-betaling en de Resolutions niet los van elkaar gezien kunnen worden. De Kwanza-betaling maakte het mogelijk dat Dos Santos het erheen kon leiden dat er op 17 november 2017 door Esperaza een dividend in harde valuta (EUR 52.600.000,=) aan Exem werd uitgekeerd. Zonder de Kwanza-betaling had het gehele bedrag op grond van art. 3.3 t/m 3.5 van de SPA dienen te worden uitbetaald aan Sonangol ten titel van terugbetaling van de in 2006 door Sonangol aan Exem verstrekte Vendor Loan:

- 3.3 Payment of the remaining 85% of the Price, EUR 63,814,498, shall be deferred and interest shall accrue at a rate corresponding to three months Euribor to be determined per each first business day of a calendar quarter, and such interest shall be compounded quarterly and bear interest at the aforesaid rate until repayment of the full amount ("Remainder and Interest"). Accrued interest will not be added to the principal sum.
- 3.4 The Remainder and Interest shall be paid by the Buyer to the Seller and shall be settled out of all ordinary and extraordinary dividends and any other payments to be received by the Buyer from the Company from time to time.
- 3.5 The Remainder and Interest shall be payable on each date on which dividends or any other payments are payable by the Company to the Buyer for an amount equal to those dividends or other payments, and the Seller shall, in accordance with the Deed of Pledge, be entitled to receive such amounts directly from the Company. The Buyer, or a company designated by the Buyer, shall be entitled to pay the Remainder and Interest at any time without penalties.

6.1.4 Vanwege dit verband tussen de Kwanza-betaling en de Resolutions zal de Onderzoeker ook de Kwanza-betaling in de analyse betrekken. Het feit dat de Ondernemingskamer in r.o. 3.27 van de Beschikking heeft bepaald dat het onderzoek zich - voor wat betreft de gebeurtenissen in 2017 - met name dient te richten op de Resolutions staat daar naar het oordeel van de Onderzoeker niet aan in de weg, omdat het de Onderzoeker vrijstaat om in zijn analyse feiten te betrekken die naar zijn oordeel nodig zijn voor een goed begrip van de op grond

van de onderzoeksopdracht van de Ondernemingskamer te onderzoeken feiten.

- 6.1.5 M.m. geldt hetzelfde voor de hiervoor besproken betalingen aan Matter. Die betalingen aan Matter laten naar het oordeel van de Onderzoeker *een patroon van handelen* van Dos Santos (en personen binnen haar kring van invloed) zien dat ook de (wijze van) totstandkoming van de Resolutions en de uitkering van het dividend kenmerkt. Het in de beschouwing betrekken van ook die betalingen levert aldus meer inzicht op in de *werkwijze* van Dos Santos (en personen binnen haar kring van invloed) en kan aldus bijdragen aan een beter begrip van de op grond van de onderzoeksopdracht te onderzoeken feiten.

6.2 Aanleiding tot de Betalingsafpraak

- 6.2.1 Artikel 5 van de SHA bepaalt:

5 Distribution policy

To the extent permitted by applicable laws and the Articles of Association, the Parties undertake to distribute each year all profits of the Company to the Shareholders.

- 6.2.2 Dit artikel is in de jaren na 2006 echter niet gevolgd. Hoewel Amorim Energia wel dividenden uitkeerde aan Esperaza, werden deze in de periode tot 2017 niet aangewend voor uitkering aan de aandeelhouders, maar opgepot binnen Esperaza. Volgens de *Written resolution and confirmations of the Board of Esperaza Holding B.V.* bedroegen de uitkeerbare reserves binnen Esperaza op 15 november 2017 dat moment ruim EUR 147,3 miljoen. Sonangol wilde echter eerst een fiscale herstructurering doorvoeren alvorens mee te werken aan het nemen van een dividendbesluit.

- 6.2.3 In haar brief aan Exem van 31 augustus 2017⁶⁴ schreef Sonangol:

We are on the process of restructuring the international group of Sonangol and to correct a number of inefficiencies of the existing group structure. For that reason, it is our intention to postpone the process of distribution of dividends at the Esperaza level up to a moment when such restructuring is completed, i.e., until the end of October, 2017.

Kennelijk was de fiscale herstructurering op dat moment nog niet voltooid. Dat was in november 2017 nog steeds niet het geval, als gevolg waarvan alsnog

⁶⁴ Zie hiervoor sub. 5.1.4

dividendbelasting (tot een bedrag van EUR 11.835.000,=) diende te worden afgedragen over het aan Sonangol toekomende dividend, iets dat zij al die jaren nu juist wilde voorkomen.

- 6.2.4 De Vendor Loan - die inclusief rente inmiddels ruim EUR 72,8 miljoen bedroeg - diende uiterlijk op 31 december 2017 te worden afgelost. Dat geld was grotendeels beschikbaar binnen Esperaza: met EUR 147,3 miljoen aan uitkeerbare reserves kon er in beginsel 40% van EUR 147,3 miljoen (is afgerond EUR 58,9 miljoen) op het belang van Exem in Esperaza worden uitgekeerd, welk bedrag dan op verzoek van Sonangol op grond van artikel 3.5 SPA rechtstreeks aan haar zou zijn uitgekeerd. Aldus zou meer dan 80% van de Vendor Loan betaald zijn. In dat geval zou Exem in het vierde kwartaal van 2017 geen toegang gehad hebben tot een omvangrijk bedrag (uiteindelijk werd dat EUR 52,6 miljoen) in harde valuta.

- 6.2.5 In een land met een zwakke munt, zoals Angola, bestaat er altijd behoefte aan harde valuta's. Internationale transacties dienen doorgaans in harde valuta's (zoals USD en EUR) te worden afgerekend en niet in de lokale munt, hier de Kwanza. Het omwisselen van harde valuta's in de lokale munt is geen probleem (die harde valuta's zijn immers zeer gewenst), maar het omwisselen van de lokale munt in harde valuta's wel (vanwege de beperkte beschikbaarheid ervan in het land met de zwakke munt). Voor Angola lag dat niet anders.

- 6.2.6 In een verhoor op 12 februari 2018 in de zaak tussen PT Ventures, SGPS, S.A. en Vidatel verklaarde Dos Santos (zie **bijlage 21**, p. 104/105):

Q. Last question, and I thank you for your help to the tribunal.

As a businesswoman, you are active in Angolan market — this is common knowledge — with companies abroad. Are you or not aware of the situation of currency? I'm speaking of euros or dollars in that country. Can you please tell us if there is some shortage of foreign currency and, if so, since when? To the best of your knowledge.

A. Unfortunately, the Angolan economy has never had enough supply of foreign currency. Angola is a closed economy and the kwanza is a currency that's only traded in Angola. The main export of Angola is oil and most of the goods and products are imported. So there has never been enough dollars or euros in the market to satisfy all the demand. It became more acutely so since 2009 as the economy grew and there was more and more demand, more businesses were growing, businesses were demanding more foreign exchange to be able to buy equipment, to be able to buy goods and services.

So, yes, we have had, now in the last two or three years, a pretty difficult — very, very difficult — access to foreign exchange markets. Really very, very complex.

Q. And before 2014 it was a free for all or what was it?

A. No, the problems started way in 2009 with the economic crisis in the world of 2008. It affected Angola — and from 2009 onwards, we had already big problems accessing dollars, and quite a strict way of accessing dollars, always only through the central bank and with quite strict regulations.

6.2.7 Dit vereist enige toelichting. In 2017 was de koers van de Kwanza gekoppeld aan de koers van de USD. Dat wordt wel aangeduid met het begrip *currency peg*. De overheid koppelt in dat geval haar eigen munt tegen een vaste wisselkoers aan een buitenlandse harde valuta, in dit geval de USD. De gedachte hierachter is dat een *currency peg* de buitenlandse handel van het land stimuleert door risico's op koersfluctuaties te mitigeren, hetgeen het land aantrekkelijker maakt voor buitenlandse handelspartners en investeerders.

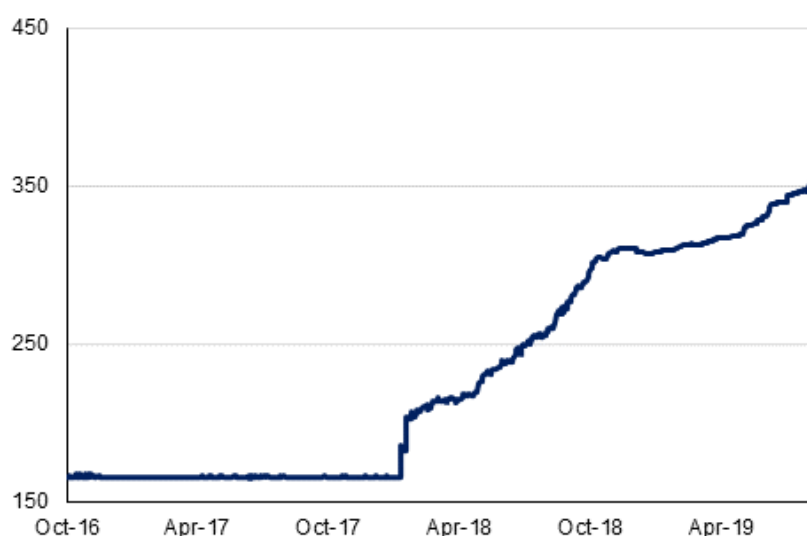
6.2.8 Als de vaste wisselkoers van de lokale munt echter - in negatieve zin - te ver aflight van de werkelijke marktprijs van die munt (waarbij de werkelijke

marktprijs te definiëren is als de wisselkoers die op de valutamarkt tot stand zou komen indien de vaste koppeling losgelaten zou worden), is de *currency peg* op termijn moeilijk te handhaven. Verwezen zij naar het volgende citaat:⁶⁵

“The central bank of a country with a currency peg must monitor supply and demand and manage cash flow to avoid spikes in demand or supply. These spikes can cause a currency to stray from its pegged price. That means the central bank will need to hold large foreign exchange reserves to counter excessive buying or selling of its currency. Currency pegs affect forex trading by artificially stemming volatility. (...)”

Another set of problems emerges when a currency is pegged at an overly high rate. A country may be unable to defend the peg over time. Since the government set the rate too high, domestic consumers will buy too many imports and consume more than they can produce. These chronic trade deficits will create downward pressure on the home currency, and the government will have to spend foreign exchange reserves to defend the peg. The government’s reserves will eventually be exhausted, and the peg will collapse.”

- 6.2.9 Dit laatste is precies wat begin 2018 in Angola gebeurde: de vaste wisselkoers tussen Kwanza en USD was niet langer te handhaven en de *currency peg* moest worden losgelaten, met een val van de Kwanza tot gevolg, zoals blijkt uit onderstaande grafiek (met op de verticale as de tegenwaarde in Kwanza’s van 1 USD):

⁶⁵ Zie <https://www.investopedia.com/terms/c/currency-peg.asp>

- 6.2.10 De overwaardering van de Kwanza in de loop van 2017 en begin 2018 blijkt ook duidelijk uit het volgende citaat van Reuters van 9 januari 2018:⁶⁶

The kwanza was quoted at 185.5 per U.S. dollar, compared with 166/\$ prior to the forex auction, central bank data showed.

This remains way above the 440/\$ the kwanza trades on the streets of the capital Luanda where years of suppressed oil prices have resulted in acute foreign exchange shortages.

- 6.2.11 Op 5 januari 2018 berichtte World Finance:⁶⁷

Angola ditches dollar peg

A steep depreciation is expected in the artificially-overpriced kwanza when, following the scrapping of the peg, it is exposed to market forces

Angola's central bank has announced that it will be scrapping its currency peg in favour of a more flexible exchange rate regime, as authorities grapple with fast-depleting foreign currency reserves and dollar shortages.

The move follows several years of economic disarray triggered by the commodity price slump of mid-2014, which brought growth rates to a standstill after a decade of oil-fuelled expansion. Since the oil crash, the official value of the kwanza has dropped by over 40 percent against the dollar, but is still overvalued compared to estimated exchange rates on the black market.

"We have an exchange rate that does not reflect the truth," Governor José de Lima Massano told reporters in Luanda, as quoted in [BusinessDay](#).

The shortage in hard currency has made it difficult for Angolans to pay foreign workers and overseas suppliers, while the overvalued exchange rate has dampened overseas investment.

⁶⁶ Zie <https://www.reuters.com/article/ozabs-uk-angola-forex-auction-idAFKBN1EY2K2-OZABS>

⁶⁷ Zie <https://www.worldfinance.com/strategy/government-policy/angola-ditches-dollar-peg>

The kwanza is expected to fall sharply once the peg is dropped, though the central bank plans to intervene if it moves outside upper and lower limits, which are yet to be set.

In a press release, the central bank stated: “After analysing the behaviour of the macroeconomic fundamentals of the Angolan economy, and particularly the decreasing trend of international reserves, and taking into account the current imbalance between supply and demand for foreign exchange, the CPM [Monetary Policy Committee] will define the maximum and minimum limits of the foreign exchange band.”

The change is part of a wider economic overhaul led by newly-inaugurated President João Lourenço, who has been in the job for less than four months, following the 38-year presidency of his predecessor, José Eduardo dos Santos.

- 6.2.12 Hieruit kan worden afgeleid dat:
- Angola in 2017 te kampen had met een *shortage in hard currency*;
 - de Kwanza naar mate 2017 vorderde overgewaardeerd raakte (zo zij dat bij aanvang van 2017 niet reeds was);
 - het loslaten van de *currency peg* onderdeel van het beleid van de in september 2017 aangetreden president Lourenço was;
 - een scherpe koersval van de Kwanza na het loslaten van de *currency peg* te voorzien was.

- 6.2.13 Dit sluit aan bij hetgeen Dos Santos verklaarde tijdens haar verhoor op 12 februari 2018:⁶⁸

Unfortunately, the Angolan economy has never had enough supply of foreign currency. Angola is a closed economy and the kwanza is a currency that's only traded in Angola. The main export of Angola is oil and most of the goods and products are imported. So there has never been enough dollars or euros in the market to satisfy all the demand.

(...)

So, yes, we have had, now in the last two or three years, a pretty difficult — very, very difficult — access to foreign exchange markets. Really very, very complex.

⁶⁸ Zie hiervoor sub 6.2.6

- 6.2.14 Het voorgaande maakt de verklaring die in het verweerschrift van Exem⁶⁹ gegeven wordt voor de reden voor Sonangol om in te stemmen met de betaling van de Vendor Loan in Kwanza's in plaats van in euro's - namelijk dat Sonangol een tekort aan Kwanza's had⁷⁰ - ongeloofwaardig: er was in 2017 in Angola een tekort aan harde valuta's, niet aan Kwanza's. In het Arbitraal Vonnis⁷¹ wordt met deze verklaring dan ook terecht korte metten gemaakt:

At any rate, the reason alleged by Exem (Sonangol needed kwanzas on short notice in order to acquit a number of urgent kwanza obligations⁵⁶) is untenable. First, at the time (2017) there was a shortage in Angola of hard currency, not of kwanzas.⁵⁷ Second, in spite of the professed urgency the payment term for the kwanza payment strangely enough was extended beyond 31 December 2017, i.e. beyond the due date according to the SPA (which was detrimental to Sonangol).⁵⁸ Third, the kwanzas were not used for the professed purpose of acquitting urgent debts⁵⁹ and they were after some months (4 January 2018) retransferred by Sonangol to Exem Investimentos, the Angolan Exem entity that had made the transfer.⁶⁰

- 6.2.15 Er kan naar het oordeel van de Onderzoeker geen redelijke twijfel over bestaan dat de in 2017 gemaakte Betalingsafpraak zeer gunstig was voor Exem en zeer ongunstig voor Sonangol.
- 6.2.16 Dos Santos beschikte via Vidatel over grote bedragen aan Kwanza's. Daarover zegt het Eastern Caribbean Supreme Court, High Court of Justice, Virgin Islands, in haar uitspraak van 2 mei 2019 in een zaak tussen PT Ventures, SGPS, S.A. en Vidatel:⁷²

Ms Dos Santos also swore that since 12 October 2015 Vidatel has received dividends from Unitel SA in the sum of Kwanza (AKZ) 65,570,000,000 (about US\$400 million) in 6 tranches from 8 December 2015 with the last being 29 December 2017. Almost all of the funds were invested in real estate and various businesses.

- 6.2.17 Mede gelet op de eigen verklaring van Dos Santos op 12 februari 2018 (*“So, yes, we have had (...) a pretty difficult - very, very difficult - access to foreign exchange markets”*) is evident dat het voor Dos Santos en Dokolo en hun vennootschappen (waaronder Exem) aanzienlijke waarde had om de

⁶⁹ Verweerschrift Exem p. 29 t/m 31

⁷⁰ Dit is overigens ook verklaard door Raikundalia.

⁷¹ Arbitraal Vonnis, r.o. 8.12

⁷² Bijlage 7, p.4

betalingsverplichting onder de Vendor Loan om te ruilen van euro's naar Kwanza's zodat (i) Vidatel een goede bestemming had voor een deel van haar Kwanza's en (ii) Exem's aandeel in de opgepotte euro-reserves van Esperaza niet zou behoeven te worden aangewend voor betaling van de Vendor Loan, maar vrij ter beschikking zou komen van Exem.

- 6.2.18 Ook Dos Santos, Dokolo en Exem zullen in de loop van 2017 rekening hebben gehouden met de mogelijkheid dat de *currency peg* door de Angolese overheid niet nog heel lang vol te houden zou zijn en dat na het loslaten van de *currency peg* de koers van de Kwanza substantieel zou dalen. De zeer geringe "straatwaarde" van de Kwanza (die in de loop van 2017 daalde tot ca. AKZ 440 per USD⁷³) zal hun bekend geweest zijn. Voorts wisten Dos Santos, Dokolo en Exem dat er na de presidentsverkiezingen van augustus 2017 een nieuwe wind zou gaan waaien, waarbij minst genomen onzeker was of onder de nieuwe president met de belangen van Dos Santos, Dokolo en Exem op even gunstige wijze zou worden omgegaan als onder het presidentschap van de vader van Dos Santos. Ten slotte was voor Dos Santos onzeker of zij na de installatie van de nieuwe president aan zou kunnen blijven als bestuursvoorzitter van Sonangol.
- 6.2.19 Er was, kortom, alle reden voor Dos Santos en Exem om de Betalingsafpraak te maken. Dat kon nog zolang Dos Santos in functie was als bestuursvoorzitter van Sonangol en de Onderzoeker acht het zeer waarschijnlijk dat dat de belangrijkste reden is geweest waarom de Betalingsafpraak gemaakt werd.
- 6.2.20 *En passant* kon Dos Santos namens Sonangol op 9 november 2017 kwijting verlenen aan Exem ter zake van de door haar onder de Vendor Loan verschuldigde rente van EUR 8.986.963,= zonder dat iemand het aanvankelijk leek door te hebben. Nog op 30 juli 2018 schreef Exem, in strijd met de waarheid:⁷⁴

4. Contrary to your statement, no interest was canceled. All interest due was calculated and paid up until the day the principal was paid, as agreed between the parties of the SPA. The only interest Exem did not pay was the interest corresponding to the period after the payment date. We understand Sonangol would agree it has no right to such payment (since the payment was anticipated and in accordance with the law).

⁷³ Zie hiervoor sub 6.2.10

⁷⁴ Zie hiervoor sub 5.6.16

6.2.21 Zo gunstig als de Betalingsafspraken was voor Exem, zo ongunstig was deze voor Sonangol. Zij ontving in plaats van de onder de Vendor Loan verschuldigde EUR 72.801.461,= een bedrag van AKZ 11.888.704.792,=, dat:⁷⁵

- (i) tegen de officiële koers van de Angolese Centrale Bank overeenkwam met EUR 63.814.498,=,
- (ii) tegen de door commerciële banken gehanteerde koers overeenkwam met ca. EUR 61.955.000,= en
- (iii) tegen een “straatwaarde” van AKZ 440 = USD 1, overeenkwam met ca. EUR 27 miljoen.

6.2.22 De Betalingsafspraken opende voor Dos Santos en Exem de deur om uit de opgepotte reserves van Esperaza een omvangrijke dividenduitkering in euro's te doen *zonder dat het aan Exem toekomende dividend diende te worden aangewend voor aflossing van de Vendor Loan.*

6.3 De ontwikkelingen tussen 8 en 17 november 2017

6.3.1 Toen de Financial Times op 8 november 2017 een artikel publiceerde⁷⁶ waaruit Dos Santos kon afleiden dat zij alle reden had om te vrezen dat zij op korte termijn door Lourenço ontslagen zou worden als bestuursvoorzitter van Sonangol, zal bij Dos Santos een gevoel van urgentie postgevat hebben om haar belangen waar mogelijk veilig te stellen. Anders kunnen de ontwikkelingen in de periode van slechts negen dagen week na 8 november 2017 niet verklaard worden.

6.3.2 Want wat gebeurde er in die negen dagen allemaal?

- (1) Op 9 november 2017 verzond Dos Santos namens Sonangol de brief waarin zij Exem kwijting verleende onder de Vendor Loan, ondanks dat de rente niet betaald was;
- (2) Op 10 november 2017 (afgaande op de datering) vond de ondertekening van het contract tussen Matter en Sonangol plaats;
- (3) Na het ontslag van Dos Santos en Raikundalia op 15 november 2017 om 13.00 uur werden op initiatief van Dos Santos - en zonder enige voorafgaande

⁷⁵ Zie ook de tabel sub 5.1.23 hiervoor.

⁷⁶ Zie hiervoor sub 5.2.1

correspondentie - zeer vergaande besluiten getekend, namelijk (i) plotseling ontslag van de al langere tijd zittende bestuurders A van Sonangol, (ii) benoeming van haar gunstig gezinde personen (Raikundalia en Lemos) in hun plaats, welke personen nota bene eveneens op 15 november 2017 om 13.00 uur ontslagen waren als bestuurders van Sonangol (iii) een besluit tot dividenduitkering van EUR 131.500.000,= waarvan EUR 52.600.000,= miljoen bestemd was voor Exem, (iv) een besluit tot ontbinding van Esperaza en benoeming van de tot haar *inner circle* behorende Da Silva als vereffenaar en Pereira als bewaarder van de boeken en (v) goedkeuring van het dividendbesluit door de zojuist benoemde nieuwe bestuurders A van Esperaza, samen met Da Silva als bestuurder B;

- (4) Eveneens na het ontslag vond in de middag/avond van 15 november 2017 en op 16 november 2017 het opmaken en verzenden plaats van 22 - deels geantedateerde - facturen door Matter aan Sonangol onder een enkele dagen eerder tussen partijen getekend contract tot een totaal bedrag van (omgerekend) USD 29 miljoen;
- (5) Op 16 november 2017 vond de effectuering plaats door EuroBic (waarvan Dos Santos op dat moment indirect grootaandeelhouder was) van betalingen aan Matter ten laste van de dollarrekening van Sonangol tot het genoemde bedrag van USD 58 miljoen, waarmee
- (6) het bij aanvang van 16 november 2017 nog aanwezige creditsaldo op de dollarrekening van Sonangol van USD 57.380.905,82, aan het einde van de dag omsloeg naar een debetsaldo van USD 450.681,08, terwijl vaststaat dat tot het overgrote deel van die betalingen (in ieder geval de genoemde USD 58 miljoen) pas opdracht gegeven werd nadat Dos Santos en Raikundalia op 15 november 2017 om 13.00 uur ontslagen waren als bestuursvoorzitter resp. CFO van Sonangol; dat Da Cunha niettemin deze betalingsopdrachten namens Eurobic uitvoerde verklaart wellicht mede zijn dood, naar verluidt als gevolg van zelfmoord, kort nadat dit alles uitkwam door publicatie van de Luanda Leaks.
- (7) Op 17 november 2017 vond vanaf de euro-rekening van Esperaza bij Banco Bic een overboeking plaats van EUR 67.065.000,= aan Sonangol (met de verplichting om daarnaast binnen een maand EUR 11.835.000,= aan

dividendbelasting af te dragen) en van EUR 52.600.000,= aan Exem.

6.3.3 Aldus initieerde Dos Santos, nadat zij, Raikundalia en Lemos op 15 november 2017 om 13.00 uur waren ontslagen als bestuurders van Sonangol:

- (i) in samenwerking met Raikundalia, Da Silva, Lemos en Pereira, inderhaast zeer vergaande Resolutions;
- (ii) in samenwerking met Raikundalia, Da Silva en Lemos en met medewerking van Banco Bic, betalingen van EUR 52,6 miljoen aan een vennootschap van haar en/of haar echtgenoot (Exem) en
- (iii) in samenwerking met Raikundalia en Da Silva en met medewerking van Da Cunha/EuroBic, betalingen van totaal USD 58 miljoen aan een vennootschap (Matter) binnen haar invloedsfeer (namelijk via de tot haar *inner circle* behorende Da Silva en Oliveira), waarbij Matter in zeer korte tijd maar liefst 22 deels geantedateerde facturen stuurde aan Sonangol, die vervolgens binnen 24 uur allemaal betaalbaar gesteld werden, waarbij opvalt dat het totaal van de factuurbedragen (samen met de 40 op 2 november 2017 gedateerde facturen) precies van zodanige omvang was dat met de betaling daarvan het bij aanvang van 16 november 2017 op de dollarrekening van Sonangol aanwezige saldo aan het eind van die dag geheel *opgesoupeerd* was.

6.3.4 Aldus initieerde Dos Santos, in samenwerking met Da Silva, Raikundalia, Lemos, en Pereira en met medewerking van Da Cunha/EuroBic en Banco Bic⁷⁷, dat in twee dagen tijd - en nadat zij reeds was ontslagen als bestuursvoorzitter van Sonangol - in totaal afgerond USD 120 miljoen⁷⁸ uit de invloedsfeer van Sonangol gebracht werd en werd overgeboekt naar vennootschappen in de invloedsfeer van haar en haar echtgenoot.

6.3.5 Voor wat betreft de Resolutions stelt Da Silva dat de betreffende besluiten reeds op 14 november 2017 genomen zijn. Herhaald zij op deze plaats wat hij daarover op 7 juni 2022 schreef aan de Onderzoeker:

“In accordance with an information received from Mr. Dokolo, the shareholders of Esperaza (meaning Mr. Dokolo himself and representatives of the Board of Sonangol - I don’t know who was present at that meeting) met on the 14th of November and decided to make a dividend distribution (following years of

⁷⁷ In 6.3.3 is weergegeven wie bij welke handeling betrokken was.

⁷⁸ De wisselkoers was op 17 november 2017 afgerond EUR 1 = USD 1,18, zodat EUR 52,6 miljoen op dat moment gelijk was aan afgerond USD 62 miljoen.

discussions and Sonangol's requests). They also agreed with: (i) Sonangol's change its representatives on the Board of Esperaza and (ii) to dissolve Esperaza to allow more strategic freedom to each party. I received this information, referred above, on the afternoon of the 14th of November from Mr. Dokolo and again in the morning of the 15th November. In the meantime, on 14th November I also discussed these topics with Mr. Raikundalia. I also asked the administrative services to discuss with United and the lawyers how these decisions could be implemented and to prepare the draft of the resolutions. I can't precise the time, but the last dialogue with Mr. Dokolo, was in the morning of 15th November. After that, the administrative services discussed with United (Mrs. Evelijn Spruijt), Esperaza's service provider, and the lawyers (Mr. Brito Pereira), as you saw in the e-mails exchanged, regarding the formalization of that."

6.3.6 Uit het hiervoor weergegeven mailcontact met United van 15 november 2017 blijkt dat, wat er verder zij van dit betoog van Da Silva van wat er zich op 14 november 2017 zou hebben voorgedaan, er aan het begin van de avond van 15 november 2017 omtrent belangrijke punten (de omvang van het dividendbedrag, de persoon van de vereffenaar, de persoon van de bewaarder van boeken en bescheiden) überhaupt nog niets besloten was.

6.3.7 Los daarvan en los van het feit dat er geen enkel schriftelijk bewijs is dat het betoog van Da Silva onderbouwt, staat vast dat Dokolo überhaupt niet bevoegd was om in dit kader namens Exem welk besluit dan ook te nemen.

6.3.8 Artikel 2:240 BW bepaalt:

1. *Het bestuur vertegenwoordigt de vennootschap, voor zover uit de wet niet anders voortvloeit.*
2. *De bevoegdheid tot vertegenwoordiging komt mede aan iedere bestuurder toe. De statuten kunnen echter bepalen dat zij behalve aan het bestuur slechts toekomt aan een of meer bestuurders. Zij kunnen voorts bepalen dat een bestuurder de vennootschap slechts met medewerking van een of meer anderen mag vertegenwoordigen.*
3. *Bevoegdheid tot vertegenwoordiging die aan het bestuur of aan een bestuurder toekomt, is onbeperkt en onvoorwaardelijk, voor zover uit de wet*

niet anders voortvloeit. Een wettelijk toegelaten of voorgeschreven beperking van of voorwaarde voor de bevoegdheid tot vertegenwoordiging kan slechts door de vennootschap worden ingeroepen.

4. *De statuten kunnen ook aan andere personen dan bestuurders bevoegdheid tot vertegenwoordiging toekennen.*

- 6.3.9 Artikel 13 lid 1 van de statuten van Exem bepaalt:

Vertegenwoordiging. -----
Artikel 13. -----
1. De directie is bevoegd de vennootschap te vertegenwoordigen. De bevoegdheid tot vertegenwoordiging komt mede toe aan iedere directeur A gezamenlijk ----- handelend met een directeur B. Indien in deze statuten wordt gesproken van ----- directeuren, worden daaronder verstaan zowel de directeur A als de directeuren B, tenzij het tegendeel blijkt. -----

- 6.3.10 Zoals hiervoor sub 5.3.55 uiteengezet, waren TCA en Mwenenge de bestuurders A resp. B van Exem. Dokolo was geen bestuurder. Hij was dus niet bevoegd om Exem te vertegenwoordigen.
- 6.3.11 Het uitbrengen van een stemrecht - in of buiten vergadering - dat verbonden is aan door een vennootschap (hier: Exem) gehouden aandelen in een andere vennootschap (hier: Esperaza) is een daad van vertegenwoordiging. Daartoe waren in casu dus slechts TCA en Mwenenge gezamenlijk bevoegd⁷⁹, niet Dokolo.
- 6.3.12 Kortom: al zou waar zijn wat Da Silva betoogt over wat er op 14 november 2017 zou zijn voorgevallen, dan heeft dat geen rechtsgevolg, omdat Exem op die dag niet (rechtsgeldig) vertegenwoordigd was bij de vermeende besluiten.
- 6.3.13 Dat ook Da Silva zich dat gerealiseerd moet hebben blijkt uit het feit dat Da Silva ervan op de hoogte was dat de Resolutions namens Exem getekend moesten worden door TCA en Mwenenge en niet door Dokolo. Hij kon dat ook zien aan de door United opgestelde concept-resolutions die hem op de avond van 15 november 2017 door Pereira werden toegezonden. Men hoeft geen specifieke kennis van het Nederlandse recht te hebben om zich te realiseren dat wie niet

⁷⁹ Zie ook hiervoor sub 5.3.56 en 5.3.57.

tekeningsbevoegd is (hier: Dokolo), ook niet beslissingsbevoegd is.

6.3.14 Mwenenge ontving de Shareholders Resolutions in de middag van 16 november 2017 en TCA in de ochtend van 17 november 2017. Volgens Pereira was Mwenenge op dat moment al op de hoogte gesteld van de ontwikkelingen.⁸⁰ De Onderzoeker is niet in de gelegenheid geweest om dit bij Mwenenge te verifiëren. Hoe dit zij, vaststaat dat Mwenenge en TCA niet vóór 16 november 2017, 13.00 uur tezamen namens Exem enig besluit zouden hebben genomen omtrent de instemming van Exem met de Shareholders Resolutions. Daarmee staat vast dat Exem niet voorafgaande aan het ontslag van Dos Santos en Raikundalia op 15 november 2017 om 13.00 uur en evenmin in de 24 uur daarna op enigerlei wijze heeft ingestemd met de Shareholders Resolutions. Herhaald zij: die instemming kon Dokolo niet geven namens Exem, dat konden alleen TCA en Mwenenge gezamenlijk.

6.3.15 De Shareholders Resolutions kwalificeren als besluiten buiten vergadering. Uit de verklaring van Da Silva en uit de verdere gang van zaken blijkt immers dat er niet op de wettelijke en statutair voorgeschreven wijze - en onder toezending van een agenda - een aandeelhoudersvergadering bijeengeroepen is. Het blijkt voorts uit de Shareholders Resolutions zelf die alle drie de volgende passage bevatten:

each of the Shareholders hereby consents to the passing of resolutions without holding a meeting;

6.3.16 Het op aandeelhoudersbesluiten buiten vergadering toepasselijke artikel 2:238 BW luidt als volgt:

1. *Besluitvorming van aandeelhouders kan op andere wijze dan in een vergadering geschieden, mits alle vergadergerechtigden met deze wijze van besluitvorming hebben ingestemd. Tenzij de statuten anders bepalen, kan de instemming met de wijze van besluitvorming langs elektronische weg plaatsvinden.*
2. *In geval van besluitvorming buiten vergadering, worden de stemmen schriftelijk uitgebracht. Aan het vereiste van schriftelijkheid van de stemmen wordt tevens voldaan indien het besluit onder vermelding van*

⁸⁰ In zijn reactie op het concept-verslag schreef Pereira: “I informed you that following the request of Mário, I sent the minutes for signature of Konema Mawenge and that he was aware of its contents. I do not know who talked to him, but I can confirm he was aware of everything.”

de wijze waarop ieder der aandeelhouders heeft gestemd schriftelijk of elektronisch is vastgelegd. Tenzij de statuten anders bepalen, kunnen de stemmen ook langs elektronische weg worden uitgebracht. De bestuurders en de commissarissen worden voorafgaand aan de besluitvorming in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen.

- 6.3.17 Dat is een tweede reden waarom voor de rechtsgeldigheid van de Shareholders Resolutions niet ter zake doet of het betoog van Da Silva over wat zich op 14 november 2017 zou hebben voorgedaan, juist is. Vaststaat immers dat er op 14 november 2017 door Sonangol noch Exem schriftelijk een stem is uitgebracht. De handtekeningen van Dos Santos en Raikundalia werden op z'n vroegst gezet in de avond van 15 november 2017, maar toen waren beiden al ontslagen als bestuurders van Sonangol, zodat zij niet meer bevoegd waren om Sonangol te vertegenwoordigen. Kortom: Sonangol heeft niet rechtsgeldig buiten vergadering een stem uitgebracht ter goedkeuring van de Shareholders Resolutions.
- 6.3.18 Los daarvan vereist een rechtsgeldig besluit buiten vergadering de instemming van alle vergadergerechtigden, in casu dus ook de instemming van Exem. Uit de uiteenzetting hiervoor blijkt dat (de bestuurders van) Exem die instemming niet op 14 of 15 november 2017 verleend hebben. Ook om die reden konden er binnen Esperaza op 14 of 15 november geen rechtsgeldige aandeelhoudersbesluiten buiten vergadering genomen worden. Dat Mwenenge de Shareholders Resolutions uiteindelijk in de middag of avond van 16 november 2017 en TCA rond het middaguur op 17 november 2017 alsnog tekenden, doet dan verder niet meer ter zake, omdat toen reeds vaststond dat de Shareholders Resolutions namens Sonangol ondertekend waren door personen (Dos Santos en Raikundalia) die daartoe niet bevoegd waren.
- 6.3.19 De conclusie is derhalve dat de Shareholders Resolutions - die kwalificeren als aandeelhoudersbesluiten buiten vergadering in de zin van art. 2:238 BW - nietig zijn, omdat meerderheidsaandeelhouder Sonangol niet rechtsgeldig schriftelijk haar stem heeft uitgebracht ter aanvaarding van deze *resolutions* aangezien degenen die namens Sonangol de Shareholders Resolutions getekend hebben (Dos Santos en Raikundalia), daartoe op het moment van ondertekening - op z'n vroegst in de avond van 15 november 2017 - niet bevoegd waren.

- 6.3.20 Overigens zouden Dos Santos en Raikundalia in dezen ook niet bevoegd zijn geweest om Sonangol te vertegenwoordigen indien de schriftelijke stem van Sonangol reeds op 14 november 2017 zou zijn uitgebracht.
- 6.3.21 Raikundalia schreef ten aanzien van zijn eigen bevoegdheid in deze in zijn e-mail van 13 juni 2022 aan de Onderzoeker:

“Dismissal of Mr. Carvalho and Mr. Jacinto (...) Historically this decision is solely in the power of Chairwoman and not the board of directors. This is accordance to the governance of the Company. Any board of directors can propose dismissals, but the decision is always of the Chairwoman, who has the full power to dismiss and appoint board of directors to Sonangol subsidies and equity stakes.”

- 6.3.22 Verwezen zij voorts naar de volgende passage in de *Extract from the Minutes of a Meeting of the Board of Directors held in Luanda on 9th Day of June 2016* van Sonangol (bijlage 22).

The Board of Directors, and after careful consideration, recorded the unanimous view that it would be in the best interest of Sonangol and IT WAS RESOLVED THAT:

- 3.1. In accordance with the powers of the Board of Directors in that behalf contained in the Articles 22(1) and 22(2) of the Decree, the Chairman of Sonangol, for the time being Ms, Isabel dos Santos, Mr. Paulino Fernando de Carvalho Jerónimo, Mr. Sarju Raikundalia and Mr. Jacinto Manuel Veloso are, and are hereby, authorised and delegated to approve, execute and give instruction to operate, on behalf of Sonangol, all Sonangol's accounts.
- 3.2. To approve, execute and give instruction to operate any of the Sonangol and its subsidiaries accounts at least two signatures shall be required, and at least one of the two shall be either the Chairman or Mr. Sarju Raikundalia.

- 6.3.23 Over dit document stelt Raikundalia in zijn e-mail van 13 juni 2022 aan de Onderzoeker:

“(...) you have the attached document (...), which is an extraction of that board minute and sent to all domestic and international banks to formally communicate them my powers as a CFO.”

- 6.3.24 De conclusie is dat de bevoegdheid van Raikundalia slechts betrekking had op het betalingsverkeer binnen Sonangol, hetgeen ook voor de hand ligt gezien zijn functie als CFO. Hij was derhalve *niet* bevoegd om namens Sonangol - in of buiten vergadering - een stem uit te brengen op aandelen die Sonangol houdt in Esperaza. Omdat hij die mening ook zelf is toegedaan bevreemdt het dat hij niettemin alle drie de Shareholders Resolutions namens Sonangol mede heeft ondertekend, los van het feit dat die ondertekening pas plaatsvond toen hij al ontslagen was als lid van de Board of Directors.
- 6.3.25 Ook Dos Santos was echter, ook al was zij niet ontslagen, niet bevoegd om de Shareholders Resolutions namens Sonangol te tekenen. Verwezen zij in dit verband naar het Expert Report van 20 juni 2022 van professor Prof. Dr. Dário Moura Vicente, dat de Onderzoeker ontving van Schutte (**bijlage 23**). Hij komt tot de volgende conclusies:

III. CONCLUSIONS

84. Angolan law requires company directors to **act with loyalty** to the companies they manage and their shareholders. This duty requires them to act in the exclusive interest of the company and to refrain from any conduct that aims at promoting their own interests, or the interests of third parties, to the detriment of the company's.
85. Directors of public companies are moreover bound to observe the values of **good governance and honesty** in the performance of their functions, and may not solicit or accept, for themselves or a third party, directly or indirectly, any gifts, loans, facilities, or offers that may jeopardize their freedom of action or independence of judgment.
86. A company director's acts performed in breach of such duties constitutes an **abuse of representative powers**.
87. Such acts are **ineffective** in respect of the company, insofar as the other party to such acts knew or should have known of the abuse.
88. An abuse of powers performed by directors of public companies moreover constitutes a **crime** punishable with imprisonment and fine under the Angolan law on public probity.
89. Insofar as such an abuse involves a breach of Angolan mandatory provisions on public probity – as clearly is the case here – any act thus performed by the infringing director is **null and void**.
90. The same applies to acts performed by agents that are contrary to **public policy**, or that **contravene *boni mores***.
91. A company director's dealing with itself, or acting in abuse of its representative powers, by virtue of which that director enriches itself at the expense of the company, is in blatant contradiction with both public policy and *boni mores*, and the legal acts thus performed are hence **null and void**.

92. When voting the three shareholders' resolutions of Esperaza approved on the eve of her dismissal from the board of directors of Sonangol, Ms. Isabel dos Santos acted in a **blatant conflict of interests**.
93. In fact, at the same time she pretended to represent Sonangol's interests in the shareholders' meeting that approved those resolutions, she was also in control of Exem, Esperaza's other alleged shareholder, which also voted those resolutions.
94. Ms. Isabel dos Santos thus indirectly benefitted from the dividend distribution approved by those resolutions and caused a financial loss to Sonangol in equal measure, which necessarily leads to the characterization of those acts as a form of **self-dealing** and an **abuse of representative powers**.
95. For these reasons, under Angolan law, Ms. Isabel dos Santos' acts in representation of Sonangol in the shareholders' resolutions dated 14 November 2017 are **null and void**, and the resolutions then adopted are **ineffective** in respect of Sonangol.

6.3.26 Pereira stelt dat Da Silva hem - toen deze hem in de middag van 15 november 2017 vroeg om United te verzoeken concepten van de Resolutions op te stellen - niet op de hoogte heeft gesteld van het ontslag van Dos Santos. Maar hij stelt ook: *"I knew it by the news and called Mario to get an explanation (because I remember he said Isabel was still in office and that he had a legal opinion about that) (...)".*

6.3.27 Zoals hiervoor sub 5.3.67 uiteengezet moet Pereira dus in de ochtend of uiterlijk in het begin van de middag van 16 november 2017 geweten hebben dat Dos Santos op 15 november 2017 ontslagen was als bestuurder van Sonangol (omdat de feitelijke overdracht van het bestuur plaatsvond op 16 november 2017 om 14.30 uur).

6.3.28 Op 31 mei 2022 mailde Pereira aan de Onderzoeker:

"Mário Silva asked me by mail to get the signatures of Mr. Konema and Trust Company Amsterdam the 16th at 1:58 PM. I assume they were both aware of the resolutions since this was just a matter of collecting the signatures. The resolutions were by then already signed and stamped by Sonangol."

- 6.3.29 Er is geen aanwijzing in het dossier - en geen der betrokkenen heeft verklaard - dat Konema Mwenenge en TCA al op de hoogte waren van de Resolutions op 16 november 2017 om 13.58 uur. Kennelijk heeft Pereira dat ook niet bij hen geverifieerd.
- 6.3.30 Los daarvan had Pereira deze opdracht naar het oordeel van de Onderzoeker dienen te weigeren - en niet alleen omdat hij wist dat Dos Santos tekende namens Sonangol terwijl zij een duidelijk tegenstrijdig belang had.
- 6.3.31 Pereira ontving van Da Silva op 16 november 2017 om 13.58 uur de door Dos Santos, Lemos, Raikundalia en Da Silva ondertekende Resolutions met het verzoek om deze ook te laten tekenen door de bestuurders van Exem. Pereira kon zien dat, waar de door United aangeleverde concepten nog de datum van 15 november 2017 bevatten, dat welbewust gewijzigd was in 14 december 2017. Er was dus evident sprake van antedatering. Pereira kon weten dat dat te maken had met het ontslag van Dos Santos op 15 november 2017 om 13.00 uur, waarvan hij inmiddels op de hoogte was. Reeds dat had voor hem reden moeten zijn om de opdracht niet uit te voeren.⁸¹
- 6.3.32 Voorts moet Pereira zich - als advocaat gespecialiseerd in Portugees vennootschapsrecht, dat grotendeels overeenkomt met Angolees vennootschapsrecht - gerealiseerd hebben dat de *legal opinion* waar Da Silva mee schermde, natuurlijk nooit kon inhouden dat het bestuur ook na zijn ontslag nog steeds zeer vergaande rechtshandelingen zou kunnen verrichten die niet

⁸¹ In zijn reactie op het concept-verslag schreef Pereira: “You state that “Pereira should have refused this order in the opinion of the Investigator - and not only because he knew that Dos Santos was signing on behalf of Sonangol while she had a clear conflict of interest”. You also state that “Pereira received from Da Silva on 16 November 2017 at 1.58pm the Resolutions signed by Dos Santos, Lemos, Raikundalia and Da Silva with the request that they also be tokenised by the Exem directors. Pereira could see that where the drafts supplied by United still contained the date of 15 November 2017, that had been deliberately changed to 14 December 2017. There was thus obvious antedating. Pereira could have known that this had to do with Dos Santos’ dismissal on 15 November 2017 at 13:00, of which he was now aware. That alone should have been reason enough for him not to carry out the assignment”. This is highly conclusive and as I mentioned in the beginning, I would like to limit my comments to the facts I am personally aware. In any case, I kindly ask you to note that (i) I received and sent the documents and did not draft them (and definitely did not review them, in particular after signatures in Luanda); (ii) Dutch experts involved (the personnel of United, the Dutch Lawyer that prepared the documents, the Lawyer that took care of the registration with the Chamber of Commerce) did not see a reason to refuse the assignment. Why on earth I (again, the person that is intermediating the exchange of documents) had more duties of diligence than the Dutch Lawyers (in a matter of Dutch Law!!)? Finally, considering the references to the antedating, kindly note that it is common practice to sign the minutes with the date of the meeting, days, weeks, or even months, after the meeting (any Portuguese Lawyer will confirm this); To be clear - I did not realize the date had been changed from the 15th (the document I sent mentioned the 15th) to the 14th until later; however, assuming that was the date of the meeting, there was reason to change the date.”

kwalificeerden als *ordinary management*: het waarnemen van de lopende zaken die geen uitstel kunnen lijden. Op zijn minst had Pereira aan Da Silva kunnen verzoeken om hem die *legal opinion* toe te zenden opdat hij dat zelf had kunnen beoordelen.

6.3.33 Kortom: Pereira had met de verklaring van Da Silva geen genoeg mogen nemen. Maar dat deed hij wel door de opdracht uit te voeren. Uiteindelijk stuurde hij in de middag van 17 november 2017 de door alle betrokkenen getekende Resolutions aan United⁸² in de wetenschap dat deze geantedateerd waren op 14 november 2017. Geantedateerd, omdat anders zou uitkomen dat ze getekend waren op het moment dat Dos Santos al ontslagen was als bestuurder van Sonangol.

6.3.34 Verwezen zij in dit verband ook naar de volgende passage uit de transcriptie van het interview met Pereira op 31 mei 2022:⁸³

MR VAN ANDEL: But she⁸⁴ signed them at the earliest time in the evening of the 15th. She was already fired. (...) Now you know - and I have no reason not to believe you - you say at the 15th when this was all happened, "I did not know she was fired."

MR PEREIRA: No.

MR VAN ANDEL: Because I presume, as a lawyer - and you were and still are a quite well-known lawyer in this country - if you would have known this, I presume you would have said, "Sorry, I cannot do this."

MR PEREIRA: Of course. Of course. And especially, you know-- I didn't do anything. I just sent the documents to Holland, but I would never put Evelijn in that position, not giving her the information.

MR VAN ANDEL: Let's say this, the order of things like dismissal, new directors appointed, 131.5 million dividend, dissolution of the-- dissolving the company, you being the man getting the books, Silva being a liquidator, it's a lot of things on one day. Apart from the fact that you didn't know about her dismissal, didn't you think like, "Wow, this is a lot of things in one day."

MR PEREIRA: Yes, sure. It was not-- Again, it was not surprising because these were things that were discussed for many, many years. So, I was not surprised to

⁸² Op 9 juni 2017 schreef Pereira aan de Onderzoeker: *"I sent the signed resolutions to United (Evelijn) immediately (the 17th at the same time)."* Met "the same time" bedoelt Pereira 12.48 uur CET (dat is 11.48 uur Portugese tijd).

⁸³ Bijlage 10, p. 30/31.

⁸⁴ Dit betreft Dos Santos.

say that they were dismissing the two guys, I was not surprised that they were distributing the dividends. I was not surprised. If you ask me, it's a lot of things; I should have inquired or known better. Yes, that's clearly what I would have done today. That's for sure. For sure. It was clear, I said to Mario, the dissolution is something for three to six months; it will take you three to six months. He said, "Yes, sure; we'll do it." I never thought that something would happen the next day because even the dissolution would not make sense in that case because it would be-- it would be stopped."

- 6.3.35 In de interviews met Da Silva en Raikundalia op 30 mei 2022 kwam een advies van het Portugese advocatenkantoor Vieira de Almeida van 29 september 2017 (**bijlage 24**) ter sprake waarin wordt ingegaan op de vraag hoe bestuurders dienen te handelen in de periode tussen hun ontslag (in casu: op 15 november 2017 om 13.00 uur) en de feitelijke overdracht van het bestuur (in casu: op 16 november 2017 om 14.30 uur). Daarover vermeldt de Engelse vertaling van het advies van Vieira de Almeida onder meer:

- (iv) This solution provided by the Regulation is consistent with the stipulations of the Public Administrator's Statute, applicable to Directors of SNL. E.P., Article 27 of which provides as follows:

«Article 27

(Continuing exercise of functions)

In the case of termination of appointment, the appointed Public Administrator shall continue to perform the respective functions, in relation to ordinary management, until such time as the new holder is in post, except in the case of:

(a) Any legal provision to the contrary;

(b) Any declaration to the contrary by the body or entities which determine the termination of appointment.»

- (v) Now, in the present case, there is no legal provision to the contrary (indeed, the Regulation, as has been seen, touches on this rule of the Public Administrator's Statute), and the Holder of Executive Power has not made any declaration to the contrary in the Removal Order.

- (vi) Therefore, those Directors removed from SNL. E.P.:
- (a) Should continue to have powers/duties of ordinary management until such time as the new Directors are in post;
 - (b) Within the scope of that ordinary management, should take care of the files for which they were responsible and proceed to hand them over, on request, to the Directors who replace them.

6.3.36 Naar aanleiding hiervan vroeg de Onderzoeker per e-mail van 13 juni 2022 aan Da Silva:

“You sent me the advice of Vieira de Almeida.

I thank you for that.

In the meantime, I received an English translation the advice.

The advice concludes:

- (vi) Therefore, those Directors removed from SNL. E.P.:
- (a) Should continue to have powers/duties of ordinary management until such time as the new Directors are in post;
 - (b) Within the scope of that ordinary management, should take care of the files for which they were responsible and proceed to hand them over, on request, to the Directors who replace them.

The relevant decisions/resolutions are in this case: (i) the dismissal of board members (Mrs Carvalho en Veloso) of an important subsidiary of Sonangol (Esperaza), without hearing them about the dismissal, (ii) appointing new board members (Mrs Lemos and Raikundalia), (iii) declaring a dividend payment of EUR 131.500.000,= and (iii) to dissolve the subsidiary.

Is your argument that these are decisions within the ordinary course of management? What was the reason that these decisions - which had great impact (such that they are still under investigation as per today) - were not just left to the new board to decide as soon as they were in office on 16 November 2017 (which board was already appointed at 15 November 2017 at 13.00h)?

Or is your argument that these are indeed not decisions in the ordinary course of management, but that the decisions were taken on 14 November 2017, so that the advice does not apply to this situation (because on 14 November, Isabel dos Santos was not yet dismissed as Chair of Sonangol)?

If so, did you mention this advice only with regard to the payments to Matter on 16 November 2017 (and not with regard to the resolutions regarding Esperaza)?”

6.3.37 Da Silva reageerde op 16 juni 2022:

“(…) this legal opinion was never used to justify the decisions that you mention in your email. The legal opinion is relevant on the Matter file and not on Esperaza case.

As I already wrote to you in previous emails, Esperaza shareholders decided on 14th November 2017 to make a dividend distribution. They also agreed to change the directors of the company and to dissolve it (please see my email from 7 June at 6.18 pm). As always happened in the company, these decisions were formalized afterwards.

I did not say or suggest that: (i) the dividend distribution, (ii) the change of directors on Esperaza or (iii) the decision to dissolve the company were within the ordinary course of Sonangol’s business.

I mentioned this legal advice only in the context of Matter to show you that all payments were due by Sonangol to the suppliers, and they were executed before the new Board took office on 16th November 2017 at 2.30 pm (I already sent you public evidence of that)."

- 6.3.38 Een onderzoek naar de vraag of de betalingen aan Matter plaatsvonden "*within the scope of ordinary management*" maakt geen deel uit van de onderhavige enquête.⁸⁵ De Onderzoeker heeft de gang van zaken ten aanzien van Matter beschreven om inzicht te geven in het *patroon van handelen* na het ontslag van Dos Santos inzake zowel Esperaza als Matter, waarvan het antedateren van stukken een cruciaal aspect vormt. Wel blijkt uit de schriftelijke weergave van het interview met Raikundalia op 30 mei 2022 dat hij zelf van mening was dat het hier geen urgente kwestie betrof:⁸⁶

23 MR VAN ANDEL: My question is, specifically, is it of urgent need -- is it current business to
24 transfer I think about \$58 million to Matter?
25 MR RAIKUNDALIA: In my view, you are asking me?
26 MR VAN ANDEL: Yeah.
27 MR RAIKUNDALIA: It's not, but it's not my decision.

- 6.3.39 Het antwoord van Da Silva roept overigens wel de vraag op waarom - als waar is wat hij stelt - de aanvankelijk op 16 november 2017 gedateerde facturen van Matter (nrs. 136 t/m 143 tot een totaal bedrag van USD 19.650.000,=)⁸⁷ later werden geantedateerd op 14 november 2017. Als de ontslagen bestuurders van Sonangol op het moment dat die facturen op 16 november 2017 door Matter aan hen werden toegezonden, nog bevoegd waren om ter zake van die facturen een betalingsopdracht aan EuroBic te verstrekken, was het immers niet nodig geweest om ze te antedateren (los van het feit dat antedateren sowieso niet is toegestaan omdat het een vorm van valsheid in geschrifte is).

- 6.3.40 In ieder geval staat met het voorgaande vast dat Da Silva (en hetzelfde geldt voor Raikundalia blijkens mailcontact met hem) *niet* van mening is dat het uitbrengen

⁸⁵ Wel verwijst de Onderzoeker in dit kader naar hetgeen is opgemerkt in voetnoot 35, namelijk dat aannemelijk is dat de ontslagen bestuurders deze beslissing niet meer hadden mogen nemen. Raikundalia zegt zelf dat het hier geen urgente kwestie betrof. Niet-urgente besluiten dienen ontslagen bestuurders aan hun opvolgers over te laten, voor zover de Onderzoeker kan beoordelen ook naar het recht van Angola.

⁸⁶ Bijlage 8, p. 50.

⁸⁷ Zie hiervoor sub 5.4.11 onder (v) en (vi).

van een schriftelijke stem buiten vergadering door Sonangol als meerderheidsaandeelhouder van Esperaza zoals verwoord in de Shareholders Resolutions, kwalificeert als een handeling van het bestuur van Sonangol “*within the scope of ordinary management*”. In zoverre verandert het advies van Vieira de Almeida dus niets aan de hiervoor verwoorde conclusie dat de Shareholders Resolutions nietig zijn.

- 6.3.41 Dit is in lijn met wat het Expert Report van Prof. Dr. Dário Moura Vicente op dit punt vermeldt:⁸⁸

36. By virtue of their duty of loyalty, directors of a company who are about to be replaced should also refrain from taking strategic or economically significant decisions immediately before being replaced by their successors.

- 6.3.42 Een ander punt dat in de onderhavige analyse aandacht verdient betreft de volgende passage in r.o. 8.12 e.v. van het Arbitraal Vonnis:

(ii) Another point concerned the question who took the decision to accept the proposal relating to the payment in kwanzas and signed the letter of 31 August 2017 (see para. 6.4 above): Ms Isabel dos Santos or Mr. Paulino Jerónimo (or the latter representing the former), and whether this acceptance was authorised by the Board of Directors. The Tribunal holds that, judging from the face of the document, it is highly probable that both persons were engaged in the decision and the only other relevant fact is that that decision was in fact carried out.

(iii) Did the payment in kwanzas reflect the contractual obligations of Exem? As was mentioned in para. 6.7 above, during the hearing it became clear that the amount of kwanzas paid to Sonangol through Exem Investimentos, an Angolan company owned by Ms Isabel dos Santos on behalf of Exem, which payment was accepted by Sonangol through Ms Isabel dos Santos as a member of the Board of Sonangol (see par.8.12), did not cover the contractual interest obligations of Exem towards Sonangol and that only the principal of the debt had been paid in kwanzas.

- 8.13. As was already mentioned in para. 8.3 above, Ms Isabel dos Santos is the daughter of José Edoardo dos Santos, who was the Angolan President for 38 years (since 1979) until he left office on 25 September 2017.⁶¹ It is common ground between the parties that the President of Angola has a large and direct influence on Sonangol, the most important (and State owned) company of Angola and generator of an

⁸⁸ Zie bijlage 23.

overwhelming part of its export. *E.g.*, Sonangol's board members are appointed by the President, who also decrees the bye-laws of that company.

Ms Isabel dos Santos not only had direct access to the President of Angola, but also to Mr. Manuel Vicente, who was from 1999-2012 chairman of the Sonangol Board of Directors. Mr. Vicente was raised in the family of President Dos Santos' sister and is rumoured to be the godfather of Ms Isabel dos Santos. From 2012-2017 he was Vice-President of Angola. Mr. Vicente has been implied in a large corruption affair relating to a business project in the oil sector.⁶² Both the MoU and the SPA are signed by Mr. Vicente on behalf of Sonangol.

There are no indications in the file that Exem's participation in Esperaza was known to the general public. During the Hearing it became clear that the intended transaction between Sonangol and Exem was not disclosed in Galp's IPO prospectus.⁶³

On a more general note, corruption (in particular embezzlement of State property) is endemic in Angola. For as long as Transparency International has included Angola in its Corruption Perceptions reports, Angola has ranked on average in the bottom 8% of all States reviewed.⁶⁴

According to several news media Ms Isabel dos Santos is engaged in a number of corruption affairs and has acquired a huge wealth through companies in the energy, telecom, cement, diamonds and banking sectors.⁶⁵

- 8.14. As to Ms Isabel dos Santos' relation with Exem, the following can be noted. Exem Holdings's (and Exem's) director was Mr. Sindika Dokolo, who was Ms Isabel dos Santos' husband until his untimely death on 29 October 2020. The parties agree that Mr. Dokolo was Exem's UBO (ultimate beneficial owner), but differ as to the question whether also Ms Isabel dos Santos can be considered as such. However, the Arbitral Tribunal does not consider that she needs to be characterized as Exem's UBO for purposes of assessing Sonangol's illegality case. As a very close relative of the President of Angola and the – then – spouse of Mr. Dokolo, she is a politically exposed person whose actions may be scrutinized from an illegality perspective. In addition, a review of the file indicates that she – together with Mr. Dokolo was in control of Exem and related entities, that she took part in and was interested in financial dealings of Exem and that she was instrumental in the initial negotiations and present at various stages of the implementation of the Galp transaction with Amorim and Sonangol. It suffices to mention the following points. As mentioned in para. 5.5 above, she contacted Sonangol on Mr. Amorim's behalf in connection with the Galp investment. The down payment in the SPA transaction originated from a company (a British Virgin Islands entity) owned by her, Vidatel Ltd. and was paid through Exem Africa Ltd.⁶⁶ She represented Esperaza (that is, both

Exem and Sonangol) in a general meeting of Amorim Energia in 2008, discussing dividend distribution.⁶⁷ She was active in all stages of the Payment Agreement, which unmistakably testifies to a conflict of interests on her side.⁶⁸ The kwanzas paid originated from, again, Vidatel Ltd.⁶⁹ and were paid through another of her companies, Exem Energia E Investimentos.⁷⁰

Finally, Ms Isabel dos Santos herself has reported to the Portuguese Competition Authority that she has "*financial shareholdings*" in Esperaza; and she has been publicly reported as claiming ownership interests in Galp.⁷¹

(...)

(ii) Second, the Tribunal's findings and conclusion are corroborated by the actions of Ms Isabel dos Santos as President of Sonangol at the time of the Payment Agreement: (1) with a clear conflict of interests, she was instrumental in Sonangol agreeing to payment in a weak rather than a strong currency enabling her and entities controlled by her or her husband to transfer Angolan currency assets to Sonangol rather than hard currency euro denominated assets with no obvious benefit to Sonangol; (2) she was instrumental in transferring only the principal amount of Exem's debt under the SPA to Sonangol without any interest payments while at the same time executing documents under which Sonangol discharged Exem from its payment obligations under the SPA and ended Sonangol's rights as a secured creditor under the deed of pledge.

- 6.3.43 De Onderzoeker heeft kennis genomen van alle processtukken in de arbitrale procedure en hij acht de kans klein dat het Arbitraal Vonnis in de door Exem bij het gerechtshof Amsterdam aanhangig gemaakte procedure vernietigd zal worden.
- 6.3.44 Indien het Arbitraal Vonnis in stand blijft, betekent dat, los van hetgeen hiervoor reeds werd overwogen, dat de *shareholders resolution* waarin werd besloten om EUR 52,6 miljoen aan dividend aan Exem uit te keren, ook op die grond nietig is: men kan immers geen dividend toekennen aan een niet bestaande aandeelhouder.
- 6.3.45 Overigens bevatten de Shareholders Resolutions ook nog een ander gebrek. Op grond van artikel 2:227 lid 7 BW hebben de bestuurders in de algemene vergadering een raadgevende stem. Zij dienen dus gehoord te worden *voordat* enig besluit genomen wordt - en al helemaal als dat besluit betrekking heeft op hun eigen ontslag. Dat is ook de reden waarom United in alle concepten van de Shareholders Resolutions de volgende passage opnam:
- the managing directors of the Company have been given the opportunity to give prior advice,*
- 6.3.46 Het staat er wel, maar het is niet gebeurd, zo hebben zowel Da Silva, als Carvalho als Veloso verklaard.
- 6.3.47 Carvalho en Veloso schreven de Onderzoeker op 21 juni 2022 (zie **bijlage 25**):

Mr. Drop told us that you wish to understand our position in relation to the first shareholder resolution. This resolution is dated 14 November 2017 and says that we have been given the opportunity to give prior advice on our proposed dismissal as directors of Esperaza.

We confirm that only in December 2017 did we learn that we would have been dismissed. We were not told ourselves directly, but via Ms. Josina Magalhaes, Chairwoman of Sonangol Holdings at the time, based on the information she got from United Trust.

We had not been advised or told before December 2017 that there would be any decision involving our dismissal. The statement in the resolution is therefore false.

6.3.48 Verwezen zij voorts naar de volgende passages uit de transcriptie van het interview met Da Silva op 30 mei 2022:⁸⁹

- 13 MR SILVA: I was informed that the decision was taken on the 14th, and I don't-- I can't confirm
14 if it was the form-- the physical meeting on the 14th or on the 15th.
15 MR VAN ANDEL: But were Mr Carvalho and Veloso also invited to that physical meeting?
16 Were they there?
17 MR SILVA: No, because----
18 MR VAN ANDEL: They were not there?
19 MR SILVA: -- as that time, at that time, at that time they were not board members already.
20 Sorry, in my interpretation, in my view, it was normal that they were not present because
21 they were not any more board members. Maybe I am wrong. Maybe I was wrong, but that
22 was my interpretation----
23 MR VAN ANDEL: Well, let me just say, normally, to Dutch company law, they have a right to
24 be-- and that's why it says here, they have a right to be heard about possible decisions the
25 shareholders want to make. So in Holland, you can never say, "Okay, oh, by the way, I
26 dismissed you yesterday".
(...)

⁸⁹ Zie bijlage 5, p. 46/47.

1 So that is why I asked, did, did they give prior advice, and you
2 said, "No, we did not give prior advice".
3 MR SILVA: No.
4 MR VAN ANDEL: And they were not there. So that is my question, if you say, "But they were
5 fired already", my question is, "Yes, but before being fired, they should be heard".
6 MR SILVA: Never happened, first. Never happened. Never. All of these years, never
7 happened. That procedure never happened, first. Second, in Portugal it's different because
8 the shareholders, they can dismiss you at any moment in time. So they, they, they-- and,
9 and----
10 MR VAN ANDEL: That is----
11 MR SILVA: And I believe, and I believe-- I know----
12 MR VAN ANDEL: That is why I know this is drawn up by a Dutch lawyer, because what the
13 Dutch lawyer did, I presume, is just drawing up how it should go. So they should be heard.
14 MR SILVA: Yeah, but never happened.

6.3.49 Dit is een ernstig feit. Welbewust hebben de ondertekenaars van de Shareholders Resolutions dit wettelijk vereiste genegeerd c.q. op zijn beloop gelaten. Met open ogen tekenden Dos Santos en Raikundalia voor het ontslag van Carvalho en Veloso en de benoeming van Lemos en Raikundalia, terwijl zij wisten dat in de betreffende *resolution* een passage stond die - in de woorden van Carvalho en Veloso - een "false statement" inhield (evenals overigens de mededeling "*signed on the 14th day of November 2017*"). En het was niet zomaar een omissie: de enorme tijdsdruk die het doen opstellen en doen ondertekenen van de geantedateerde Shareholders Resolutions kenmerkte, liet simpelweg niet toe dat Carvalho en Veloso op de wettelijk voorgeschreven wijze gehoord zouden worden - waarna men er welbewust voor koos om de naleving van dit wettelijk vereiste in de betreffende *resolution* te fingeren en Carvalho en Veloso verder onkundig te laten van alle acties. Ook Da Silva wist dat - en naar mag worden aangenomen zal ook Lemos het geweten hebben - maar zij hebben niettemin de *Written resolution and confirmations of the board of Esperaza Holding B.V.* ondertekend en de dividendbetalingen geïnitieerd door aan Banco Bic de betalingsopdracht daartoe te verstrekken. Mwenenge en TCA hebben zich er kennelijk niet van vergewist of datgene dat zij tekenden ("*the managing directors of the Company have been given the opportunity to give prior advice*") wel overeenkomstig de waarheid was.

6.3.50 Wie antedatering en het fingeren van de naleving van een wettelijk vereiste - met andere woorden: valsheid in geschrifte - nodig heeft om een gewenst eindresultaat (een uitkering van EUR 52,6 miljoen aan Exem) erdoor te drukken, weet dat hij/zij fout bezig is en kan zich er niet achter verschuilen dat hij/zij zich niet heeft gerealiseerd hiermee iets verkeerd te doen. Anders gezegd: hier was opzet in het spel.

6.3.51 Met de nietigheid van de Shareholders Resolutions is ook het lot van de *Written resolution and confirmations of the board of Esperaza Holding B.V.* bezegeld. Deze *resolution* bouwt immers voort op (i) de *resolution* aangaande het ontslag als bestuurders A van Carvalho en Veloso en de benoeming als zodanig van Lemos en Raikundalia en (ii) de *resolution* aangaande de dividenduitkering. Omdat de eerste *resolution* nietig is, zijn Lemos en Raikundalia nooit bestuurders van Esperaza geworden. Zij konden de *Written resolution and confirmations of the board of Esperaza Holding B.V.* dus niet rechtsgeldig tekenen als bestuurders A, dat konden alleen Carvalho en Veloso. En omdat de tweede *resolution* nietig is valt er door het bestuur van Esperaza überhaupt niets te besluiten of te bevestigen omtrent enige dividenduitkering. Dat is immers alleen aan de orde als er eerst een rechtsgeldig aandeelhoudersbesluit is dat strekt tot dividenduitkering. Dat rechtsgeldige besluit was er niet.

6.3.52 Daarnaast nog het volgende. In de hiervoor sub 5.1.4 geciteerde brief van Sonangol aan Exem van 31 augustus 2017 staat onder meer:

We are on the process of restructuring the international group of Sonangol and to correct a number of inefficiencies of the existing group structure. For that reason, it is our intention to postpone the process of distribution of dividends at the Esperaza level up to a moment when such restructuring is completed, i.e., until the end of October, 2017. Please let us know if this is acceptable to you.

6.3.53 Exem antwoordde op 20 september 2017 dat dat acceptabel was.

6.3.54 Geen der betrokkenen heeft een antwoord kunnen geven op de vraag waarom het feit dat de voorgenomen herstructurering, anders dan verwacht, medio november 2017 nog niet had plaatsgevonden, plotseling geen reden meer was om de uitkering van dividend uit te stellen. Als gevolg daarvan diende Esperaza ten laste van de dividenduitkering aan Sonangol EUR 11.835.000,= aan dividendbelasting af

te dragen.

- 6.3.55 Ook de rol van Banco Bic roept vragen op.

- 6.3.56 Pas op 17 november 2017 aan het begin van de middag beschikte Esperaza over mede door de beide bestuurders van Exem ondertekende exemplaren van de Resolutions. Deze zijn kennelijk in de middag van 17 november 2017 toegezonden aan Banco Bic, waarna Banco Bic de betalingen heeft uitgevoerd.

- 6.3.57 Maar op welke wijze heeft Banco Bic de handtekeningen en de identiteit van Lemos en Raikundalia geverifieerd? En op welke wijze hun bevoegdheid? In het Handelregister was op dat moment immers nog niets gewijzigd. Raikundalia verklaarde op dit punt tijdens het interview met hem op 30 mei 2022 dat de compliance (KYC) en de check ten aanzien van bevoegdheid en handtekening normaal gesproken één week tot een maand duurt.

- 6.3.58 Los hiervan: zoals gezegd is aannemelijk dat Banco Bic reeds op 16 november 2017 - en dus zeker in de middag van in de middag van 17 november 2017 - geweten moet hebben dat Dos Santos reeds op 15 november 2017 ontslagen was als bestuursvoorzitter van Sonangol. Het feit dat Da Silva niet in staat was om, toen hij in de avond van 15 november 2017 een betalingsverzoek aan Banco Bic deed uitgaan, daarbij niet tevens mede door de bestuurders van Exem ondertekende Resolutions mee te sturen, had bij Banco Bic in het kader van de op haar als bank rustende zorgvuldigheidsverplichtingen reeds ernstig te denken moeten geven, evenals het feit dat zij die door alle betrokkenen ondertekende Resolutions pas twee dagen later ontving. Dat is een zeer sterke aanwijzing dat die Resolutions pas na het ontslag van Dos Santos ondertekend waren.

- 6.3.59 Ten slotte moet bedacht worden dat Banco Bic in 2017 een zeer kleine bank was met een balanstotaal in de orde van EUR 500 miljoen, zoals blijkt uit onderstaande balansen van 2016 en 2017 (n.b. waar in Nederland een komma gebruikt wordt bij cijfers, wordt in deze balansen een punt gebruikt).

EVOLUÇÃO DO BALANÇO

	(montantes expressos em milhares de Euros)		
	2017	2016	Varição %
Ativo			
Ativos monetários e créditos em I.C.'s	345.029	440.498	-21,7%
Carteira de títulos	46.922	62.500	-24,9%
Créditos a clientes	54.129	53.094	1,9%
Imobilizado e outros ativos	2.072	2.461	-15,8%
	448.152	558.553	-19,8%
Passivo			
Débitos para com Bancos Centrais e I.C.'s	52.866	129.410	-59,1%
Débitos para com clientes	320.456	386.529	-17,1%
Provisões	600	600	0,0%
Outros passivos	20.582	683	2913,5%
	394.504	517.222	-23,7%
Capital Próprio	53.648	41.331	29,8%
Total do Passivo e do Capital Próprio	448.152	558.553	-19,8%

6.3.60 De dividendbetalingen van in totaal afgerond EUR 120 miljoen behelsden derhalve ca. 25% van het balanstotaal van Banco Bic. Daarmee waren deze betalingen ipso facto een *major issue* binnen Banco Bic, waarvan uitgesloten mag worden geacht dat deze niet de uitdrukkelijke toestemming van het bestuur van Banco Bic, onder wie Teles, hadden.

6.4 De ontwikkelingen van december 2017 t/m december 2018

6.4.1 De ontwikkelingen in de periode december 2017 en in 2018 behoeven na het voorgaande geen nadere analyse. Het ontslag van Lemos en Raikundalia op 5 januari 2018 en de herbenoeming van Carvalho en Veloso als bestuurders A van Esperaza waren in feite niet meer dan de bevestiging van een situatie die vanaf medio november 2017 steeds is blijven bestaan. Het ontslag van laatstgenoemden en de benoeming van eerstgenoemden per medio november 2017 was immers nietig. Daarnaast was de discussie tussen Sonangol en Exem in de loop van 2018 over het al dan niet rechtsgeldig zijn van de Betalingsafpraak met de kennis van nu irrelevant: de SPA waaruit de Vendor Loan voortvloeit was immers blijkens het

Arbitraal Vonnis van aanvang af nietig met als gevolg dat Exem geen aandelen in Esperaza verwierf en dus ook geen Vendor Loan hoefde af te betalen. Met de terugstorting van de Kwanza-betaling door Sonangol in januari 2018 werd dus achteraf gezien de vermeende inlossing van een niet bestaande Vendor Loan geredresseerd.

7 Conclusies

- 7.1 Bezien vanuit de in 2017 door Sonangol en Exem gehanteerde aanname dat de verwerving door Exem in 2006 van een 40%-belang in Esperaza een realiteit was, was de Betalingsafspraken, gecombineerd met de verlening van kwijting door Dos Santos namens Sonangol aan Exem ter zake van de onder de Vendor Loan verschuldigde rente van EUR 8.986.963,=, zonder meer nadelig voor Sonangol en voordelig voor Exem. Dos Santos verrichtte in dat kader namens Sonangol rechtshandelingen, terwijl zij daarbij een evident tegenstrijdig belang had gelet op het feit dat zij en/of haar echtgenoot Dokolo de UBO van Exem was.
- 7.2 De Betalingsafspraken maakte de weg vrij voor een dividendbetaling van EUR 52,6 miljoen door Esperaza aan Exem op 17 november 2017. Zonder de Betalingsafspraken was dat bedrag op grond van de SPA automatisch toegekomen aan Sonangol ten titel van gedeeltelijke inlossing van de Vendor Loan.
- 7.3 De Resolutions zijn welbewust geantedateerd. Geen van de Resolutions is daadwerkelijk getekend op 14 november 2017, terwijl de Resolutions dat wel vermelden. Die antedatering diende om de schijn te wekken dat de Resolutions getekend waren *voordat* Dos Santos (en Raikundalia) op 15 november 2017 om 13.00 uur ontslagen werden als bestuurders van Sonangol.⁹⁰ Alle handtekeningen werden echter pas gezet op het moment dat dat ontslag allang wereldkundig gemaakt was. De bestuurders van Exem tekenden pas in de middag/avond van 16 november 2017 (Mwenenge) resp. rond het middaguur van 17 november 2017 (TCA).
- 7.4 De Shareholders Resolutions kwalificeren als aandeelhoudersbesluiten buiten vergadering in de zin van artikel 2:238 BW. Met een zodanige wijze van besluitvorming dienen alle vergadergerechtigden in te stemmen, terwijl de

⁹⁰ In zijn reactie op het concept-verslag schreef Van Lier dat hij geen weet had van alle voorafgaande gebeurtenissen. Voor zover de Onderzoeker heeft kunnen nagaan klopt dat. Wel is het zo dat Van Lier namens TCA op 14 november 2017 gedateerde Shareholders Resolutions pas getekend heeft op 17 november 2017. Dat had hij bij zijn handtekening dienen te vermelden. De plicht om juist te dateren geldt niet slechts indien men alle achtergronden kent, die geldt *altijd*. In een zaak als de onderhavige blijkt bij uitstek waarom dat zo belangrijk is. Los daarvan mag van een - eindverantwoordelijke - (indirecte) bestuurder van een vennootschap (in casu: Exem, waarvan TCA bestuurder was, terwijl Van Lier op zijn beurt een van de bestuurders van TCA was) verlangd worden dat hij zich in een zaak verdiept voordat hij zijn handtekening onder zeer vergaande besluiten zet. Dat heeft Van Lier niet gedaan en dat is hem aan te rekenen. Als het verweer is dat het als Nederlands trustkantoor ondoenlijk is om zich te verdiepen in de achtergrond van alle besluiten die men in internationale kwesties moet tekenen, dan dient men niet de verantwoordelijkheid van bestuurder te aanvaarden.

stemmen schriftelijk⁹¹ dienen te worden uitgebracht.

- 7.5 De eerste concepten van de Resolutions zijn pas opgesteld (door trustkantoor United te Amsterdam) *nadat* het ontslag van Dos Santos wereldkundig was gemaakt.⁹²
- 7.6 De Shareholders Resolutions zijn namens Sonangol getekend door Dos Santos en Raikundalia, op z'n vroegst in de avond van 15 november 2017. Wat er verder zij van hun bevoegdheid om Sonangol te vertegenwoordigen indien zij op dat moment niet ontslagen geweest zouden zijn, vaststaat dat zij op dat moment hoe dan ook niet meer bevoegd waren om namens Sonangol een stem buiten vergadering uit te brengen ter zake van Shareholders Resolutions met een zeer vergaande strekking, waarbij buiten twijfel staat dat het uitbrengen van die stem niet kwalificeert als "*ordinary management*", zijnde het afwikkelen van lopende zaken die geen uitstel kunnen leiden tot het nieuw benoemde bestuur op zijn post zit (hetgeen vanaf de middag van 16 november 2017 het geval was).
- 7.7 Het betoog van Da Silva dat al op 14 november 2017 tussen Dokolo namens Exem en (board members van) Sonangol zou zijn afgesproken wat in de Shareholders Resolutions staat, is in ieder geval ten dele onjuist. Uit het mailverkeer met

⁹¹ Dat kan ook elektronisch, dus per e-mail.

⁹² In zijn reactie op het concept-verslag schreef Van Lier: "*Ondergetekende vertegenwoordigde Exem als zijnde minderheidsaandeelhouder en het betekende niet meer dan formaliseren van een kennelijk ter eerdere vergadering genomen besluit waarbij Dokolo aanwezig was. Het besluit als zodanig was natuurlijk al genomen door de meerderheidsaandeelhouder, Sonangol.*" Hieruit blijkt dat Van Lier niet onderkent wat bestuursverantwoordelijkheid werkelijk inhoudt. Tekenend zijn in dit kader ook de volgende passages in zijn reactie: "*Leidend daarin is dat de trustbestuurder handelingen verricht in opdracht van de cliënt, zijnde de principal, en daarin niet zelfstandig is. (...) Hier was simpelweg sprake van tekenen in opdracht van de principal party en binnen geldend mandaat. TCA had hier verder geen enkele plicht of noodzaak om enig onderzoek te doen naar de geldigheid of verklaringen van de in de documenten opgenomen verklaringen of geplaatste handtekeningen. Immers TCA was geen zelfstandig bestuurder en vertegenwoordigde, als laatste partij, met de mede-ondertekening slechts één van de bestuurders van de minderheidsaandeelhouder die verder geen enkele zeggenschap had, noch bemoeienis had gehad bij de inhoudelijke besluitvorming.*" Bestuursverantwoordelijkheid dragen in opdracht van een ander zonder zelfstandige beslissingsmacht en daarmee samenhangende eindverantwoordelijkheid, is in strijd met het Nederlandse vennootschapsrecht, of men die verantwoordelijkheid nu mede draagt als meerderheids- of als minderheidsaandeelhouder van een andere vennootschap. Een bestuurder is altijd zelf eindverantwoordelijk voor zijn taakuitoefening en is daarin niet onderhorig aan een externe partij c.q. opdrachtgever. Deze opmerkingen van Van Lier geven inzicht in het inherente spanningsveld waarin Nederlandse trustkantoren vaker zullen verkeren: men denkt slechts formele diensten te (hoeven) verrichten om *substance* te kunnen verschaffen aan een vennootschap die louter om fiscale redenen in Nederland gevestigd is - en krijgt ook dienovereenkomstig betaald - maar kan de werkelijke bestuursverantwoordelijkheid in de praktijk niet waarmaken. Dat merkt niemand zolang het goed gaat, maar komt uit zodra het - zoals hier - mis gaat. Concreet: er was geen aandeelhoudersvergadering gehouden waarbij Exem rechtsgeldig vertegenwoordigd was en er was dus ook geen rechtsgeldig "eerder genomen besluit". Voorts: een besluit buiten vergadering kan Sonangol als meerderheidsaandeelhouder in haar eentje helemaal niet nemen. Daar biedt de wet nu juist bij uitstek de bescherming tegen als verwoord in art. 2:238 BW.

United op 15 november 2017 blijkt dat aan het begin van de avond van 15 november 2017 omtrent belangrijke punten (de omvang van het dividendbedrag, de persoon van de vereffenaar, de persoon van de bewaarder van boeken en bescheiden) überhaupt nog niets besloten was.

- 7.8 Overigens doet het betoog van Da Silva op dit punt niet ter zake omdat (i) Dokolo niet bevoegd was om in deze namens Exem te handelen en (ii) van die vermeende afspraken op 14 november 2017 of op 15 november 2017 vóórdat Dos Santos om 13.00 uur ontslagen werd, geen schriftelijke vastlegging heeft plaatsgevonden, zodat op de voet van artikel 2:238 BW van een rechtsgeldig aandeelhoudersbesluit binnen Esperaza dat dateert van vóór het ontslag van Dos Santos geen sprake is.
- 7.9 De Shareholders Resolutions zijn derhalve nietig, omdat meerderheidsaandeelhouder Sonangol niet rechtsgeldig schriftelijk haar stem heeft uitgebracht ter aanvaarding van deze *resolutions*.
- 7.10 Daarbij zij aangetekend dat ook indien Dos Santos op het moment van het totstandkomen van de Shareholders Resolutions nog niet ontslagen zou zijn geweest als bestuurder van Sonangol, zij evenmin bevoegd zou zijn geweest om die *resolutions* te tekenen omdat, zoals professor Prof. Dr. Dário Moura Vicente het in zijn Expert Report omschrijft, “*when voting the three shareholders’ resolutions of Esperaza (...) Ms. Isabel dos Santos acted in a blatant conflict of interests. (...) Ms. Isabel dos Santos thus indirectly benefitted from the dividend distribution approved by those resolutions and caused a financial loss to Sonangol in equal measure, which necessarily leads to the characterization of those acts as a form of self-dealing and an abuse of representative powers. For these reasons, under Angolan law, Ms. Isabel dos Santos’ acts in representation of Sonangol in the shareholders’ meeting of 14 November 2017⁹³ are null and void, and the resolutions then approved are ineffective in respect of Sonangol.*”

⁹³ Bij het schrijven van zijn Expert Report wist Vicente nog niet zeker dat de Shareholders Resolutions geantedateerd zijn. Zie in dit verband ook randnummer 64 van zijn advies:
I understand that, as the resolutions indeed suggest, in the view of Counsel acting on behalf of Esperaza it is questionable whether these resolutions were adopted on the date stated therein. However, as instructed, my opinion is rendered on the assumption that this is the case. If this should be otherwise, my opinion would clearly be very short and clear-cut.

- 7.11 Raikundalia was sowieso niet bevoegd de Shareholders Resolutions namens Sonangol te tekenen, ook niet als hij ten tijde van de ondertekening nog niet ontslagen zou zijn geweest, simpelweg omdat zijn mandaat dat niet toeliet. Dat wordt ook door hemzelf erkend.
- 7.12 De nietigheid van de Shareholders Resolutions brengt met zich dat ook het in één van de Shareholders Resolutions vervatte ontslag van Carvalho en Veloso en benoeming van Lemos en Raikundalia als bestuurders A van Esperaza nietig is.
- 7.13 Ook het besluit tot uitkering van EUR 131.500.000,= aan dividend en de *Written resolution and confirmations of the board of Esperaza Holding B.V.* zijn derhalve nietig.
- 7.14 De dividendbetalingen op 17 november 2017 van EUR 67.065.000,= aan Sonangol (onder inhouding van 15% dividendbelasting) en EUR 52.600.000,= aan Exem vonden derhalve onverschuldigd plaats.
- 7.15 De door Exem ontvangen EUR 52.600.000,= is in februari 2018 doorbetaald aan Terra Peregrin, waarvan Dos Santos bestuurder en 99,83% aandeelhouder is. Ruim twee jaar en acht maanden later - op 20 oktober 2020 - stond er op de rekeningen van Terra Peregrin nog EUR 28.281.495,47 resp. USD 450.000,=. Waar de rest van het geld is gebleven, is niet duidelijk.
- 7.16 Tal van (rechts)personen hebben aan deze ontluisterende gang van zaken, die er toe geleid heeft dat Dos Santos op frauduleuze wijze de beschikking kreeg over EUR 52.600.000,= aan middelen van Esperaza, hun medewerking verleend.
- 7.17 Alle personen die één of meer Resolutions getekend hebben (Dos Santos, Raikundalia, Lemos, Da Silva, Mwenenge en Van Lier namens TCA) *wisten* dat de Resolutions geantedateerd waren. Zij tekenden immers allen niet op 14 november 2017, maar na de middag van 15 november 2017, welk verschil cruciaal is omdat Dos Santos (en Raikundalia) op 15 november 2017 om 13.00 uur ontslagen werden als bestuurders van Sonangol en dus niet langer bevoegd waren om Sonangol in

deze kwestie te vertegenwoordigen.^{94 95}

- 7.18 TCA was er daarnaast van op de hoogte dat Exem's UBO Dokolo in juli 2017 veroordeeld was voor een misdrijf (fraude) en 12 maanden gevangenisstraf, hetgeen haar kennelijk niet heeft aangezet tot extra waakzaamheid bij het verrichten van haar taak als bestuurder van Exem.⁹⁶
- 7.19 Ten aanzien van Da Silva en Raikundalia blijkt uit de kwestie Matter eveneens dat zij er na het ontslag van Dos Santos en Raikundalia niet voor terugdeinsden om stukken te (laten) antedateren (in dat geval ging het om facturen die op 16 november 2017 ter betaling werden toegezonden aan EuroBic en die aanvankelijk gedateerd waren op 16 november 2017, maar die later op 14 november 2017 gedateerd werden, naar verluidt omdat EuroBic ze anders niet

⁹⁴ In zijn reactie op het concept-verslag schreef Van Lier: *"Uw suggestieve en beschuldigende opmerking jegens mij bestrijd ik. Uiteraard wist ik niet en kon ik niet weten hoe het ondertekenen door de diverse partijen was verlopen en dat het afweek van de door hen vermelde data. TCA tekende als laatste bij als mede-bestuurder van de minderheidsaandeelhouder en ontving daartoe door alle andere partijen ondertekende documenten."* Zoals opgemerkt in voetnoot 90 heeft de Onderzoeker geen aanwijzingen dat Van Lier op de hoogte was van wat zich tussen 14 en 16 november 2017 precies had afgespeeld. Het verwijt aan Van Lier is niet dat hij in welk opzicht dan ook initiërend is geweest, maar juist dat hij niet gedaan heeft wat hij had behoren te doen, namelijk (i) zich vergewissen van de aan de - uitzonderlijke - Shareholders Resolutions ten grondslag liggende relevante feiten teneinde zijn (indirecte) bestuursverantwoordelijkheid waar te maken en (ii) zijn handtekening dateren op de datum waarop deze gezet is. De reactie van Van Lier dat *"het niet relevant (is) of TCA zich hiervan heeft vergewist, dat is ook niet aan de orde. TCA heeft uitvoering gegeven aan haar mandaat en diende ook niet meer te doen dan dat"* miskent wederom de wettelijke plicht die op een (indirecte) bestuurder van een vennootschap rust.

⁹⁵ Da Silva schreef in zijn reactie op het concept-verslag: *"On item 7.17, please take in consideration what I explained above regarding two different moments: the moment in which the decisions were taken and the moment in which the decisions were formalized. The resolutions are not backdated, they reflect the day of the decisions."* Da Silva verliest hier twee dingen uit het oog. In de eerste plaats vermelden de Resolutions dat zij getekend zijn op 14 november 2017. Dat is onjuist; er is die dag niets getekend. In de tweede plaats kan van een besluit buiten vergadering op grond van art. 2:238 BW geen sprake zijn zolang er niet schriftelijk gestemd is. Vaststaat dat er op 14 november 2017 niet schriftelijk gestemd is. Dat betekent dat er op 14 november 2017 derhalve ook nog geen sprake was van (rechtsgeldige) besluiten.

⁹⁶ In zijn reactie op het concept-verslag schreef Van der Velden: *"Overigens wil ik toch nog wel benadrukken dat wij de heer Dokolo hebben aangemerkt als de UBO. Dit bleek uit alle stukken en zijn betrokkenheid. Gezien zijn huwelijk met mevrouw Dos Santos hebben wij hem vanzelfsprekend wel gekenmerkt als PEP. TCA had door DNB goedgekeurde procedures voor risicoanalyse, cliëntacceptatie etc. Deze zijn steeds gevolgd. Daarnaast was er een interne en een externe compliance officer betrokken en een externe auditor. Gezien het feit dat het hier een PEP betrof werd het dossier regelmatig door de compliance officer en jaarlijks door de auditor beoordeeld en werd het dossier door de directie geëvalueerd. Daarnaast werd DNB op de hoogte gehouden van de risico's in dossiers en zeker PEP dossiers. Bij controles door DNB kwamen hierbij geen zaken naar voren die tot aanpassing van het beleid van TCA hebben geleid. Het doel om te vermelden dat TCA op de hoogte was van veroordeling Dokolo in 2017 (punt 7.18) begrijp ik dan ook niet en geeft mijns inziens een onterecht negatief beeld van TCA. Dit interne mailtje aan de compliance afdeling was slechts bedoeld om het evaluatieproces in gang te zetten. Ontwikkelingen (positief en negatief) omtrent client en UBO worden gevolgd en door de compliance afdeling meegenomen in de beoordeling en dat is niets bijzonders. En dat werd weer beoordeeld door een auditor en periodiek door DNB. Ook die zagen geen reden om het beleid aan te passen. Het wil dus niet zeggen dat TCA onzorgvuldig handelde, maar die schijn wordt nu wel gewekt."*

betaalbaar wilde stellen).

- 7.20 Bovendien wisten in ieder geval Dos Santos, Raikundalia, Da Silva en naar mag worden aangenomen ook Lemos, dat de *resolution* betreffende het ontslag van Carvalho en Veloso en de benoeming van Raikundalia en Lemos als bestuurders A van Esperaza in strijd met de waarheid vermeldde dat “*the managing directors of the Company have been given the opportunity to give prior advice.*” Mwenenge en TCA hebben zich er kennelijk niet van vergewist of datgene dat zij tekenden wel overeenkomstig de waarheid was.
- 7.21 Wie valsheid in geschrifte - namelijk (i) antedatering en (ii) het fingeren van de naleving van het wettelijk vereiste dat de zittende bestuurders hun advies hebben kunnen uitbrengen aan de aandeelhouders - nodig heeft om een gewenst eindresultaat (een uitkering van EUR 52,6 miljoen aan Exem) erdoor te drukken, weet dat hij/zij fout bezig is en kan zich er niet achter verschuilen dat hij/zij zich niet heeft gerealiseerd hiermee iets verkeerd te doen. Anders gezegd: hier was opzet in het spel.
- 7.22 Ook het handelen van Pereira roept vragen op. Dat sprake was van een enorme haastklus blijkt uit zijn e-mails van 15 november 2017 aan United. Dat hij heel ver ging in het faciliteren van die haastklus (“*They want to sign everything now (even if we have to revisit the documents at a later stage)*”) geeft te denken.
- 7.23 Pereira had in ieder geval de in de middag van 16 november 2017 door Da Silva aan hem verleende opdracht om er zorg voor te dragen dat de bestuurders van Exem de (geantdateerde) Shareholders Resolutions zouden tekenen, moeten weigeren. In plaats daarvan had het op zijn weg gelegen om Esperaza te adviseren te stoppen met de acties (het doen opstellen en ondertekend krijgen van de Resolutions) die men na het ontslag van Dos Santos op touw gezet had met als enige doel om alsnog EUR 52,6 miljoen toe te spelen aan Exem, omdat deze acties illegaal waren (dit alleen al vanwege het enkele feit dat de antedatering van de Resolutions een cruciaal element van deze acties was, een antedatering waarmee alle betrokkenen bekend waren).
- 7.24 Los van dit alles blijkt uit het Arbitraal Vonnis dat (i) de SPA en de Deed of Transfer nietig zijn en (ii) Sonangol derhalve rechtens altijd 100% aandeelhouder van Esperaza is gebleven. Dit betekent dat de *shareholders resolution* waarin

werd besloten om EUR 52,6 miljoen aan dividend aan Exem uit te keren, ook op die grond nietig is: men kan immers geen dividend toekennen aan een niet bestaande aandeelhouder. De kans dat het Arbitraal Vonnis door het gerechtshof Amsterdam vernietigd zal worden acht de Onderzoeker klein.

- 7.25 Geen der betrokkenen heeft een antwoord kunnen geven op de vraag waarom het feit dat de voorgenomen herstructurering van Sonangol medio november 2017 nog niet had plaatsgevonden, anders dan in de jaren ervoor plotseling geen reden meer was om de uitkering van dividend uit te stellen. Als gevolg daarvan diende Esperaza ten laste van de dividenduitkering aan Sonangol EUR 11.835.000,- aan dividendbelasting af te dragen.
- 7.26 Ten slotte roept ook de rol van Banco Bic vragen op. Vaststaat dat Banco Bic op zijn vroegst in de middag van 17 november 2017 de door alle betrokkenen ondertekende Resolutions ontving. De betalingsopdracht bevat de handtekeningen van twee nieuwe (vermeende) bestuurders van Esperaza: Lemos en Raikundalia. Hoe heeft Banco Bic hun bevoegdheid geverifieerd zonder dat zij als bestuurders in het Handelsregister waren ingeschreven? Hoe heeft Banco Bic hen geïdentificeerd? Welke checks heeft Banco Bic gedaan in het kader van het voor banken zo belangrijke *know-your-customer* (KYC) beginsel? Hierover hebben Da Silva en Raikundalia tegenstrijdige verklaringen afgelegd. Da Silva zegt dat Banco Bic in dit kader contact gehad heeft met Raikundalia, terwijl Raikundalia verklaart niet bekend te zijn met enig KYC-onderzoek. Hoe is Banco Bic omgegaan met de, naar mag worden aangenomen, ten tijde van de uitvoering van de betalingsopdracht op 17 november 2017 bij haar bekende informatie dat Dos Santos op 15 november 2017 ontslagen was als bestuursvoorzitter van Sonangol? Wat heeft zij gedaan om te verifiëren of de Resolutions - en de betalingsopdracht - in dat geval nog wel geldig waren? Deze vragen zijn zonder meer prangend, maar zonder medewerking van Banco Bic zelf zijn zij door de Onderzoeker niet te beantwoorden. Zoals hiervoor sub 1.2.22 aangegeven, heeft (de *Liquidation Commission* van) Banco Bic via haar Nederlandse advocaat aan de Onderzoeker laten weten dat zij niet inhoudelijk op het concept-verslag zal reageren en dus ook de expliciet aan haar voorgehouden - en hiervoor verwoorde - vragen niet zal beantwoorden. Dat is jammer voor de waarheidsvinding, maar staat een afronding van het onderzoeksverslag voor zover betrekking hebbend op de feiten in 2017 (en gedeeltelijk 2018) niet in de weg, omdat een enquête nu eenmaal primair

betrekking heeft op het handelen of nalaten van de *vennootschap* en niet op het handelen of nalaten van een *derde* zoals Banco Bic.

Lijst van bijlagen

Bijlage 1	:	Onderzoeksprotocol d.d. 3 mei 2022
Bijlage 2	:	Brief namens Esperaza en Sonangol d.d. 20 juni 2022
Bijlage 3	:	Arbitraal vonnis d.d. 23 juli 2021 in procedure NAI 4687
Bijlage 4	:	Interne notitie van Sonangol d.d. 19 december 2017
Bijlage 5	:	Transcriptie van het interview van de Onderzoeker met Da Silva op 30 mei 2022
Bijlage 6	:	Transcriptie verhoor Raikundalia in procedure NAI 4687
Bijlage 7	:	Uitspraak The Eastern Caribbean Supreme Court, High Court of Justice, Virgin Islands d.d. 2 mei 2019
Bijlage 8	:	Transcriptie van het interview van de Onderzoeker met Raikundalia op 30 mei 2022
Bijlage 9	:	Artikel “Angola’s new president defies critics to shake up dos Santos elite” d.d. 8 november 2017
Bijlage 10	:	Transcriptie van het interview van de Onderzoeker met Pereira op 31 mei 2022
Bijlage 11	:	E-mail van Pereira d.d. 15 november 2017 om 18.23 uur met concept documenten
Bijlage 12	:	E-mail van Pereira d.d. 15 november 2017 om 19.33 uur met concept documenten
Bijlage 13	:	Vertrouwelijk binnen Sonangol opgemaakt rapport d.d. 19 december 2017
Bijlage 14	:	Artikel “How Africa’s richest woman bought her way out of scrutiny from Western banks” d.d. 19 januari 2020
Bijlage 15	:	Twaalf facturen van Matter aan Sonangol Ltd, gedateerd op 15 november 2017 (nrs. 121 t/m 131 en 135)
Bijlage 16	:	Drie facturen van Matter aan Sonangol Ltd, gedateerd op 15 november 2017 (nrs. 132 t/m 134)
Bijlage 17	:	Zeven facturen van Matter aan Sonangol Ltd, verzonden op 16 november 2015, maar gedateerd op 14 november 2017 (nrs. 136 t/m 142)
Bijlage 18	:	Eén factuur van Matter aan Sonangol Ltd, verzonden op 16 november 2015, maar gedateerd op 14 november 2017 (nr. 143)
Bijlage 19	:	Overeenkomst tussen Matter en Sonangol Ltd d.d. 10 november 2017
Bijlage 20	:	Notitie van Da Silva getiteld “Documents hidden by Sonangol from the Dutch Tribunal and the Portuguese authorities” met twee annexes

- Bijlage 21 : Pagina 97 t/m 108 van de transcriptie van een verhoor op 12 februari 2018 van Dos Santos in een procedure tussen PT Ventures SGPS, S.A. en Vidatel Ltd
- Bijlage 22 : Extract from the Minutes of a Meeting of the Board of Directors of Sonangol held in Luanda on 9th Day of June 2016
- Bijlage 23 : Expert Report van 20 juni 2022 van professor Prof. Dr. Dário Moura Vicente
- Bijlage 24 : Advies van Vieira de Almeida d.d. 29 september 2017
- Bijlage 25 : Bericht van Carvalho en Veloso aan de Onderzoeker d.d. 21 juni 2022